

Anticiperen op Europese subsidiemogelijkheden stedelijke klimaatadaptatie

Advies voor huidige en toekomstige EU
subsidiekansen. Opgesteld in het kader van het
Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering.

projectnr. 0244823.00
17 april 2012

auteur(s)

Roy Pennings- PNO
Martin Schreurs- PNO
Nelleke Zuideveld-Venema- Oranjewoud

Opdrachtgever

Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Christiaan Walleet
Postbus 20951
2500 EZ 's-Gravenhage

datum vrijgave
17 april 2012

beschrijving revisie
Definitief

goedkeuring
NZV

vrijgave
AH

Colofon

Projectgroep bestaande uit:

Christiaan Wallet- Ministerie Infrastructuur en Milieu
Vincent van den Bergen- Ministerie Infrastructuur en Milieu

Tekstbijdragen:

Alfred Schuphof- Oranjewoud

Datum van uitgave:

17 april 2012

Contactadres:

Tolhuisweg 57
8443 DV Heerenveen
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Management samenvatting

In het Deltaprogramma staat de voorbereiding van de te nemen beslissingen voor de toekomst van onze delta centraal. Richtinggevende deltabeslissingen worden in 2014 voorgelegd aan het kabinet. Voor de bekostiging van projecten die lokaal en regionaal concrete uitvoering geven aan het programma is het belangrijk te weten of/welke financiële bijdragen de Europese Commissie voor de uitvoer van Nederlandse klimaatadaptatieprojecten heeft. Bij het ontwikkelen van het Deltaprogramma is anticipatie op de algemene doelstellingen, specifieke prioriteiten en selectiecriteria van de diverse EU programma's een vereiste, zodat zo optimaal mogelijk gebruik gemaakt kan worden van de beschikbare Europese financieringsmogelijkheden. Anticiperen betekent onder meer dat concrete initiatieven hun weg moeten vinden in de door NL op te stellen Partnerschapscontracten en Operationele Programma's.

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft aan Oranjewoud en PNO gevraagd te onderzoeken welke toekomstige (typen) projecten of deelaspecten van het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering (DPN&H) in aanmerking kunnen komen voor een bijdrage uit de Europese fondsen. Daarnaast wil het Ministerie weten hoe projecten eventueel vooraf zouden kunnen/moeten worden opgezet en ingericht zodat deze voldoen aan de gestelde EU-vereisten.

Omvang Europese bijdrage

De meest kansrijke Europese budgetten uit de huidige EU budgetperiode tot 2014 voor het Deltaprogramma N&H zijn inmiddels al besteed. Vanaf 2014 komt nieuw budget beschikbaar, waarbij ook substantiële middelen beschikbaar zijn voor thema's gerelateerd aan klimaat. Zo moet 20% van het overall budget vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling besteedt worden aan klimaatdoelen en 5% aan stedelijke ontwikkeling. Het is echter volledig afhankelijk van het aantal, de opzet en de geplande uitvoering van projecten in hoeverre EU subsidie daadwerkelijk kan worden aangesproken. De formulering van projecten moet passend gemaakt zijn op de EU prioriteiten en niet omgekeerd. Nederland heeft goede mogelijkheden om via programmacommissies van de verschillende fondsen invloed uit te oefenen op de prioriteiten van die fondsen. Met andere woorden: door lobby en projecten te ontwikkelen die bijdragen aan de Europese (klimaat) doelstellingen kan het beroep op EU middelen meer kansrijk gemaakt worden.

Bij de analyse zijn we ons ervan bewust geweest dat het Kabinetsstandpunt tot beperking van de EU begroting in het algemeen, er toe kan leiden dat de bijdrage vanuit Europa voor Nederland ook kleiner zal worden dan momenteel het geval is. En ruwe inschatting is dat **€ 85 mln.** zou kunnen worden verkregen voor de periode van 2014-2020, voor projecten die bijdragen aan de doelstellingen van het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering. We zijn ons ervan bewust dat voor regionale projecten ook kleine bijdragen het verschil kunnen maken tussen een klassieke of meer innovatieve aanpak.

Matrix fondsen en projecten

In onderstaand overzicht is weergegeven welke typen projecten vanuit het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering aansluiten op de belangrijkste Europese fondsen. In het rapport is een uitgebreid overzicht gegeven van de Europese fondsen, hun kenmerken en op welke wijze ze gebruikt kunnen worden als financiering van het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering. In bijlage 1 zijn praktische voorbeelden terug te vinden van de wijze waarop de diverse Europese fondsen in de huidige EU budgetperiode gebruikt zijn als financiering.

		Naam Europees subsidieprogramma			
C r i t e r i a		Operationeel Programma EFRO	Operationeel Programma Interreg	LIFE+	FP7/Horizon 2020
	Type project				
	Investeren	+	+	+	-
	Onderzoek	+ / -	+ / -	-	+
	Type aanvrager				
	Overheid	+	+	+	-
	Onderzoekinstelling	+	+	+	+
	Ondernemer	+	-	+	-
	Internationaal samenwerken				
		-	+	+ / -	+

Inspanning en opbrengst van subsidies

Het verwerven van Europese fondsen vraagt, net als bij andere subsidies, altijd een extra inspanning bovenop een 'gangbare oplossing' van een probleem. Dat verklaart waarom gebruikers van subsidies deze niet *maximaal* maar *optimaal* inzetten. Succes met subsidies vraagt namelijk altijd om een afweging tussen inspanning en opbrengst en daarmee dus om een *optimale verbinding tussen prioriteiten*: de prioriteiten van de subsidieverstrekker en de prioriteiten van de eigen organisatie, zoals ook hieronder schematisch weergegeven:

Subsidie prioriteiten

Subsidieverstrekkers willen door middel van subsidies een bijdrage leveren aan het oplossen van grote maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatadaptatie.

De prioriteiten van de subsidieaanvrager zijn vaak, maar lang niet altijd *uitsluitend* financieel van aard¹. Subsidies worden vaak ingezet voor de volgende niet-financiële prioriteiten:

- *Nieuwe kennis opdoen*. Subsidies zijn vaak bedoeld voor vernieuwende initiatieven. Door deel te nemen aan een subsidieproject kan wellicht nieuwe kennis opgedaan worden, bijvoorbeeld over de wijze waarop klimaatadaptatie meegenomen kan worden bij stedelijke ontwikkeling.
- *Beleidsontwikkeling*. Soms worden subsidies ingezet om nieuw beleid te ontwikkelen bijvoorbeeld voor het integreren van een wateropgave bij stedelijke ontwikkeling. Als het om beleid gaat dat van groot belang is, dan kan het zeer zinvol zijn om deel te nemen aan een subsidieproject.
- *Samenwerken met partners*. Soms wordt een subsidie verstrekt aan een partnership. Dan kan het versterken van de samenwerking met partners, bijvoorbeeld kennisinstellingen op het gebied van water of hittestress (versterken van een netwerk) een argument zijn om een subsidie aan te vragen.

¹ Uit onderzoek blijkt dat vooral gemeenten die zich richten op de niet-monetaire doelen van subsidies het meeste succes hebben met subsidies. Ons onderzoek onder de waterschappen bevestigt dit beeld niet. Waterschappen met een duidelijke financiële doelstelling hebben het meeste succes.

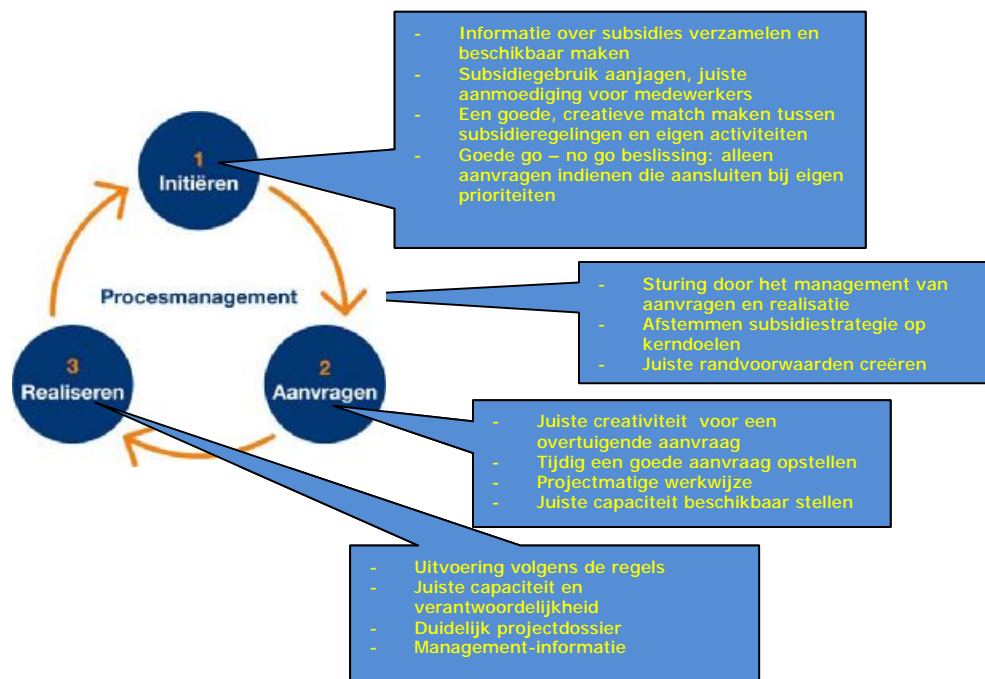
- *Voorop lopen.* Subsidies zijn vaak bedoeld voor initiatiefnemers die een belangrijke maatschappelijke uitdaging willen aangaan. Zo kan een organisatie zichtbaar maken dat het een koploperrol in de samenleving vervult. Het verkrijgen van de subsidie werkt reputatieversterkend.

Succesvoorwaarden

Succes met subsidies vraagt om het met succes doorlopen van een aantal stappen, die leiden tot een subsidie:

- *Initiatie.* Dit is de ideeënfase – welke subsidiekansen zijn er? Deze rapportage biedt een overzicht van de Europese subsidieregelingen die gebruikt kunnen worden voor het financieren van het Delta Deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering. In de initiatiefase wordt een goede match tot stand gebracht tussen een initiatief van een organisatie en de subsidieregeling. Dit vraagt vaak om creatieve subsidiegerichte projectontwikkeling, er is immers vaak geen sprake van een één op één koppeling tussen een subsidieregeling en een activiteit van een organisatie.
- *Aanvraag.* Hierbij gaat het om het opstellen van een kansrijke aanvraag en deze tijdig indienen.
- *Realisatie.* In deze fase voert een organisatie de gesubsidieerde activiteit uit volgens de regels van de subsidieverstrekker.
- *Procesmanagement* Dit zorgt ervoor dat de juiste mensen binnen de organisatie beschikken over de juiste informatie over subsidies en in staat zijn om ook de juiste beslissingen te nemen over subsidieverwerving.

Wat dit vraagt van een organisatie wordt weergegeven in het schema hierna (de waardeketen van subsidieverwerving). In bijlage 2 is een checklist opgenomen: welke stappen per onderdeel van de waardeketen doorlopen moeten worden voor succes met subsidies. Ook bevat bijlage 2 voorbeelden van creatieve matching van subsidies met eigen beleid en activiteiten.

Figuur 1: De waardeketen van subsidieverwerving

Kwaliteit van personele inzet

De mate waarin subsidieverwerving een succes is, hangt naast de organisatie van het proces van subsidieverwerving, ook zeer nauw samen met de kwaliteit van de mensen die invulling geven aan dit

proces. Naast de 'juiste capaciteit beschikbaar stellen' is het ook belangrijk de 'juiste kennis en ervaring' in te zetten. Bij veel programma's blijkt dat organisaties die incidenteel een subsidieaanvraag doen nauwelijks succes hebben. Organisaties die veel aanvragen doen en daarmee kennis en ervaring opbouwen - of een consultant inhuren met deze kennis en ervaring - hebben vaak een veel hogere slaagkans. Het belang van kwaliteit neemt toe nu door de huidige economische situatie in toenemende mate geprobeerd wordt om Europese middelen te verwerven. Dit leidt tot grotere concurrentie.

Lobby en anticiperen op nieuwe subsidies

Het is verstandig om nieuwe subsidieregelingen niet af te wachten maar er al eerder bij te zijn, in de ontwikkelingsfase van de subsidieregeling of in de beleidsontwikkelingsfase die daar nog aan vooraf gaat. Prioriteiten komen immers niet "uit de lucht vallen", maar zijn doorgaans een weerspiegeling van doelstellingen van anderen, die deze doelstellingen al met succes op de subsidie-agenda hebben weten te brengen. Door te 'anticiperen' kan een organisatie inhoudelijk bijdragen aan het ontwikkelen van nieuwe subsidies en andere financieringsinstrumenten zoals programma's. Dit vraagt natuurlijk serieus aandacht en tijd. Dat betekent dat deze aanpak alleen bruikbaar is voor onderwerpen en thema's die voor een organisatie echt belangrijk zijn en om subsidiestromen met een forse omvang. Het ontwikkelen van de Europese structuurfondsen subsidies in de periode na 2013 valt in deze categorie. Een coherente visie in NL en lobby in Brussel is vooral nuttig in het kader van beleidsontwikkeling, om daarmee een kader te scheppen voor tijdige subsidieaanvragen van individuele projecten.

Vanaf 2014 komt nieuw Europees budget beschikbaar. Lobby is een nuttig instrument om de kansen voor de financiering van het Delta Deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering te optimaliseren. We onderscheiden diverse niveaus van lobby:

1. *Lobby om de omvang van de totale hoeveelheid Europese middelen te vergroten.* Het Rijk wil de Nederlandse bijdrage aan de Europese begroting beperken en neemt genoegen met minder Europees geld voor Nederland. IPO en VNG zijn van mening dat de Structuurfondsen een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van de regionale ambities. Het ondersteunen van de lobby van IPO en VNG zou ertoe kunnen bijdragen dat de hoeveelheid Europees geld dat beschikbaar komt voor Nederland vergroot wordt. Hierdoor wordt ook de hoeveelheid budget dat beschikbaar is voor de financiering van klimaatdoelen vergroot.
2. *Lobby om klimaatdoelen een prominente plek te geven binnen de Operationele Programma's van EFRO, Interreg, Horizon2020 en zogeheten Europese buitenkaderprogramma's.* Ten aanzien van EFRO en Interreg dient de lidstaat samen met decentrale overheden een Partnerschapscontract op te stellen. Hierin worden afspraken gemaakt over alle Europese territoriale fondsen, inrichting en beheer etc. Het ministerie van EL&I hoopt hier in de komende maanden mee aan de slag te kunnen zodat er in juni 2012 een eerste ruwe versie voorligt. Vanaf 2012 wordt afstemming daarover met de Europese Commissie voorzien. Tegelijkertijd start de discussie over de invulling van OP's. Alle huidige EFRO management autoriteiten hebben al initiatieven genomen in deze richting. In de planning van het ministerie liggen er voor de zomer van 2012 al eerste schetsen van de verschillende OP's om deze in de maanden daarna verder uit te werken. Wij raden gemeenten en waterschappen aan om contact op te nemen met de Interbestuurlijke Werkgroep Toekomst Cohesiebeleid en met het EFRO management in hun regio. Doel is om klimaatverandering/duurzame stedelijke ontwikkeling een plek te geven binnen de nieuwe EFRO en Interreg programma's. Ten aanzien van de centrale Europese programma's (Horizon 2020, evenals de buitenkaderprogramma's) is lobby via de diverse ministeries, via EGL en de Permanente Vertegenwoordiging nu zeer zinvol, aangezien op dit moment zowel het kader voor deelname als ook de hoofdlijnen van de subsidieprioriteiten tot 2020 worden vastgelegd. In de loop van 2012 en 2013 worden daarnaast ook op detailniveau afspraken over concrete subsidiabele thema's afgesproken. Ook hier kan Nederland vanuit diverse ingangen invloed nemen.
3. *Lobby zodat een aangevraagde subsidie wordt toegezegd.* Dat is nuttig bij zowel EFRO als Interreg. Deze programma's kennen een ambtelijke beoordeling en een bestuurlijke besluitvorming. Lobby op beide niveaus (ambtelijk en bestuurlijk) kan bijdragen aan een positieve besluitvorming.

Disclaimer

Hoewel wij dit onderzoek met de grootste zorgvuldigheid hebben uitgevoerd kunnen wij op geen enkele wijze instaan voor de wijze waarop de ontwikkeling van de Europese fondsen in Nederland vorm krijgt en de wijze waarop de Europese fondsen kunnen worden aangewend voor het financieren van het Deltaprogramma. Dit heeft twee redenen:

1. *Subsidies verwerven is geen exacte wetenschap.* Toekenning van subsidies vindt altijd plaats op basis van concurrentie met andere aanvragers, de uitkomst van de beoordeling van aanvragen is onzeker. De subsidieverlenende instantie en de concurrerende aanvragen hebben invloed op de toekenning, een zeer grote invloed op de toekenningskans heeft de aanvrager zelf. De aanvrager kan de subsidieverwerving positief beïnvloeden door energie en inzet aan de dag te leggen, door bereidheid te tonen om ideeën en plannen te richten op de doelstellingen van een subsidieverstrekker (ons advies is om de eigen doelstellingen daarbij niet uit het oog te verliezen), door effectieve communicatie en lobby richting subsidieverstrekkers en overheidsinstellingen die de toekenning van subsidies kunnen beïnvloeden. De aanvrager heeft natuurlijk vooral invloed op de toekenningkans door de kwaliteit van de ideeën, plannen en aanvragen, centraal daarbij staat hoe goed die invulling geven aan de doelstellingen van de subsidieverstrekker.

2. *Dit onderzoek is een momentopname.* In de loop van 2014 komen de nieuwe Europese fondsen beschikbaar voor de financiering van projecten. In twee jaar tijd kan veel veranderen, onder meer door bestuurlijke keuzes en andere inhoudelijke prioriteiten. Gelukkig wijzigen de beleidsdoelstellingen waarop de Europese fondsen zijn gebaseerd minder vaak. Dit is echter nooit zeker, beleidswijzigingen zijn altijd mogelijk. Vanuit die achtergrond is dit onderzoek geschreven, het onderzoek kijkt mede naar verwachte toekomstige ontwikkelingen. Om de Europese fondsen daadwerkelijk optimaal in te zetten voor de financiering van het Deltaprogramma is het belangrijk om dit onderzoek regelmatig te actualiseren.

Inhoud

blz.

Management samenvatting	1
1 Inleiding	8
1.1 Leeswijzer	8
1.2 Disclaimer	8
2 Werking Europese Fondsen	10
2.1 Inleiding.....	10
2.2 Totstandkoming en werking van Europese subsidies	10
2.3 Inschatting beschikbaar budget	12
3 Werkwijze	13
4 Deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering	14
4.1 Algemeen.....	14
4.2 Projecten onder het DPNH.....	15
4.2.1 Database Deltaprogramma	15
4.2.2 Klimaatadaptatie regionaal.....	16
5 Europese centrale fondsen	18
5.1 Inleiding.....	18
5.2 LIFE+	18
5.3 Competitiveness and Innovation Programme (CIP).....	22
5.3.1 Intelligente Energie Europa (IEE-II).....	22
5.3.2 Enterprise and Innovation Programme (EIP)	26
5.4 Europees Energie-efficiëntiefonds (EEE-F).....	30
5.5 Zevende Kaderprogramma (7 th Framework Programme – FP7).....	31
5.5.1 Subprogramma FP7 Samenwerking: NMP	32
5.5.2 Subprogramma FP7 Samenwerking: Energie	34
5.5.3 Subprogramma FP7 Samenwerking: Milieu	37
5.5.4 Subprogramma FP7 Capaciteiten: Onderzoek ten behoeve van het MKB.....	39
5.5.5 Subprogramma FP7 Capaciteiten: Kennisregio's	42
5.6 Trans-European Networks	43
5.6.1 Subprogramma TEN-E.....	44
5.6.2 Subprogramma TEN-T.....	46
5.7 SETPlan – Strategic Energy Technology Plan	49
5.8 COST – Cooperation in Science and Technology	52
5.9 Horizon 2020.....	54
6 Europese decentrale fondsen	58
6.1 EFRO	58
6.1.1 Operationele Programma's regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid.....	58
6.1.2 Interreg IVA	60
6.1.3 Interreg IVB	63
6.2 Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling.....	66
6.2.1 Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP)	66
6.3 Toekomst cohesiebeleid	67

6.3.1	<i>Gemeenschappelijke regels met betrekking tot EFRO, ESF, Cohesiefonds, ELFPO en EFMZV68</i>	
6.3.2	<i>Algemene bepalingen met betrekking tot EFRO, ESF en Cohesiefonds</i>	70
6.4	Toekomst EFRO	72
6.4.1	<i>Doelstelling</i>	72
6.4.2	<i>Toekomst Europese Territoriale Samenwerking</i>	73
6.4.3	<i>Toekomst Europese Groepering voor Territoria Samenwerking</i>	74
6.4.4	<i>Tabellen en grafieken</i>	75
6.5	Implementatie EFRO in Nederland	76
6.5.1	<i>Europese ambitie: Europe 2020</i>	76
6.5.2	<i>Nederlands ambitie</i>	77
6.5.3	<i>Operationele Programma's</i>	77
6.5.4	<i>Interreg V</i>	77
6.6	Toekomst ELFPO	78
6.6.1	<i>Implementatie ELFPO in Nederland</i>	78
6.6.2	<i>Europese ambitie: Europe 2020</i>	78
6.6.3	<i>Nederlands ambitie</i>	79
6.7	Toekomst POP 3	79
7	Uitgewerkte voorbeelden	80
7.1	Project Groen-Blauw fase 2 onderdeel van TIC (gemeente Delft)	80
7.1.2	<i>Lobby EFRO</i>	81
7.1.3	<i>Subprogramma FP7 Capaciteiten: Kennisregio's</i>	82
7.2	Project Vervolg Future Cities (gemeente Arnhem)	82
7.2.2	<i>Interreg B</i>	83
7.2.3	<i>Lobby EFRO</i>	84
7.3	Project Almere Oostervold (Hoogheemraadschap Zuiderzeeland)	85
7.3.2	<i>Interreg B</i>	88
7.3.3	<i>LIFE+</i>	88
7.3.4	<i>EFRO</i>	89

Bijlage 1 Voorbeeldprojecten per subsidiefonds

Bijlage 2 Checklist subsidieverwerving, soorten subsidies en creativiteit

1 Inleiding

In het Deltaprogramma staat de voorbereiding van de te nemen beslissingen voor de toekomst van onze delta centraal. Richtinggevende deltabeslissingen worden in 2014 voorgelegd aan het kabinet. Voor de bekostiging van projecten die lokaal en regionaal concrete uitvoering geven aan het programma is het belangrijk te weten of/welke financiële bijdragen de Europese Commissie voor de uitvoer van Nederlandse klimaatadaptatieprojecten heeft. Bij het ontwikkelen van het Deltaprogramma is anticipatie op de algemene doelstellingen, specifieke prioriteiten en selectiecriteria van de diverse EU programma's een vereiste, indien men optimaal gebruik wil maken van de beschikbare Europese financieringsmogelijkheden. Anticiperen betekent onder meer dat concrete initiatieven hun weg moeten vinden in de door NL op te stellen Partnerschapscontracten en Operationele Programma's.

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft aan Oranjewoud gevraagd te onderzoeken welke toekomstige (typen) projecten of deelaspecten in aanmerking kunnen komen voor een bijdrage uit de Europese fondsen. Daarnaast wil het ministerie weten hoe projecten eventueel vooraf zouden kunnen/moeten worden opgezet en ingericht zodat deze voldoen aan de gestelde EU-vereisten.

1.1 Leeswijzer

Alvorens de aanpak voor het beantwoorden van de vraag te presenteren wordt eerst kort in hoofdstuk 2 stilgestaan bij de werking van de Europese fondsen. Dit geeft het kader aan, waarbinnen de vraag beantwoord wordt. Hoofdstuk 3 gaat in op de wijze waarop de vragen beantwoord zijn. Hoofdstuk 4 beschrijft het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering. In hoofdstuk 5 worden de relevante centrale Europese fondsen gepresenteerd. Hoofdstuk 6 behandelt de relevante decentrale Europese fondsen. In hoofdstuk 7 wordt aan de hand van enkele concrete projecten beschreven hoe deze ontwikkeld kunnen worden zodat ze in aanmerking komen voor een bijdrage uit de Europese Fondsen.

In bijlage 1 worden links gegeven naar voorbeeld projecten die in de afgelopen perioden succesvol zijn geweest in het verkrijgen van subsidies onder de verschillende fondsen. Bijlage 2 geeft ter inspiratie een checklist subsidieverwerving.

1.2 Disclaimer

Hoewel wij dit onderzoek met de grootste zorgvuldigheid hebben uitgevoerd kunnen wij op geen enkele wijze instaan voor de wijze waarop de ontwikkeling van de Europese fondsen in Nederland vorm krijgt en de wijze waarop de Europese fondsen kunnen worden aangewend voor het financieren van het Deltaprogramma. Dit heeft twee redenen:

1. *Subsidies verwerven is geen exacte wetenschap.* Toekenning van subsidies vindt altijd plaats op basis van concurrentie met andere aanvragers, de uitkomst van de beoordeling van aanvragen is onzeker. De subsidieverlenende instantie en de concurrerende aanvragen hebben invloed op de toekenning, een zeer grote invloed op de toekenningskans heeft de aanvrager zelf. De aanvrager kan de subsidieverwerving positief beïnvloeden door energie en inzet aan de dag te leggen, door bereidheid te tonen om ideeën en plannen te richten op de doelstellingen van een subsidieverstrekker (ons advies is om de eigen doelstellingen daarbij niet uit het oog te verliezen), door effectieve communicatie en lobby richting subsidieverstrekking en overheidsinstellingen die de toekenning van subsidies kunnen beïnvloeden. De aanvrager heeft natuurlijk vooral invloed op de toekenningkans door de kwaliteit van de ideeën, plannen en aanvragen, centraal daarbij staat hoe goed die invulling geven aan de doelstellingen van de subsidieverstrekker.
2. *Dit onderzoek is een momentopname.* In de loop van 2014 komen de nieuwe Europese fondsen beschikbaar voor de financiering van projecten. In twee jaar tijd kan veel veranderen, onder meer door

bestuurlijke keuzes. Gelukkig wijzigen de beleidsdoelstellingen waarop de Europese fondsen zijn gebaseerd minder vaak. Dit is echter nooit zeker, beleidswijzigingen zijn altijd mogelijk. Vanuit die achtergrond is dit onderzoek geschreven, het onderzoek kijkt mede naar verwachte toekomstige ontwikkelingen. Om de Europese fondsen daadwerkelijk optimaal in te zetten voor de financiering van het Deltaprogramma is het belangrijk om dit onderzoek regelmatig te actualiseren.

2 Werking Europese Fondsen

2.1 Inleiding

De navolgende beschrijving betreft de lopende subsidieprogramma's zoals deze nu door de Europese Commissie worden uitgevoerd. Voor deze subsidieprogramma's geldt – tenzij anders aangegeven – dat ze eind 2013 aflopen. Op dit moment wordt gewerkt aan de invulling van een compleet stelsel van nieuwe subsidieprogramma's met een looptijd van 7 jaar (2014-2020). Op de nieuwe invulling zal worden ingegaan bij de beschrijving van de centrale fondsen in hoofdstuk 5 en bij de beschrijving van de decentrale fondsen in hoofdstuk 6.

De Europese Commissie ontwikkelt en implementeert al gedurende tientallen jaren een groot scala aan subsidieprogramma's. Deze programma's dienen over het algemeen de volgende doelen:

- garantie op continuïteit van de voorziening van strategische goederen of diensten en garantie op inkomen van de personen die deze goederen of diensten leveren;
- handhaving en/of bevordering van de concurrentiepositie t.o.v. het EU-buitenland;
- versterking van de onderlinge economische, geografische of maatschappelijke regionale ontwikkeling en samenhang;
- vermindering van mogelijke achterstand in termen van onderzoek of ontwikkeling t.o.v. de VS, Canada, Japan, Australië, en Zuid-Korea;
- bevordering van Europa (en versterking van de onderzoeksgemeenschap) als internationaal leidende onderzoeksregio op specifieke deelgebieden;
- bevordering van grensoverschrijdende samenwerking met als doel om in Europa bestaande maatschappelijke of (fundamenteel) onderzoeksproblemen op te lossen;
- vergaren van kennis voor de Europese Commissie omtrent strategische investeringsdoelstellingen van het Europese bedrijfsleven;
- bevordering van investeringsbereidheid bij het Europees bedrijfsleven in specifieke (doorgaans: duurzaamheid gerelateerd) technologieën met een onrendabele top;
- bevorderen van innovatiekracht bij het MKB;
- ontwikkelingshulp.

Daarnaast kent de commissie diverse subsidieprogramma's die uitvoering de Europese beleidsdoelen zoals het Europese Transportbeleid en het Milieu-, Natuur- en Klimaatbeleid.

2.2 Totstandkoming en werking van Europese subsidies

Europese subsidiemiddelen – gefinancierd vanuit de inkomsten die de Europese Unie rechtstreeks van de lidstaten en de directe ontvangsten ieder jaar binnen krijgt – worden op drie manieren verstrekt. Deze manieren zijn:

- a. Rechtstreekse subsidiëring vanuit centraal geleide programma's, waarbij het verzoek om middelen bij de Europese Commissie moet worden ingediend en de controle op de uitgaven door de Europese Commissie (of een door haar aangewezen uitvoeringsinstantie) plaatsvindt. Voorbeelden: 7^e kaderprogramma voor Onderzoek en Ontwikkeling (FP7), LIFE+, TEN-e/t, Daphne, EuropeAid etc.
- b. Indirecte subsidiëring vanuit centraal geleide programma's, waarbij de Europese Commissie middelen bijdraagt aan het programma dat is opgezet en wordt uitgevoerd door een andere Europese instantie (voorbeeld: bijdrage aan het European Energy Efficiency Fund (EEE-F) van de Europese Investeringsbank).
- c. Indirecte subsidiëring, waarbij de Europese Commissie op grond van periodiek ingediende plannen van de lidstaten een algemeen programma opstelt dat vervolgens op lidstaatniveau (of daaronder) nader wordt ingevuld. Verzoeken om financiële ondersteuning vinden op dit nationale (of onderliggende) niveau plaats, evenals de controle op de uitgaven. De lidstaten worden periodiek door de Europese Commissie (doorgaans via het Europese Rekenhof) gecontroleerd op correctheid van de controles en juistheid van de uitgaven. Voorbeelden: EFRO, Interreg etc.

Ad a. en b.

De Europese Commissie stelt aan het begin van haar mandaat een algeheel werkprogramma van prioriteiten op. Dit programma wordt ieder jaar aangepast en gepubliceerd. Het werkprogramma van de Europese Commissie vormt de initiële leidraad voor iedere Commissie DG om haar eigen themageoriënteerde subsidieprogramma's te ontwikkelen. Dit kunnen eenmalige programma's zijn (voorbeelden: EEP, NER300), jaarlijks terugkerende programma's of kaderprogramma's. In totaal zijn er op jaarbasis meer dan 150 subsidieprogramma's die door de Europese Commissie DG's worden uitgevoerd. Daarbij geldt dat alle onderzoeksgelateerde projecten doorgaans vanuit het DG Onderzoek worden opgesteld en gecoördineerd, waarbij de vak-DG's ten aanzien van de prioritering van onderwerpen worden geconsulteerd over de inhoud van het onderzoeksthema.

Het verschil in de begrippen 'jaarlijks terugkerend programma' en 'kaderprogramma' ligt voornamelijk in de gerichtheid op 1 vakthema (zoals energie, of milieu) versus het afdekken van een breed scala aan thema's vanuit een bepaalde activiteit of perspectief (zoals 'Onderzoek op...'). In beide gevallen geldt dat de Europese Commissie doorgaans aan het begin van een programmaperiode een set van regels en criteria ontwikkelt met betrekking tot de hoofddoelstelling, de deelnemingsvoorwaarden ("Rules for participation"), de financiële tegemoetkoming ("Financial Guidelines") en de rapportageverplichtingen ("Guidelines for reporting and auditing"). Van deze regels wordt gedurende de looptijd van het programma niet afgeweken.

Ieder jaar² worden vanuit het (sub-)kaderprogramma nieuwe werkprogramma's opgesteld voor de onderwerpen die in aanmerking komen voor subsidie. De totstandkoming van deze gebeurt op twee manieren:

1. In geval van de vak-DG's stellen de DG-ambtenaren de inhoudelijke prioriteiten vast voor het komende jaar. Hiervoor vindt overleg plaats met aangewezen ambtenaren uit vakministeries in de lidstaten (meestal zogeheten National Contact Points, NCPs)
2. In geval van FP7 is de Europese Commissie (buiten de juridisch verplichte gremia als de European Technology Platforms (ETP) en de Programme Committees) formeel niet verplicht om buiten de Commissie informatie of advies in te winnen over te subsidiëren onderwerpen. In de praktijk doet zij dit vaak wel en zoekt zij naar duidelijk herkenbare leiders in de diverse vakgebieden. De informatie wordt ingebracht in het ontwerp en besproken met de Programme Committees. Externe stakeholders kunnen via de Programme Committees en de ETP's proberen onderwerpen te agenderen. De beste tijd hiervoor is doorgaans een jaar voor ingang van het nieuwe werkprogramma.

Subsidiëring vanuit een centrale aansturing door de Europese Commissie vindt doorgaans plaats op individueel projectniveau, waarbij uitgegaan wordt van een inspanningsverplichting van de aanvrager(s). Projecten op resultaatsverplichting worden doorgaans gefinancierd via zogeheten tenders die de Europese Commissie vrijwel dagelijks publiceert. Doorgaans geldt als voorwaarde voor iedere subsidieaanvraag dat er een duidelijke Europese meerwaarde moet zijn van het project. Dit kan zijn doordat een innovatie toepasbaar is op een groot aantal gelijksoortige bedrijven in Europa of doordat de technologie een groot overdraagbaarheidspotentieel heeft op andere sectoren.

Ad c.

De wijze waarop de EFRO middelen in Nederland worden ingezet hangt sterk af van de ambities van Europa en de wijze waarop Nederland hieraan bijdraagt. De lidstaat stelt aan het begin van de programmaperiode een Nationaal Strategisch Referentiekader (NSR)³ op, met daarin o.a. een analyse van de economische situatie en de beschrijving voor welke prioriteiten de Structuurfondsen (zowel EFRO als ESF) gedurende de zeven jaar worden ingezet en wat ze bijdragen aan het bereiken van de doelen van de Europa2020-strategie. Op basis van het NSR worden Operationele Programma's (OP)

² LIFE is hierop een uitzondering; de EC stelt voor om m.i.v. 2014 te werken met meerjarige werkprogramma's van minimaal 2 jaar.

³ Dit geldt voor de periode 2007-2013. Voor de periode 2014-2020 is de aanpak iets anders. Er wordt een zogenaamd partnerschapscontract afgesloten.

opgesteld. De OP's worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Europese Commissie. Na akkoord kan met de uitvoering van de OP's gestart worden. Deze programma's blijven voor de looptijd van het programma zo goed als onveranderd.

Subsidiëring vanuit een decentrale aansturing door de Europese Commissie vindt doorgaans plaats op individueel projectniveau, waarbij uitgegaan wordt van een inspanningsverplichting van de aanvrager(s). In het verlengde van de Europese Lissabonstrategie hebben de huidige OP's als voornaamste doelstellingen de bevordering van het concurrerend vermogen, een duurzame economische groei en een versterking van de werkgelegenheid in de betreffende regio waarop het OP van toepassing is.

2.3 Inschatting beschikbaar budget

De komende jaren is veel geld beschikbaar voor thema's gerelateerd aan klimaat. Het is echter volledig afhankelijk van de projecten (aantal en type) in hoeverre EU subsidie verstrekt wordt. De projecten moeten zich aanpassen aan de EU prioriteiten en niet omgekeerd. Jaarlijks heeft Nederland vele mogelijkheden om via de programmacommissies van de verschillende fondsen invloed uit te oefenen op de prioriteiten. Met andere woorden: door lobby en projecten te ontwikkelen die bijdragen aan de Europese (klimaat) doelstellingen kan het beroep op EU middelen meer kansrijk gemaakt worden.

Wij geven hier dus een heel grove inschatting van het mogelijk beschikbare budget. Het enige dat gesteld kan worden is dat het maximum in ieder geval onder de €250 miljoen blijft indien geen gebruik wordt gemaakt van EIB-leningen.

Hieronder een overzicht van de huidige Europese budgetten in Nederland. De hieronder omschreven fondsen zijn het grootst in omvang en het best toegankelijk.

Doelstelling	Programma	Budget
Doelstelling 2 concurrentievermogen en werkgelegenheid	OP Noord Nederland (EFRO)	€169.400.000
	OP Oost Nederland (EFRO)	€164.100.000
	OP Zuid Nederland (FRO)	€185.900.000
	OP West Nederland (EFRO)	€310.600.000
Subtotaal Doelstelling 2		€830.000.000
Doelstelling 3 Europese territoriale samenwerking	Interreg A	€169.200.000
	Interreg B	€57.800.000
Subtotaal Europese territoriale samenwerking		€227.000.000
Totaal		€1.057.000.000

In de analyse zijn we er vanuit gegaan dat door het Rijksstandpunt de bijdrage vanuit Europa voor Nederland kleiner zal worden. Hoeveel kleiner is nog niet bekend, wij geven een inschatting:

Het OP budget zal afnemen tot 70% van de huidige omvang: € 581.000.000

Het Interreg budget zal gelijk blijven: € 227.000.000

Hiervan kan ongeveer 5%-10% gebruikt worden voor klimaatadaptatie = € 80 mln.

Vanuit de centrale Europese fondsen (LIFE+, Horizon 2020, etc.) zijn enkele miljoenen te verwachten = € 5 mln.

De verwachting is dat **€ 85 mln** beschikbaar is voor de periode van 2014-2020, voor projecten met de doelstellingen van het Delta Deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering.

3 Werkwijze

Om ervoor te zorgen dat optimaal gebruik gemaakt wordt van de Europese financiële mogelijkheden om het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering hebben wij het onderzoek conform onderstaande stappen uitgevoerd.

Fase 1: inventarisatie van mogelijkheden van EU-fondsen

In deze fase is een inventarisatie gemaakt van de EU-fondsen die zich vanuit hun hoofddoelstelling lenen voor het financieren van het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering. Dit is een bureaustudie die uitmondt in een overzicht van relevante EU-fondsen. Wij maken hierbij een onderscheid tussen de huidige EU-programmaperiode (tot en met 2013) en de periode na 2014.

Fase 2: inventarisatie van lopende en voorziene concrete (adaptatie-) acties die kwalificeren

In deze fase zijn:

- bestaande of in ontwikkeling zijnde -door de EU gesubsidieerde- stedelijke projecten geïnventariseerd;
- de lopende en voorziene concrete (adaptatie-) projecten vanuit het Deltaprogramma die mogelijk aanspraak kunnen maken op EU-subsidie geïnventariseerd.

Daarnaast zijn ter inventarisatie van voorziene projecten binnen het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering interviews met gemeenten Delft en Arnhem en waterschap Zuiderzeeland gehouden. De inventarisatie is afgerond met een gap-analyse tussen het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering en EU-programma's/fondsen, met suggesties voor lobby.

Fase 3: projectontwikkeling

Het is helaas bijna nooit het geval dat er een één op één relatie is tussen een project en een (Europees) Fonds. Projectontwikkeling is noodzakelijk om de aansluiting te vinden en de succeskans te vergroten. In deze fase zijn concrete suggesties benoemd en besproken met de contactpersonen van de in fase 2 geïdentificeerde projecten om de succeskans van een Europees aanvraagtraject te vergroten. Op basis van de voor de subsidie relevante projectonderdelen is bepaald wat nog nodig is om een aanvraag te kunnen indienen. Het doel van projectontwikkeling is het ontwikkelen van een project dat de subsidieverstrekker wil honoreren.

De volgende activiteiten zijn uitgevoerd:

- adviseren projecteigenaar over de ontwikkeling van het project;
- informeren over de kosten- en batenverhouding, de slaagkans en de vereiste vervolgstappen.

Fase 3 levert een overzicht van types van veelbelovende projectinitiatieven. Deze zijn geëxtrapolerd waardoor inzicht ontstaat in de totale potentiële bijdrage vanuit de Europese fondsen aan het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering.

Fase 4 tot en met 7: rapportage

Het rapport omvat de volgende elementen:

- overzicht van Europese fondsen die gebruikt kunnen worden om klimaatadaptieve maatregelen uit het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering te financieren;
- een beschrijving van projecten die Nederland uitvoert of denkt uit te gaan voeren en die gefinancierd kunnen worden vanuit de Europese fondsen;
- een onderbouwing van de aansluiting van het fonds op het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering;
- geïllustreerde voorbeelden van klimaatadaptatie projecten die gebruik hebben gemaakt van Europese fondsen.

4 Deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering⁴

4.1 Algemeen

Het Deltaprogramma is een interbestuurlijk programma dat ervoor moet gaan zorgen dat de huidige en volgende generaties veilig zijn tegen overstromingen, dat we de komende eeuw kunnen beschikken over genoeg zoet water en dat Nederland een aantrekkelijke, gezonde en veilige plek is om te wonen en te werken. Eén van de deelprogramma's binnen het Deltaprogramma is Nieuwbouw en Herstructurering. Dit deelprogramma bekijkt welke aanpak nodig is om de gevolgen van een overstroming, hevige regen, droogte en hitte te beperken en welke ruimtelijke maatregelen daarvoor te treffen zijn bij stedelijke (her)ontwikkeling. Met andere woorden, hoe kunnen we zorgen dat we bij nieuwbouw en herinrichting van steden en dorpen beter rekening houden met het watersysteem, de bodem en het klimaat? Hierbij gaat het nadrukkelijk om de kansen voor een aantrekkelijke en duurzame leefomgeving bij nieuwbouw en herstructurering te zien en te pakken.

Dankzij haar ligging in de delta van de rivieren Rijn en Maas heeft Nederland zich in de afgelopen eeuwen ontwikkeld als een van de dichtstbevolkte en welvarendste gebieden in Europa. Deze concentratie van mensen en kapitaalgoederen brengt ook een grote kwetsbaarheid voor bedreigingen als overstroming, wateroverlast, droogte, verzilting en bodemdaling met zich mee. Door zowel klimaatverandering als verdere verstedelijking neemt de kwetsbaarheid alleen maar toe.

Door gebrek aan gunstiger locaties vinden stedelijke ontwikkelingen plaats in gebieden die daartoe van nature minder geschikt zijn door den diepe ligging, een slappe bodem of buitendijks. Verdichting van het bebouwde gebied leidt veelal tot versterking van overlast bij heftige regenbuien. Klimaatverandering zal in de toekomst mogelijk leiden tot frequenter voorkomen van zulke heftige regenbuien, terwijl bovendien de temperatuur in de stad tijdens hittegolven onaangenaam hoog kan worden. Een samenhangende benadering van stedelijke ontwikkeling met inachtneming van het watersysteem, de ondergrond en het klimaat is nodig om Nederland in de toekomst veilig en aantrekkelijk te houden.⁵

De Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie richt zich daarom op het verbinden van de wateropgaven uit het Deltaprogramma met de ruimtelijke opgaven in gebieden en op het met kwaliteit ruimte maken voor water. Binnen het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering (DPNH) wordt in dit kader aan twee inhoudelijke thema's; ruimtelijke inrichting en waterveiligheid; en de klimaatbestendige stad. Dit programma bevordert een op duurzaamheid en toekomstbestendigheid gerichte integrale aanpak bij stedelijke (her)ontwikkeling. Concreet zoekt het programma naar mogelijkheden om bij toekomstige (her)inrichting van stedelijke gebieden de effecten van wateroverlast, overstromingen, droogte, hittestress, bodemdaling, kwel en verzilting, het bouwen op fysiek minder geschikte locaties en verdere stedelijke verdichting, te beperken.

Ruimtelijke inrichting en waterveiligheid

Een groot deel van Nederland ligt in potentieel overstroombaar gebied. Steeds meer ontwikkelingen vinden plaats in diepe polders, buitendijks of op plekken waar een eventuele overstroming grote gevolgen zou hebben. Onze dijken vormen onze eerste en grootste bescherming. Toch blijft er altijd een kleine kans bestaan op een overstroming of een dijkdoorbraak. Bij een echte ramp kunnen de gevolgen enorm zijn. Op dit moment speelt waterveiligheid nog niet of nauwelijks een rol bij de locatiekeuze van nieuwbouw of bij de inrichting van een gebied. Het zijn twee gescheiden werelden met elk eigen belangen, timing en financiering. Het doel van het deelprogramma is om waterveiligheid en ruimtelijke ordening beter met elkaar te verbinden en zo de onderlinge kansen te benutten.

Samenwerking tussen waterveiligheid en ruimtelijke ordening wordt ook wel meerlaagsveiligheid genoemd. Hierbij vormen de dijken de eerste laag, een goede ruimtelijke inrichting de tweede en een

⁴ www.delta-programmanieuwbouwenherstructurering.nl

⁵ Knelpuntenanalyse nieuwbouw en herstructurering

gedegen evacuatieplan de derde. Door alle lagen goed in te vullen, is niet alleen de kans op overstroming klein, maar blijven ook de gevolgen beperkt. Meerlaagsveiligheid is een onderwerp dat niet alleen richting de toekomst speelt, maar ook nu al op de agenda staat.

Klimaatbestendige stad

Steden zijn voortdurend in beweging ten behoeve van het creëren van een aantrekkelijke leefomgeving, het verbeteren van de kwaliteit van wijken, het verduurzamen van de productie en de consumptie en het versterken van een economische aantrekkelijk vestigingsklimaat. Toenemende verdichting en verharding van het stedelijk gebied samen met de gevolgen van klimaatverandering (toename hevige buien, langere periode van droogte en hogere temperaturen) zetten de kwaliteit van de leefomgeving van steden onder druk.

Steden hebben nu al te maken hebben met wateroverlast, droogte en hitte. Er is gebleken dat in de periode tot 2050 de potentiële effecten van klimaatverandering samen met de toenemende verstedelijking op het gebied van wateroverlast, droogte en hitte groter zijn dan op dit moment. Daarbij treedt economische schade op in de vorm van schade aan gebouwen, aan infrastructuur zowel boven als onder de grond, aan groenvoorzieningen en schade aan de gezondheid van mens en dier en verlies van arbeidsproductiviteit. Deze gevolgen nemen in de toekomst verder toe door verdergaande verstedelijking en verharding van het bebouwde gebied en door klimaatverandering. De schade kan aanzienlijk zijn en oplopen tot in de miljarden. Voor zowel de opgaven als de mogelijke oplossingen geldt dat deze lokaal zeer sterk kunnen verschillen.

Het DPNH richt zich op het verbinden van de opgaven vanuit wateroverlast, droogte en hitte met de ruimtelijke opgaven die in dat gebied spelen. Met maatregelen die een bijdrage leveren aan de leefomgevingskwaliteit en daarmee ook aan het investeringsklimaat van de steden in Nederland. Vertrekpunt van DPNH is dat bij het klimaatbestendig maken van steden lokaal maatwerk geboden is. Dit omdat zowel de opgaven als de kansrijke oplossingen lokaal sterk verschillen. (Locale) partijen in de stad zijn dan ook verantwoordelijk voor het aanpakken van deze opgaven.

Maatregelen

Er zijn de afgelopen jaren allerlei maatregelen bedacht om huizen en bedrijven, wijken en steden beter bestand te maken tegen overstroming, wateroverlast en hitte. Voor de laatste twee geldt dat veel maatregelen no-regret zijn en niet of nauwelijks meer kosten dan een standaardoplossing. Dit geldt helemaal wanneer ze worden meegenomen in de eigen dynamiek van de stad. Dat betekent bij nieuwbouw, bij herstructurering van wijken of bij groot onderhoud. Maatregelen tegen overstroming in het stedelijk gebied zijn ingrijpender. Het gaat dan om zaken als vluchtwegen of flood proof bouwen. De gevolgen van een eventuele overstroming zijn dan ook veel groter.

Veel maatregelen bieden ook kansen. Het gaat bij klimaatbestendigheid vaak om het goed inzetten van groen en open water. Denk aan lanen met bomen en vijvers, maar ook aan slimme en fraaie oplossingen als wadi's, groene daken en waterpleinen. Verbetering van de leefomgeving en verbetering van de klimaatbestendigheid lopen hand in hand. Iedereen profiteert daarvan mee. Ook bij waterveiligheid kunnen nieuwe kansen ontstaan, zoals het multifunctioneel gebruik van dijken en het gebied rondom de dijk.⁶

4.2 Projecten onder het DPNH

4.2.1 Database Deltaprogramma

Er zijn de afgelopen jaren allerlei maatregelen bedacht om huizen en bedrijven, wijken en steden beter bestand te maken tegen overstroming, wateroverlast en hitte. Het Deltaprogramma heeft daarom een [database laten aanleggen met adaptatiemaatregelen](#)⁷ voor het stedelijk gebied. De maatregelen zijn ingedeeld in één of meerdere, toepasselijke klimaatthema's:

⁶ Afkomstig van: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/deltaprogramma/deelprogramma-s/deelprogramma-nieuwbouw-en-herstructurering/aanleiding-deelprogramma-nieuwbouw-en-herstructurering>

⁷ <https://deltaprogramma.pleio.nl/pg/file/owner/group:198718#456096>

- Binnendijkse veiligheid
- Buitendijkse veiligheid
- Wateroverlast
- Overlast door droogte
- Verzilting
- Maaiveldaling
- Hitte
- Waterkwaliteit
- Luchtkwaliteit

Veelal zijn klimaatmaatregelen van toepassing op meerdere klimaatthema's tegelijk. Uit de database zijn een aantal projecten als kansrijk aangemerkt. Deze projecten hebben doorgaans betrekking op een veelheid aan klimaatthema's en die daarbuiten een meervoudige, positieve bijdrage leveren aan andere (sociaal-)maatschappelijke doelen en belangen. In zoverre zijn dit doorgaans 'no regret' maatregelen. Deze kansrijke projecten zijn over het algemeen van een kleine schaalgrootte (gebouw, straat, wijk) en hebben voornamelijk betrekking op het gebruik en de inrichting van de groene ruimte in het stedelijk gebied en het ontwerp en de inrichting van bebouwing. Tevens geldt dat deze projecten min of meer uitvoerig besproken zijn in de vakliteratuur en waaromtrent geen overwegende kennisleemten bestaan⁸.

Gesteld kan worden dat alle gesignaleerde toekomstige problemen voor nieuwbouw en herstructurering nu al bestaan. Verstedelijking en klimaatverandering verhogen slechts de omvang en de intensiteit. In de periode tot 2050 zijn voor de volgende thema's de potentiële effecten van klimaatverandering samen met toenemende verstedelijking veel groter dan op dit moment:

- Overstromingsrisico's;
- Wateroverlast;
- Stedelijke watervoorziening;
- Hitte in de stad.

Voor de overige onderwerpen (verzilting, grondwateroverlast, grondwateronderlast en bodemdaling) geldt dat er wel een probleem is en mogelijk blijft, omdat Nederland nu eenmaal in een delta ligt, maar niet een veel grotere opgave dan de huidige⁹.

4.2.2 *Klimaatadaptatie regionaal*

Het nationale programma Adaptatie Ruimte en Klimaat¹⁰(ARK) was een samenwerkingsverband van de Rijksoverheid (ministeries van VROM, V&W, LNV en EZ) en de decentrale overheden (koepelorganisaties IPO, VNG en UVW). Vanuit het programma is een nationale Adaptatiestrategie "Ruimte voor Klimaat" opgesteld (november 2007). Klimaatverandering heeft directe gevolgen voor veiligheid, leefklimaat, biodiversiteit en economie. De ruimtelijke klimaatopgave is onder te verdelen naar:

- het voorkomen van maatschappelijke ontwrichting (waterveiligheid)
- het beperken van ongewenste effecten (wateroverlast, droogte, biodiversiteit)
- het benutten van kansen (recreatie, landbouw, export waterkennis).

Een klimaatbestendig Nederland vraagt om veerkracht, weerstand en aanpassingsvermogen. De leidende principes zijn risicobenadering en herstel van natuurlijke processen.

De Provincies zijn aan de slag gegaan om de afspraken in deze strategie uit te werken en te vertalen naar het ruimtelijk en economisch beleid van de provincies. In opdracht van het IPO heeft NovioConsult na ruim drie jaar de balans opgemaakt van deze inspanning in het rapport Provincies en Klimaatadaptatie: *tussen kennis en gebiedsontwikkeling. Quick Scan naar provinciale inzet voor klimaatadaptatie (2011)*. Klimaatadaptatie is meegelift in meer dan 240 provinciale gebiedsontwikkelingsprojecten, op een pragmatische manier, zonder veel ophef en zonder veel extra kosten. Daarbij moet opgemerkt worden dat een aantal van deze projecten koepelprojecten zijn en

⁸ 2011, MHW, Maatregelenoverzicht klimaatadaptatie

⁹ Knelpunten Analyse Nieuwbouw en Herstructurering

¹⁰ www.programmaark.nl

bestaan uit verschillende deelprojecten. Een voorbeeld hiervan is het Gelderse project Waalweelde, dat uit 50 deelprojecten gebiedsontwikkeling bestaat maar als 1 project wordt gerekend.

Waterschappen zijn volop bezig om de watersystemen aan te passen aan klimaatverandering (zie voorbeelden boek *Klimaat en Waterschappen*)¹¹ en via aanpassingen in de bedrijfsvoering bij te dragen aan het beperken van klimaatverandering. Klimaat en de noodzaak om tot actie over te gaan zit bij de waterschappen tussen de oren. Klimaat is verwerkt in beleid en enkele waterschappen hebben inmiddels ook een aparte klimaatnota opgesteld. In deze nota's is het nationale klimaatbeleid en de nationale Adaptatiestrategie doorvertaald naar een regionale aanpak en een bijbehorend klimaatactieplan.

Het grootste deel van de bevolking woont en werkt in de stad. Steden zijn dynamische systemen en daarom kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatverandering zoals wateroverlast, hitte en droogte. Aanpassing van de ruimtelijke inrichting, de openbare ruimte, het watersysteem, woningen en gebouwen is noodzakelijk om de stad op termijn leefbaar te houden en maatschappelijke ontwrichting en ongemak te voorkomen. Hoe maken we steden klimaatbestendig oftewel climate proof? Het doel van onderzoeksprogramma *Climate Proof Cities*¹² is het versterken van het aanpassingsvermogen en het verminderen van de kwetsbaarheid van het stedelijke systeem voor klimaatverandering. In samenwerking met diverse stakeholders worden strategieën en beleidsinstrumenten ontwikkeld voor de aanpassing van steden en gebouwen.

---

¹¹ http://www.uvw.nl/publicatie-details/20100708-79_klimaat-en-waterschappen.html

¹² <http://knowledgeforclimate.climate-research-netherlands.nl/climateproofcities>

5 Europese centrale fondsen

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn een groot aantal lopende Europese subsidieprogramma's onderzocht op relevantie voor het Deltaprogramma Nieuwbouw & Herstructurering. Voor de selectie van de onderstaand beschreven programma's zijn de navolgende criteria aangehouden:

- Relevantie voor het programma
- Terugkerend karakter en bestaan van een omvattend kaderprogramma met prioriteiten
- Beschikbaarheid van middelen
- Administratieve deelnamevereisten

Per fonds worden de volgende zaken omschreven:

- de aard en de trend van het programma/fonds;
- criteria per fonds zodat duidelijk wordt waaraan een project moet voldoen om in aanmerking te komen voor een bijdrage;
- een voorbeeldproject per fonds.

5.2 LIFE+

5.2.1.1 Algemeen

Het LIFE+ programma is de voortzetting van het LIFE programma, dat in 1992 is opgezet en sindsdien meer dan 3500 milieu-innovatieprojecten heeft ondersteund met in totaal €2,5 miljard. Openstelling van het programma gebeurt eenmaal per jaar, meestal rond februari. LIFE+ bestaat uit drie sub-programma's met ieder zijn eigen prioriteiten:

1. *LIFE+ Nature & Biodiversity*

Voortzetting van het oude LIFE Natuur Programma. Hoofddoelstelling: natuurlijke systemen, natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna beschermen, in stand houden, herstellen en monitoren en het functioneren daarvan vergemakkelijken, de achteruitgang van de biodiversiteit, met inbegrip van de diversiteit aan genetisch materiaal, binnen de Europese Unie een halt toe te roepen.

2. *LIFE+ Environment Policy & Governance*

Voortzetting van het oude LIFE Milieu Programma. Hierin worden innovatieve demonstratieprojecten en de ontwikkelingen van nieuwe beleidstoepassingen, technologieën en instrumenten gesubsidieerd die bijdragen aan de Europese doelstellingen op het gebied van milieubeleid. Het sub-programma telt twaalf prioriteiten.

3. *LIFE+ Information & Communication*

Dit is een nieuw onderdeel dat gericht is op vergroting van bewustwording over natuur en milieuprojecten.

Het LIFE programma geldt als een van de meest succesvolle subsidieprogramma's van de Europese Commissie, met onder meer een grote participatie van het Europese bedrijfsleven. LIFE+ is de voortzetting van LIFE. Het programma wordt uitgevoerd door DG Environment en loopt van 2007-2013. Het totale budget voor deze periode bedraagt €2,14 miljard.

LIFE+ is bij uitstek een demonstratieprogramma: in de onderdelen *LIFE+ Nature & Biodiversity* en *LIFE+ Information & Communication* draait het juist om zaken als het verbinden van Natura2000 gebieden, het behoud dan wel herintroductie van een bepaalde diersoort of het houden van specifieke

bewustwordingscampagnes. In de praktijk worden deze subprogramma's vooral gebruikt door milieu-organisaties en overheden (gemeentes, waterschappen etc). *LIFE+ Environment Policy & Governance* heeft een andere insteek waardoor het aantrekkelijk is voor deelname van het bedrijfsleven. Dit subprogramma heeft tot doel om via demonstraties van innovatieve milieutechnologieën te zorgen voor een nieuwe invulling of verscherping van milieubeleid. Denk bijvoorbeeld aan de introductie van een nieuwe technologie die een verbetering is van de dan geldende Best Available Techniques (BAT). Het gevolg van het project kan zijn dat de BAT wordt aangepast. Hierdoor krijgen overheden instrumenten in handen om bij vergunningsafwegingen nieuwe keuzes te maken.

Belangrijk te vermelden is dat dit sub-programma ervan uitgaat dat een technologie zich op labschaal inmiddels heeft bewezen en dat de subsidie wordt aangevraagd voor een eerste demonstratie van een proefopstelling. Deelname kan door zowel grote als kleine bedrijven en door (semi) overheden.

5.2.1.2 Programmaprioriteiten in relatie tot het Deltaprogramma

De beste aansluiting van LIFE+ met het Deltaprogramma ligt in het onderdeel *LIFE+ Environment Policy & Governance*, vanaf 2014 ligt de beste aansluiting bij Climate Action omdat binnen deze prioriteit mogelijkheden concrete thema's benoemd worden die voor stedelijke gebieden van belang zijn en waar geëxperimenteerd kan worden met nieuwe technologieën en toepassingen. De relevante thema's zijn:

- **klimaatverandering:** projecten die helpen broeikasgasconcentraties te stabiliseren op een niveau dat een opwarming van de aarde met meer dan 2 °C verhindert
- **water:** projecten die bijdragen aan een betere waterkwaliteit door de ontwikkeling van kostenefficiënte maatregelen om tot een goede ecologische toestand te komen met het oog op de ontwikkeling van stroomgebiedbeheersplannen uit hoofde van de Kaderrichtlijn Water (KRW)
- **lucht:** projecten die zich richten op het bereiken van luchtkwaliteitsniveaus die geen aanzienlijke negatieve gevolgen en risico's hebben voor de menselijke gezondheid en het milieu
- **bodem:** projecten die de bodem beschermen en zorgen voor duurzaam bodemgebruik door instandhouding van de bodemfuncties, het mitigeren van schadelijke effecten en herstel van aangetaste bodems
- **stadsmilieu:** projecten die bijdragen aan de verbetering van de milieuprestaties van de stedelijke gebieden
- **milieu en gezondheid:** projecten die helpen de informatiebasis voor beleid op het gebied van milieu en gezondheid te vergroten
- **innovatie:** projecten die bijdragen aan het ontwikkelen en demonstreren van innovatieve beleidsbenaderingen, technologieën, methoden en instrumenten ter ondersteuning van de implementatie van het Actieplan Milieutechnologieën (ETAP)
- **strategische aanpak:** projecten die gericht zijn op bevordering van de handhaving van de milieuwetgeving van de Europese Unie bevorderen en de kennisbasis voor het milieubeleid verbeteren. Daarnaast projecten die de milieuprestaties van het midden- en kleinbedrijf verbeteren.

5.2.1.3 Nederlandse ambitie(s)

Naast de doelstellingen die door de Europese Commissie gedefinieerd zijn, kunnen lidstaten ook aanvullende prioriteiten stellen. In 2011 heeft onder meer Nederland zulke aanvullende prioriteiten gesteld. Dit gebeurt onder verantwoordelijkheid van de Ministeries van EL&I en van Infrastructuur en Milieu.

5.2.1.4 Beschikbare budgetten

Jaarlijks wordt er per lidstaat een allocatie vastgesteld. De omvang van deze allocatie wordt grotendeels bepaald door de grootte van de lidstaat en het aantal inwoners. In de periode 2007 - 2011 was er voor Nederland jaarlijks rond €8 miljoen beschikbaar. Met een gemiddelde subsidiegrootte van rond €1 miljoen komt dit neer op circa 5-8 gesubsidieerde projecten binnen alle drie de sub-programma's samen. De nationale allocaties (of enveloppen) vormen echter geen enkele garantie dat de lidstaat deze enveloppe ook gehonoreerd krijgt, want kwaliteit van het project is altijd leidend. Zo kan een lidstaat in een individueel jaar veel meer maar ook veel minder dan de nationale allocatie aan subsidies binnen halen. Voor Nederland varieerde dit de afgelopen jaren tussen de € 13 miljoen en de € 3,5 miljoen per

jaar. Essentieel is daarbij het kwaliteitscriterium. In geval dat projecten worden uitgevoerd samen met een partner uit een andere lidstaat, draagt in principe iedere lidstaat het deel bij dat behoort bij het aandeel van de projectpartner uit de eigen lidstaat.

5.2.1.5 Matrix van deelnamecriteria

- Ontvankelijke aanvragers**
- Rechtspersonen (bedrijven, kennisinstellingen), NGO's en overheden (nationaal, regionaal en lokaal)
  - uit EU-lidstaat, Noorwegen, IJsland, Liechtenstein, Kroatië en/of Macedonië
- Consortium**
- Indiening door één enkele partij is toegestaan
  - Indiening door (grensoverschrijdende) consortia zijn toegestaan
  - Participatie door 'associated partners' is toegestaan, mits deze in een EU-land geregistreerd zijn

5.2.1.6 Overige voorwaarden voor deelname

Aanvragen moeten worden ingediend bij de nationale autoriteit, voor Nederland is de uitvoering belegd bij Agentschap NL. Agentschap NL biedt ondersteuning bij de aanvraag. De betrokken ministeries toetsen de aanvragen op hun beleidsrelevantie en stuurt de aanvraag door naar de Europese Commissie, eventueel vergezeld van haar advies. Als het project in de ogen van de verantwoordelijke ministeries bijdragen aan de nationale beleidsprioriteiten of erg goed, dan geven de ministeries een begeleidend advies, indien dit niet het geval is onthoudt het ministerie zich meestal van een advies.

5.2.1.7 Subsidiepercentages, projectduur vereisten, project samenstelling (consortia vereisten)

- LIFE+ Nature & Biodiversity** 50% van subsidiabele kosten, met in uitzonderingssituaties 75% van subsidiabele kosten (projecten die rechtstreeks betrekking hebben op behoud van prioritair dier- en/of plantensoorten uit de Habitat- of Vogelrichtlijn)
- LIFE+ Environment Policy & Governance** 50% van subsidiabele kosten
- LIFE+ Information & Communication** 50% van subsidiabele kosten

5.2.1.8 Voorbeeldproject

Titel Revitalisering Noordduinen

- Doel** Het project zal plaatsvinden in de Natura 2000-gebied, Duinen Den Helder Callant-soog. Dit is een van de weinige Natura 2000 sites waar de doelgroep habitat – vaste kust duinen met kruidvegetatie (grijze duinen) – is nog steeds aanwezig in een goed ontwikkelde vorm en heeft een grote oppervlakte (meer dan 50%). Het doel van het project is het revitaliseren van dit deel van de Noordduinen door:
- Sloop en verwijderen van de verharde oppervlakken en gebouwen achtergelaten door het leger, om te recreëren prioriteit habitat type, grijze duinen;
  - Introductie anti verdrogings maatregelen om bij te dragen tot de ontwikkeling van vochtige Duin broek;
  - Tegengaan van de negatieve effecten van eutrofiëring en opnieuw converteren van een agrarisch gebied in een vochtige Duin;
  - Bestrijding van de invasieve uitheemse soort Japanse roos;
  - Verbetering van de toegang tot het gebied voor managers en bezoekers, terwijl de bescherming van de kwetsbare gebieden die belangrijk voor de instandhouding van soorten en habitats zijn.
- Verwachte resultaten:
- De transformatie van 8 ha van landbouwgrond in waardevolle natuurlijke habitat;
  - De oprichting van 5 ha natuurlijk duinlandschap door verwijderen van gebouwen en beton van het voormalig militair terrein;
  - De oprichting van 5 ha Duin broek, die op den duur geschikt zullen zijn voor de ontwikkeling van grijze duinen;

- Het herstel van 5.5 ha van grijze duinen door het verwijderen van de Japanse roos;
- Een verbeterde infrastructuur voor beheer en bezoekers en een nieuw systeem van hekken en poorten voor mensen en vee;
- Een reeks van communicatiemiddelen om belanghebbenden en het grote publiek te informeren over het project en het belang van Natura 2000.

Looptijd 01 september 2010 tot 31 december 2013

Subsidie € 758.860,- op een totaal van €1.517.721,-

Aanvrager Stichting Landschap Noord-Holland (LNH)

Partners Ministerie landbouw , natuur en visserij

5.2.1.9 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

In het algemeen, komt het de slaagkans van een project sterk ten goede als lokale overheden erbij betrokken zijn als partner, om het draagvlak te verbreden en te versterken. Daarnaast is het belangrijk dat een LIFE+ Environment Policy & Governance project een actie of methodologie implementeert en test waaraan in beperkte mate nog onzekerheden en risico's zijn verbonden. Indien het een bewezen methodiek betreft die volledig zonder risico is, zal de EC niet geneigd zijn om hiervoor nog steun te verschaffen. Dit geldt niet voor een LIFE+ Nature & Biodiversity project. Voor deze projecten geldt dat een project juist ook een 'best practice' mag toepassen. Motivatie daarvoor is dat in N2000 gebieden (Criterium voor Nature – projecten) het geld zo effectief mogelijk besteed moet worden voor het behoud en de ontwikkeling van de natuur. Tot slot is het herhaalbaarheidspotentieel van belang: de actie moet ook toepasbaar zijn in andere omgevingen en omstandigheden.

5.2.1.10 Toekomstige situatie: Europese ambitie

Op dit moment wordt gewerkt aan de vormgeving van het nieuwe LIFE+ programma voor de periode 2014-2020. Volgens de meest recente publicaties zal het budget worden verhoogd naar €3,2 miljard en de drie huidige sub-programma's worden vervangen door de volgende twee programma's.

Subprogramma Milieu (± € 2,3 miljard)

1. *Environment and Resource Efficiency*: innovatieve oplossingen voor een betere implementatie van milieubeleid en integratie van milieudoelstellingen in andere sectoren
2. *Biodiversity*: ontwikkeling van best practices om een halt toe te roepen aan het verlies van biodiversiteit en ecosysteemdiensten te herstellen, met een blijvende focus op Natura2000 locaties
3. *Environmental Governance and Information*: stimuleren van kennisdeling, verspreiding van best practices en betere nakoming aangevuld met bewustmakingscampagnes

Subprogramma Klimaatverandering (± € 900 miljoen)

1. *Climate change mitigation*: vermindering van emissie van broeikasgassen
2. *Climate change adaption*: vergroten van herstellingsvermogen bij klimaatverandering
3. *Climate governance and information*: bewustwording, communicatie, samenwerking en verspreiding rond klimaatverbetering en -aanpassingen

Daarnaast zullen de lidstaten een nadrukkelijker rol krijgen bij het definiëren van de meerjarenprioriteiten, dat wordt vormgegeven in Meerjarige Werkprogramma's. Het nieuwe LIFE+ programma zal ook de ontwikkeling van grotere (± € 10 miljoen) geïntegreerde projecten subsidiëren. Hierin komen verschillende maatregelen (water, lucht, afval, natuur) op het gebied van klimaatbeheersing in één project samen. Ook moet het stapelen van financiering uit meerdere Europese en nationale fondsen mogelijk worden. Uit de stakeholders consultatie van begin 2011 kwam naar voren dat het nieuwe programma qua verplichtingen en procedures duidelijk vereenvoudigd zou moeten worden. De verwachting is dat het nieuwe LIFE+ in dit opzicht sterke gelijkenis zal vertonen met het nieuwe uitvoeringsprogramma van Horizon 2020. Horizon 2020 is nader uitgewerkt in paragraaf 5.9.

5.2.1.11 Nederlandse ambities (voor zover bekend)

Op dit moment zijn nog geen concrete details beschikbaar over de accenten die Nederland wenst te gaan leggen binnen het nieuwe LIFE+ programma.

5.2.1.12 Stand van zaken richting nieuw programma

Een eerste presentatie van de nieuwe concept-regelgeving heeft eind december 2011 plaatsgevonden; er is op dit moment geen detailplanning beschikbaar maar de komende twee jaar worden benut om de procedure naar definitieve regelgeving te doorlopen en af te ronden zodat het nieuwe programma in 2014 kan starten.

5.3 Competitiveness and Innovation Programme (CIP)

Het kaderprogramma voor concurrentievermogen en innovatie (CIP) ondersteunt innovatieactiviteiten (waaronder eco-innovatie), voorziet een betere toegang tot financiering en biedt ondersteuningsdiensten aan ondernemingen in de verschillende Europese regio's. De voornaamste doelgroep van dit kaderprogramma zijn kleine en middelgrote ondernemingen. Daarnaast stimuleert het CIP een beter gebruik van informatie- en communicatietechnologieën (ICT) en helpt het bij de ontwikkeling van de informatiemaatschappij. Het bevordert ook het gebruik van hernieuwbare energiebronnen en energierendement.

Het CIP loopt van 2007 tot 2013 met een totaalbudget van € 3621 miljoen. Het CIP bestaat uit drie operationele programma's. Elk programma heeft specifieke doeleinden om bij te dragen aan het concurrentie- en innovatievermogen van ondernemingen in hun specifieke vakgebieden, zoals ICT of duurzame energie:

- Het Programma voor ondernemerschap en innovatie (EIP)
- Het Programma ter ondersteuning van het ICT-beleid (ICT PSP)
- Het Programma Intelligente Energie Europa (IEE-II)

5.3.1 *Intelligente Energie Europa (IEE-II)*

Met ongeveer € 730 miljoen beschikbaar tussen 2007 en 2013, levert het IEE-II-programma een bijdrage aan de ambitieuze klimaatverandering- en energiedoelstellingen die de EU zich heeft gesteld. Het programma steunt concrete projecten, initiatieven en best practices door middel van jaarlijkse oproepen tot voorstellen. IEE-II beheert drie financieringsstromen:

1. **Financiering van projecten.** Het merendeel van het budget gaat naar financiering van Europese projecten die energie-efficiëntie en hernieuwbare energie promoten.
2. **Aanbestedingen van producten en diensten.** Via aanbestedingen kunnen de Europese Commissie of het Executive Agency for Competitiveness and Innovation (EACI) studies en diensten verkrijgen die ze nodig hebben om de doelstellingen van het IEE-II-programma te kunnen realiseren. Deze financieringsstroom is niet relevant voor het Deltaprogramma.
3. **ELENA Financieringsfaciliteit** voor steden en regio's. ELENA (European Local ENergy Assistance) is een technische ondersteuning die gelden beschikbaar stelt voor steden en regio's in Europa die investeren in duurzame energie. ELENA dekt een deel van de kosten voor technische ondersteuning die nodig is voor het voorbereiden, uitvoeren en financieren van het investeringsprogramma zoals haalbaarheidstudies, marktstudies, structurering van programma's, businessplannen, energie-audits, voorbereiding voor aanbestedingsprocedures, enz. ELENA wordt geleid door de Europese Investeringsbank (EIB) en de KfW Group.

De eerste financieringsstroom 'Financiering van projecten' bestaat uit een viertal onderdelen:

1. **SAVE:** acties om energie-efficiëntie en rationeel gebruik van energiebronnen te bevorderen.
Voorbeelden: verbetering van energie-efficiëntie en rationeel energiegebruik in de bouw- en industriële sector; ondersteuning in de voorbereiding en toepassing van relevante wetgeving.
2. **ALTENER:** acties om nieuwe en hernieuwbare energiebronnen te promoten.
Voorbeelden: bevorderen van nieuwe en hernieuwbare energiebronnen voor (de)centrale productie van elektriciteit, warmte en koeling, om op die manier diversificatie in energiebronnen te stimuleren; integreren van nieuwe en hernieuwbare energiebronnen de plaatselijke omgeving en energiesystemen.
3. **STEER:** acties om energie-efficiëntie en het gebruik van nieuwe en hernieuwbare energiebronnen in transport te bevorderen.

Voorbeelden: ondersteuning van alle transportgerelateerde initiatieven en diversificatie van brandstoffen; stimuleren van hernieuwbare brandstoffen en energie-efficiënte in transport.

4. Geïntegreerde initiatieven die verschillende specifieke gebieden combineren die onder SAVE, ALTENER en/of STEER vallen, of die betrekking hebben op bepaalde EU-prioriteiten.

Voorbeelden: integratie van energie-efficiëntie en hernieuwbare energiebronnen in de verschillende economische sectoren; combineren van verschillende instrumenten en spelers binnen eenzelfde actie of project.

De derde financieringsstroom 'ELENA' is specifiek gericht op steden en regio's die actief aan de slag gaan met de uitdagingen die energie- en klimaatveranderingen stellen. Dat kan gaan om projecten rond stadsverwarming, renovatie en energie-efficiëntie aanpassingen van gebouwen, aanpassingen van het openbaar vervoer, enz. Steden lopen bij de implementatie van dergelijke initiatieven vaak tegen technische capaciteitsproblemen aan. Daarom verschaft ELENA ondersteuning bij de voorbereiding van het investeringsprogramma.

5.3.1.1 Huidige situatie

Tot en met 2010 werden binnen de eerste financieringsstroom 233 projecten gehonoreerd met een totaal van € 248 miljoen aan subsidie. De gemiddelde slaagkans van een voorstel was 16%.

Voor de tweede financieringsstroom 'Tenders en andere diensten' was het budget € 83 miljoen (2007-2011).

De ELENA-budgetten (derde financieringsstroom) bedroegen € 60 miljoen (2009-2011); in 2010 werden de eerste 12 projecten gehonoreerd met een gemiddelde subsidie van ruim € 1 miljoen. In 2011 vond een KfW-ELENA-budgetuitbreiding van € 11 miljoen plaats in technische assistentie voor projecten onder de € 50 miljoen, als extra push om duurzame energieprojecten van kleine en middelgrote overheden en gemeentelijke energiebedrijven van de grond te krijgen. Daarnaast was er een uitbreiding beschikbaar via de Council of Europe Development Bank om duurzame energieprojecten van kleine en middelgrote overheden op vlak van o.a. publieke infrastructurele faciliteiten zoals waterzuivering van de grond te krijgen.

De nieuwe oproep voor voorstellen 2012 staat open van 20 december 2011 tot 8 mei 2012 (17.00 uur) en het EACI verwacht ca. 60 projecten met een gemiddelde aangevraagde subsidie van € 1 miljoen.

5.3.1.2 Prioriteiten in relatie tot het Deltaprogramma

ELENA ondersteunt initiatieven die bijdragen aan de 20-20-20 doelstelling van Europa: reductie van broeikasgassen met minimaal 20%, toename van het aandeel van hernieuwbare energie in het totale energieverbruik met minstens 20%, en toename van energie-efficiëntie met tenminste 20% - dit alles tegen 2020. Ontvankelijke projecten dienen zich te richten op:

- publieke en private gebouwen, incl. sociale woningbouw, straat- en verkeersverlichting t.b.v. energie-efficiëntie
- integratie van hernieuwbare energiebronnen in de bouwomgeving
- investeringen in renovatie, uitbreiding of nieuwe verwarmings-/koelingsnetwerken
- investeringen in schoon en energie-efficiënt stedelijk vervoer
- gemeentelijke afval-tot-energie projecten
- gemeentelijke programma's gericht op energie-efficiënte inrichting van MKB en huishoudens

SAVE

- **Industriële excellentie in energie:** acties om het concurrentievermogen van Europese MKB's te bevorderen, door hen in staat te stellen om energie te besparen.
- **Consumentengedrag:** acties om de markt om te vormen naar meer energie-efficiënte producten en systemen en om het gedrag van consumenten te veranderen.
- **Energiediensten:** acties om de markttransparantie en het vertrouwen van marktspelers te bevorderen teneinde de markt van energiedienstverlening te ontwikkelen voor kleine consumenten en huishoudens in staat te stellen de effectiviteit van 'slimme energiemeters' te waarborgen.

- ALTENER**
- **Elektriciteit van hernieuwbare energiebronnen (RES-e):** acties om het aandeel van hernieuwbare energie in het energieverbruik op Europees niveau te laten stijgen.
  - **Bio-energie:** acties die een toename in productie en gebruik stimuleren van biomassa, bio-vloeistoffen en biogas in energiemarkten.
- STEER**
- **Energie-efficiënt transport:** acties die de vraag naar vervoer over de weg doen afnemen en die het wegvervoer verschuiven naar efficiëntere vervoersmodi.
  - **Schone en energie-efficiënte voertuigen:** acties die bijdragen aan een omvorming van de markt naar energie-efficiëntere voertuigen en die recente wet- en regelgeving op dit gebied aanvullen en ondersteunen.

5.3.1.3 Nederlandse ambitie(s)

Nederland heeft geen afzonderlijke ambities of prioriteiten gedefinieerd binnen het IEE-II-programma en sluit zich aan bij het Europese werkprogramma en bij de jaarlijkse oproepen.

5.3.1.4 Beschikbare budgetten

De nieuwe oproep voor voorstellen 2012 heeft een budget van € 67 miljoen. Er wordt verwacht dat ongeveer 60 projecten worden gehonoreerd, met een gemiddelde subsidie van ruim € 1 miljoen per project.

5.3.1.5 Matrix van deelnamecriteria

Ontvankelijke aanvragers	<ul style="list-style-type: none"> - Rechtspersonen (bedrijven, kennisinstellingen, NGO's, overheden) - ELENA: lokale of regionale overheden en andere ondersteunende publieke organen - uit EU-lidstaat, Noorwegen, IJsland, Liechtenstein, Kroatië en/of Macedonië - Lokale/regionale energieagentschappen uit ontvankelijke landen¹³
Consortium	Minimaal 3 onafhankelijke rechtspersonen in minimaal 3 verschillende ontvankelijke landen

5.3.1.6 Overige voorwaarden voor deelname

- Voorstellen dienen aan te sluiten bij één of meerdere van de onder 5.3.1.2. vermelde prioriteiten.
- Voorstellen moeten volledig en vóór 8 mei 2012 17.00 uur zijn ingediend, met behulp van het online aanvraagstelsel EPSS.
- Voorstellen die vallen onder een of meerdere van de uitsluitinggronden vermeld in de Call for Proposals¹, worden niet in aanmerking genomen.
- ELENA-voorstellen kunnen ingediend worden tot eind 2013 waarbij het first-come, first-served principe geldt.

5.3.1.7 Subsidiepercentages, projectduur vereisten

Projectduur	Maximaal 36 maanden
Ontvankelijke kosten	<ul style="list-style-type: none"> - personeelskosten - onderaanneming - reiskosten - andere specifieke kosten
Subsidie	Maximaal 75% van de ontvankelijke kosten ELENA: maximaal 90% van de ontvankelijke kosten

¹³ Onder specifieke voorwaarden vermeld in de Call for Proposals 2012:
http://ec.europa.eu/energy/intelligent/files/call_for_proposals/call_2012_en.pdf

5.3.1.8 Voorbeeldproject

Titel Ecoheat 4 Cities (Stadsverwarming en District koeling (DHC))

Doel Het belangrijkste doel is het bevorderen van het gebruik van hernieuwbare bronnen gekoppeld aan een algemene daling van het primaire energieverbruik en de ontwikkeling van een hogere efficiëntie van de verwarming en koeling markt. Het project ondersteunt de uitbreiding en versterking van de bestaande DHC infrastructuren en voor de integratie van hernieuwbare energiebronnen. Het zal helpen om "niet-technologische" belemmeringen weg te nemen, door het bevorderen van gemeenten en de publieke acceptatie van DHC door het vaststellen van een vrijwillige groene energie (verwarming en koeling) etiketteringsregeling. De opzet van deze regeling aan te moedigen DHC bedrijven te documenteren en op de markt de prestaties van hun installaties van een primaire bron perspectief (gecombineerde effecten van hernieuwbare energiebronnen en energie-efficiëntie). Door middel van Euroheat & Power-lidmaatschap (32 landen) en partners, zullen de resultaten van het project overdraagbaar en bruikbaar zijn in alle EU-landen en in de EER / EVA en de Energiegemeenschap.

Looptijd 26 juni 2010 - 25 december 2012

Subsidie €987.666,- (EU-bijdrage: 75%)

Partners Euroheat & Power (EHP) , België Deens Technologisch Instituut , Denemarken Duits Warmte Kracht Association-AGFW .. , Duitsland Litouwse Energie Instituut (LEI) , Litouwen Technische Universiteit Delft, Technische Universiteit Delft DUWIND Wind Energy Research Institute , Nederland Zweedse Stadsverwarming Association , Zweden Building Research Establishment Limited , Verenigd Koninkrijk

5.3.1.9 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

- Hoewel ELENA een subsidie is en de subsidie bedoeld is voor de voorbereiding van het project, wil de EIB geen risico lopen. De EIB is een bank en kijkt vanuit bancaire perspectief naar de projecten. De voorbereiding moet dan ook al heel erg ver gevorderd zijn om de "volwassenheid" van het project aan te tonen en het risico voor de EIB te beperken.
- Op het moment dat de overheid al opdracht heeft gegeven aan een marktpartij, dan is het proces al te ver gevorderd om in aanmerking te komen voor ELENA. Waar is de subsidie dan nog voor nodig?
- Het koppelen van diverse ontwikkelingen om aan de drempel van € 50 mln. te komen is mogelijk, maar de doorlooptijd van de initiatieven moet parallel lopen. Anders bestaat het risico dat het ene initiatief al te ver is (waarom nog subsidie nodig?) en het andere nog niet volwassen genoeg (te veel risico). De EIB kijkt hierbij naar de individuele (deel) projecten.
- De focus van de EIB bij het beoordelen van de subsidieaanvraag ligt niet bij de voorbereidingskosten (waarvoor de subsidie wordt aangevraagd), maar bij het investeringsproject. Het moet wel logisch zijn waarvoor nog subsidie nodig is (bijvoorbeeld de aanbesteding, of het opzetten van de organisatie die verantwoordelijk is voor het realiseren van het project).
- Lange adem: het gehele traject van eerste contact tot uiteindelijke honorering kan meer dan 1 jaar duren.
- Voldoende capaciteit dient vrijgemaakt te worden om het project en ook het ELENA traject in goede banen te leiden. Een dedicated projectteam kan hierbij behulpzaam zijn.
- De EIB stelt veel vragen en wil gedurende het gehele aanvraagtraject (en ook erna) op de hoogte gehouden worden van de ontwikkelingen. Een dedicated aanspreekpunt voor de EIB benoemen die ervoor zorgt dat alle vragen van de EIB bij de betreffende personen uitgezet worden en dat een tijdig en adequaat antwoord wordt gegeven is hierbij raadzaam.

5.3.1.10 Toekomstige situatie: Europese ambitie

DG Energie van de Europese Commissie had een voorstel in voorbereiding voor de opvolger van IEE-II, om de periode 2014-2020 te dekken. De nood aan Europese programma's ten behoeve van duurzame energie in het algemeen en het aanpakken van belangrijke barrières met betrekking tot bijvoorbeeld

informatievoorziening en financieringscapaciteit in het bijzonder, maakt een opvolger van IEE-II noodzakelijk.

De huidige stand van zaken is dat de opvolger van IEE-II geïntegreerd zal worden in het nieuwe Europese "Horizon 2020" programma (2014-2020). Dit is formeel de opvolger van het Zevende Kaderprogramma (KP7) maar zal zich niet meer enkel richten op activiteiten op vlak van onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie. Horizon 2020 brengt *alle* EU onderzoeks- en innovatiefondsen samen, inclusief het CIP-programma met inbegrip van de IEE-component.

'Maatschappelijke Uitdagingen' -waaronder veilige, schone en efficiënte energie- is één van de drie prioriteiten van Horizon 2020. Daarnaast is duurzame ontwikkeling een overkoepelend doel van Horizon 2020 waar 60% van het totale budget zal worden toegewezen. Horizon 2020 heeft een voorgesteld totaalbudget van € 80 miljard. Horizon 2020 is nader uitgewerkt in paragraaf 5.9.

5.3.1.11 **Nederlandse ambities**

Voor zover op dit moment bekend is, heeft Nederland geen afzonderlijke ambities of prioriteiten gedefinieerd binnen IEE-II voor wat betreft de specifieke doelstellingen op vlak van klimaatverandering en energie. Nederland sluit zich aan bij het Europese werkprogramma en bij de jaarlijkse oproepen.

5.3.1.12 **Stand van zaken en planning richting nieuw programma**

In 2012 zullen de Raad van de Europese Unie evenals het Europees Parlement het voorstel van de Europese Commissie "Horizon 2020" in beraad nemen. Het nieuwe programma moet op 1 januari 2014 van start gaan.

5.3.1.13 **Verwachte budgetten, verwachte deelnamecriteria, percentages, vereisten**

Het verwachte totaalbudget van Horizon 2020 bedraagt € 80 miljard. De onderverdeling naar subprogramma's is op dit moment nog niet bekend.

5.3.2 **Enterprise and Innovation Programme (EIP)**

Het EIP is een van de drie specifieke programma's van het CIP (Competitiveness and Innovation Programme), gericht op ondersteuning van innovatie en het MKB in de EU. Speerpunten van het EIP zijn:

- Toegang tot financiering via "CIP financiële instrumenten" voor het MKB in de verschillende fasen van hun levenscyclus en ondersteuning van investeringen in technologische ontwikkeling, innovatie en eco-innovatie, overdracht van technologie en grensoverschrijdende uitbreiding van zakelijke activiteiten.
- Zakelijke dienstverlening middels het "Enterprise Europe Network". Bedrijfs- en innovatieondersteunende service centra rondom de EU en daarbuiten voorzien ondernemingen diensten die hen helpen concurrerender te zijn.
- Steun voor de verbetering van innovatiebeleid: ondersteuning van transnationale netwerken van verschillende actoren in het innovatieproces en innovatieve ondernemingen, met inbegrip van benchmarking initiatieven en de uitwisseling van beste praktijken.
- **Eco-innovatie** piloot en markt replicatie projecten, voor het testen van innovatieve producten, processen en diensten die nog niet vermarkt kunnen worden vanwege risico's en die zich richten op minder vervuiling of meer efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen.
- Steun voor innovatie en MKB-beleidsvorming door middel van contracten en subsidies: organisatie van analytische bewustmakingsactiviteiten (zoals conferenties en studies) voor bepaalde industriële sectoren, MKB of innovatiebeleid informeren om beleidsmakers te informeren en ondersteunen en beleidsvoorstellen aan te dragen teneinde samenwerking tussen EU-lidstaten te bevorderen.

5.3.2.1 **Subprogramma Eco-Innovation**

Eco-innovation werd gelanceerd in 2008 en maakt deel uit van het EU Ondernemerschap en Innovatie programma (EIP), opgericht op ondersteuning van creativiteit en innovatie in het MKB. Eco-innovation is één van de maatregelen ter uitvoering van het Europese Environmental Technologies Action Plan (ETAP).

Binnen Eco-innovation gaat het om het veranderen van consumptie- en productiepatronen en om de marktintroductie van technologieën, producten en diensten die de impact op ons milieu verminderen. De zakenwereld en andere belanghebbenden zoals beleidsmakers en onderzoekers werken samen voor innovatie om duurzame oplossingen te creëren die beter gebruik maken van kostbare hulpbronnen, die de negatieve neveneffecten van onze economie op het milieu terugbrengen en die economische en concurrentievoordelen creëren.

Doel van Eco-innovation is het stimuleren van milieu- en concurrentieprestaties door innovatieve oplossingen te bevorderen die het milieu beschermen en tegelijkertijd een grotere markt creëren voor groene technologieën, managementmethodieken, producten en diensten.

5.3.2.2 Huidige situatie

De oproep van 2011 is gesloten per 8 september 2011 en de ontvangen voorstellen zijn nu in behandeling. De nieuwe oproep wordt verwacht in het najaar van 2012.

5.3.2.3 Huidige prioriteiten

Voor elke oproep worden bepaalde activiteiten aangewezen als prioritaire gebieden vanwege hun grote invloed op het milieu en hun potentiële bijdrage aan de EU-milieudoelstellingen. Voor 2011 waren deze prioriteiten:

- Recycling van materialen. Financiering van specifieke acties in het kader van:
  - Kwaliteitsverbetering van gerecyclede materialen door middel van betere afvalscheiding en – behandelingsmethoden, mogelijk recyclebaar afval van elektrische en elektronische apparaten.
  - Innovatieve producten op basis van gerecyclede materialen of die recycling bevorderen en die voldoen aan internationale normen, ontwerpisen en consumentenbehoeften.
  - Zakelijke innovaties die het concurrentievermogen van de recyclingindustrie versterken, zoals nieuwe marktstructuren voor het recyclen van producten, supply chains of gestandaardiseerde productie- en recyclingprocessen.
- Duurzame bouwproducten
  - Bouwproducten en gerelateerde processen die het verbruik van hulpbronnen, koolstoffen en productie van bijproductafval reduceren.
- Voedsel- en drankensector
  - Schonere en meer innovatieve producten, incl. verpakkingsmethoden en -materialen, processen en diensten gericht op efficiënter gebruik van hulpbronnen.
  - Schonere en meer innovatieve producten, gericht op afvalvermindering en -preventie, vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en/of toename van recycling en terugwinning.
  - Nieuwe of verbeterde productieprocessen met een hogere waterefficiëntie en verbeterde waterkwaliteit.
  - Innovatieve schonere producten, processen en diensten, gericht op het verminderen van de milieu-impact van voedsel- en drankconsumptie.
- Water
  - Waterefficiënte processen, producten en technologieën, met name waterloze processen.
  - Behandeling van water en afvalwater t.b.v. grotere efficiëntie en een verminderde milieu-impact.
  - Slimme distributiesystemen gericht op besparing van water, chemicaliën, energie en materialen.
- Greening business
  - Ontwerp, implementatie en marktintroductie van innovatieve producten en diensten die de milieu-impact verminderen en minder natuurlijke hulpbronnen gebruiken.
  - Vervanging van materialen door materialen met een lagere milieu-impact en een hogere efficiëntie van het gebruik van hulpbronnen.
  - Groener maken van productieprocessen en ondersteunen van innovatieve milieuvriendelijke processen met een hoge replicatiefactor.

- Geleidelijke innovatie door introductie van reproductiemechanismen en innovatieve hersteldiensten met een substantieel milieuvoordeel en hoge replicatiefactor

Voor het Deltaprogramma is met name de 4^e prioriteit 'Water' interessant waarbij initiatieven kunnen worden gefinancierd die zich bijvoorbeeld richten op aanpassingen in het stedelijke waterafvoersysteem.

De prioriteiten voor de oproep van 2012 zijn nog niet bekend.

5.3.2.4 Nederlandse ambitie(s)

Nederland heeft geen afzonderlijke ambities of prioriteiten gedefinieerd binnen het Eco-innovation-programma en sluit zich aan bij het Europese werkprogramma en bij de jaarlijkse oproepen.

5.3.2.5 Beschikbare budgetten

Voor de periode 2007-2013 heeft de Europese Commissie een totaalbudget van € 228 miljoen vrijgemaakt. Het budget voor 2011 bedroeg € 38 miljoen; het budget voor 2012 is nog niet bekend.

5.3.2.6 Matrix van deelnamecriteria¹⁴

Ontvankelijke aanvragers	<ul style="list-style-type: none"> - Rechtspersonen (bedrijven, kennisinstellingen, NGO's, overheden) - afkomstig uit een EU-lidstaat, Noorwegen, IJsland, Liechtenstein, Albanië, Kroatië, Turkije, Servië, Montenegro, Israël, Macedonië en/of Aruba en de Nederlandse Antillen
Consortium	<ul style="list-style-type: none"> - Deelname is mogelijk zonder partners maar internationale samenwerking wordt sterk aangeraden - Deelname door elke sector is mogelijk maar deelname van het bedrijfsleven en met name het MKB wordt sterk aangeraden

5.3.2.7 Overige voorwaarden voor deelname

- Voorstellen dienen aan te sluiten bij één of meerdere van de onder 1.1.1.2. vermelde prioriteiten.
- Voorstellen moeten volledig en vóór de nog te bepalen deadline van najaar 2012 uur zijn ingediend, met behulp van het online aanvraagstelsel EPSS.
- Voorstellen moeten de verplichte bijlagen bevatten (wettelijke documentatie, financiële verklaringen, enz.)
- Voorstellen die vallen onder een of meerdere van de uitsluitingsgronden vermeld in de Call for Proposals¹⁵, worden niet in aanmerking genomen.

5.3.2.8 Subsidiepercentages, projectduur vereisten

Projectduur	Maximaal 36 maanden
Ontvankelijke kosten	<ul style="list-style-type: none"> - enkel kosten die noodzakelijk zijn voor de implementatie van het project en die gemaakt worden tijdens de projectperiode: - personeelskosten - onderaanneming - uitrusting en infrastructuur - reis- en verblijfskosten - andere specifieke kosten
Projectkosten	Tussen € 500.000 en € 2 miljoen
Subsidie	Maximaal 50% van de ontvankelijke kosten

De gemiddelde bijdrage van de EU in de afgelopen periode bedroeg € 800.000.

¹⁴ De voorwaarden met betrekking tot deelname zijn gebaseerd op de oproep van 2011 aangezien de oproep 2012 nog niet is gepubliceerd.

¹⁵ De uitsluitingsgronden worden vermeld in de Call for Proposals 2011: <http://ec.europa.eu/environment/eco-innovation/files/docs/getting-funds/text-of-the-2011-call-for-proposals.pdf>

5.3.2.9 Voorbeeldprojecten

Titel DE ONTWIKKELING VAN MODCELL: EEN PREFAB ECO-BOUW SYSTEEM DAT GEBRUIK MAAKT VAN DUURZAME MATERIALEN (EUROCELL)

Doel ModCell® is een innovatief prefab laag koolstofgehalte op cellulose gebaseerde panel gebouwd dat is ontworpen voor gebruik in een breed scala aan bouw, met inbegrip van huisvesting, scholen en retail projecten. ModCell® panelen zijn verder ontwikkeld voor gebruik in BaleHaus®, een volledige geprefabriceerd koolstofarme duurzame huisvestingssysteem waarin ModCell® panelen worden gebruikt om structurele dragende buitenmuren te vormen.

Looptijd 21 september 2011 - 22 september 2011

Subsidie € 1.611.096,- (EU-bijdrage: 50%)

Partners BB-Architecten (BB-A), Nederland Integral Engineering Design (integraal), Verenigd Koninkrijk ModCell Limited (ModCell), Verenigd Koninkrijk Wit Design Associates (WDA), Verenigd Koninkrijk

5.3.2.10 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

Projecten die een te nauwe focus hebben op energieopwekking of -efficiëntie maken weinig kans binnen Eco-innovation; het is van doorslaggevend belang om een project te formuleren dat een geïntegreerde aanpak biedt. Het gaat om integratie van meerder milieuaspecten (water, energie, grondstoffen, enz.).

Alhoewel het programma openstaat voor indiening door 1 partij, is het van cruciaal belang om de Europese toegevoegde waarde aan te tonen. Indien gekozen wordt voor indiening door slechts 1 partner, verdient de uitwerking van de Europese dimensie sterke aandacht om de slaagkans te optimaliseren.

5.3.2.11 Nederlandse ambities

Voor zover op dit moment bekend, heeft Nederland geen afzonderlijke ambities of prioriteiten gedefinieerd binnen EIP voor wat betreft de specifieke doelstellingen op vlak van milieu-impact. Nederland sluit zich aan bij het Europese werkprogramma en bij de jaarlijkse oproepen.

5.3.2.12 Toekomstige situatie: Europese ambitie

De huidige stand van zaken is dat de opvolger van het CIP-programma, dus ook Eco-innovation, geïntegreerd zal worden in het nieuwe Europese “**Horizon 2020**” programma (2014-2020) met als sub-programmatitel COSME. Dit is formeel de opvolger van het Zevende Kaderprogramma (KP7) maar zal zich niet meer enkel richten op activiteiten op vlak van onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie. Horizon 2020 brengt *alle* EU onderzoeks- en innovatiefondsen samen, inclusief het CIP-programma met inbegrip van de Eco-innovation-component. In dat kader heeft de Nederlandse overheid aangegeven dat projecten gericht op klimaatverandering, omgang met beperkt beschikbare grondstoffen en biodiversiteit voor haar belangrijk zijn.

‘Maatschappelijke Uitdagingen’ -waaronder veilige, schone en efficiënte energie- is één van de drie prioriteiten van Horizon 2020. Daarnaast is duurzame ontwikkeling een overkoepelend doel van Horizon 2020 waar 60% van het totale budget zal worden toegewezen. Horizon 2020 heeft een voorgesteld totaalbudget van € 80 miljard. Horizon 2020 is nader uitgewerkt in paragraaf 5.9.

5.3.2.13 Stand van zaken en planning richting nieuw programma

In 2012 zullen de Raad van de Europese Unie evenals het Europees Parlement het voorstel van de Europese Commissie “Horizon 2020” in beraad nemen. Het nieuwe programma moet op 1 januari 2014 van start gaan.

5.3.2.14 Verwachte budgetten, verwachte deelnamecriteria, percentages, vereisten

Het verwachte totaalbudget van Horizon 2020 bedraagt € 80 miljard. De onderverdeling naar subprogramma’s is op dit moment nog niet bekend.

5.4 Europees Energie-efficiëntiefonds (EEE-F)

Het EEE-F werd op 1 juli 2011 als PPP¹⁶ opgericht en valt onder het Europees Energieprogramma voor terugwinning (European Energy Programme for Recovery – EERP).

De drie doelstellingen zijn:

1. Bijdragen aan beperking van klimaatverandering
2. Economische duurzaamheid van het fonds bereiken
3. Aantrekken van private en publieke middelen t.b.v. klimaatverandering

Het EEE-F investeert in projecten gericht op energiebesparing, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie, met name in stedelijke omgeving, waarbij tenminste 20% energiebesparing of GHG/CO₂-emissiereductie wordt gerealiseerd.

Voorbeelden van investeringen in duurzame energie door lokale, regionale of nationale overheid zijn:

- energiebesparende maatregelen in publieke en private gebouwen
- investeringen in gecombineerde hoogrendementswarmte en -koeling, inclusief micro-cogeneratie en netwerken voor wijkverwarming/koeling
- investeringen in decentrale hernieuwbare energiebronnen, inclusief microgeneratie
- schoon stedelijk transport
- modernisering van infrastructuur, zoals straatverlichting en 'smart grids'
- investeringen in duurzame energie met mogelijkheden voor innovatie en groei

5.4.1.1 Huidige situatie

Het programma staat doorlopend open voor aanvragen; er zijn geen periodieke oproepen maar aanvragen kunnen permanent worden ingediend. Er zijn geen formele aanvraagformulieren; projectideeën dienen met de Investment Manager van het EEE-F te worden besproken op basis van een samenvatting, financieel model, technische en milieudetails, enz.

EEE-F is met name interessant in relatie tot het Deltaprogramma omdat het zich specifiek richt op lokale overheden. Investerings in stedelijke warmte- en koelingnetwerken bijvoorbeeld kunnen bijdragen aan een betere temperatuurbeheersing en daaruit volgende beheersing van warmtegerelateerde stresssituaties.

5.4.1.2 Huidige prioriteiten

De prioriteiten lopen parallel aan de overkoepelende doelstelling van het programma: energiebesparing, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie met minimaal 20% energiebesparing of GHG/CO₂-emissiereductie.

5.4.1.3 Nederlandse ambitie(s)

Nederland heeft geen afzonderlijke ambities gedefinieerd binnen het EEE-F-programma.

5.4.1.4 Beschikbare budgetten

Het startbudget bedraagt € 265 miljoen en bestaat uit gelden van het EERP-budget, van de EIB, de CDP (Italië) en de DB (Duitsland). Daarenboven maakt de EU € 20 miljoen vrij voor projectontwikkeling / technische bijstand.

5.4.1.5 Matrix van deelnamecriteria

Ontvankelijke aanvragers	<ul style="list-style-type: none"> - gevestigd in EU lidstaat (<i>geen</i> kandidaat-lidstaten) - lokale en regionale overheden (bv. gemeenten) - publieke of private ondernemingen die optreden <i>namens</i> deze overheden (bv. energiebedrijven, openbare transportbedrijven)
---------------------------------	--

¹⁶ Publiek-private partnerschap

5.4.1.6 Overige voorwaarden voor deelname

- Voorstellen dienen te voldoen aan de voorwaarden van energiebesparing, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie, waarbij tenminste 20% energiebesparing of GHG/CO₂-emissiereductie wordt gerealiseerd.
- EEE-F investeert niet in R&D-projecten, enkel in bewezen technologieën.
- Enkel nieuwe (delen van) projecten komen in aanmerking voor steun; EEE-F neemt niet deel in herfinanciering van bestaande verplichtingen

5.4.1.7 Subsidiepercentages, projectduur vereisten

Investeringskosten dienen te liggen tussen de € 5-25 miljoen. Echter, met name op vlak van energie-efficiëntie zal EEE-F ook investeringen in overweging nemen die lager zijn. Voor wat de bovengrens van € 25 miljoen betreft, kan EEE-F ook investeren in projecten die een grotere investeringskost hebben.

Elke steuntoezegging wordt op projectbasis bepaald. De investering van EEE-F in een project kan bestaan uit senior en junior leningen, garanties of deelneming in aandelenkapitaal in lokale, regionale en (waar dat gerechtvaardigd is) nationale overheden, teneinde duurzame energie-investeringen te bevorderen.

5.4.1.8 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

Niet van toepassing.

5.4.1.9 Toekomstige situatie: Europese ambitie

De initiële focus van EEE-F is gericht op energie-efficiëntie, met naar verwachting een portfolioaandeel op de middellange termijn van 70%. Desalniettemin wordt geen voorkeur gegeven aan bepaalde projecttypen; het EEE-F zal elk project op zijn eigen merites beoordelen naar de eigen investeringsrichtlijnen.

5.4.1.10 Stand van zaken en planning richting nieuw programma

Niet van toepassing

5.4.1.11 Verwachte budgetten, verwachte deelnamecriteria, percentages, vereisten

Niet van toepassing

5.5 Zevende Kaderprogramma (7th Framework Programme – FP7)

Het Europese Kaderprogramma is het belangrijkste financieringsinstrument waarmee de EU onderzoeken en ontwikkelingsactiviteiten ondersteunt binnen vrijwel alle wetenschappelijke disciplines. De Kaderprogramma's zijn gestart in 1984 en belopen telkens een periode van zes jaar. Het huidige FP7 heeft echter een looptijd van zeven jaar (2007-2013) en bouwt voort op de resultaten van FP6 om een Europese onderzoeksruimte tot stand te brengen en bij te dragen aan de ontwikkeling van de Europese kenniseconomie. Doelstelling is om wetenschapsinstellingen en bedrijven samen te laten werken aan projecten die lopen van fundamenteel onderzoek tot aan de ontwikkeling en/of demonstratie van een eerste prototype van de technologie. Het gaat dus om strategische innovatieprojecten die als leidraad hebben: "waar zou mijn bedrijf op dit technologiegebied over 5-10 jaar willen staan?".

De deelname van het bedrijfsleven aan FP7 ligt op dit moment bij circa 26% (voor MKB nog lager). Grootste kritiekpunt is dat FP7 teveel wordt gezien als fundamenteel onderzoeksprogramma en minder als innovatieprogramma. Middels een aantal kleinere aanpassingen (voor zover toelaatbaar binnen het wetgevingskader dat tot 2013 doorloopt) heeft de Europese Commissie geprobeerd dit percentage te verhogen (meer nadruk in de beoordeling op economische impact, soms verplichte deelnamepercentage voor bedrijven of aandeel in totale subsidie). Voor de Europese Commissie blijft de huidige dalende deelname van het bedrijfsleven binnen FP7 zorgelijk. Om die reden wordt bij de totstandkoming van het opvolgprogramma Horizon2020 veel meer nadruk gelegd op 'innovatie' in plaats van alleen 'onderzoek'. Concreet betekent dit – zo is de verwachting – dat er meer ruimte zal zijn voor de financiering van demonstratieprojecten en projecten die op andere manieren al 'dichter bij de markt' liggen.

FP7 is opgebouwd uit vier hoofdbestanddelen:

- 1) Samenwerking: ondersteuning van transnationaal onderzoek- en ontwikkeling
- 2) Ideeën: verbeteren van de dynamiek, creativiteit en excellentie in het Europese grensverleggende onderzoek
- 3) Mensen: kwantitatief en kwalitatief versterken van de menskracht in onderzoek en ontwikkeling op Europees gebied
- 4) Capaciteiten: ondersteunen van onderzoeksinfrastructuren, onderzoek ten behoeve van het MKB en het onderzoekspotentieel van Europese regio's

Het bestanddeel 1) Samenwerking, is onderverdeeld in tien inhoudelijke thema's:

1. Gezondheid
2. Voedsel, landbouw en visserij, biotechnologie
3. Informatie- en communicatietechnologie
4. **Nanowetenschappen, -technologie, materialen en nieuwe productietechnologieën (NMP)**
5. **Energie**
6. **Milieu (incl. klimaatverandering)**
7. **Transport (incl. luchtvaart)**
8. Socio-economische en geesteswetenschappen
9. Ruimtevaart
10. Veiligheid

Het bestanddeel 4) Capaciteiten, bestaat onder meer uit de subprogramma's '**Onderzoek ten behoeve van het MKB**' en '**Kennisregio's**' die niet aan een thema gebonden zijn maar een bottom-up benadering handhaven.

Bij de ontwikkeling en uitvoering van projecten binnen FP7 (en straks ook Horizon2020) is samenwerking met andere partijen uit het EU-buitenland en landen die officieel met de EU geassocieerd zijn (zoals de EFTA-landen, de toetredende landen en Israël) verplicht. Er moet doorgaans samengewerkt worden met tenminste 3 andere partijen uit tenminste 2 andere landen. In de praktijk zijn consortia een stuk groter (gemiddeld tussen 8-20 partijen). Daarnaast kunnen binnen een consortium ook partijen uit andere ontwikkelde derde landen (m.u.v. VS, Australië, Zuid-Korea, Japan, Nieuw-Zeeland en Canada) deelnemen en een groot aantal ontwikkelingslanden deelnemen. In een aantal gevallen worden oproepen gepubliceerd die deelname uit een bepaald land of regio als eis stellen.

Voor elk thema/subprogramma worden jaarlijks oproepen gepubliceerd met verschillende prioriteiten en vormen van samenwerkingsverbanden. De Nederlandse overheid presenteert voorafgaand aan de publicatie van de oproepen een positiepaper met haar prioriteiten en becommentarieert de uiteindelijke voorstellen van de Europese Commissie (via deelname in de zogeheten programma Committees). De positiepaper en het leveren van commentaren gebeurt in nauw overleg met Nederlandse onderzoeksinstituten en beleidsmakers. Voor het Deltaprogramma bestaat hier een goede mogelijkheid om via het "Nederlands standpunt" de agendavorming in specifieke thema's mede te beïnvloeden.

De vetgedrukte thema's uit bovenstaande lijst worden hieronder uitgewerkt vanwege hun mogelijke relevantie voor het Deltaprogramma.

5.5.1 *Subprogramma FP7 Samenwerking: NMP*

Het NMP-subprogramma heeft de volgende doelstelling:

"Uitbouwen van het Europese concurrentievermogen en kennis genereren ten behoeve van de evolutie van een hulpbronintensieve naar een kennisintensieve industrie. Dit wordt bewerkstelligd door het realiseren van stapsgewijze veranderingen in kennis en het toepassen van doorslaggevende kennis voor nieuwe toepassingen op het kruispunt van verschillende technologieën en disciplines."

NMP richt zich op zeven aandachtsgebieden:

1. Energie en energie-efficiëntie
2. Milieukwesties en duurzame ontwikkeling
3. Grondstoffen
4. Gezondheid en veiligheid
5. Fabrieken van de toekomst (PPP¹⁷)
6. Europese energie-efficiënte gebouwen (PPP)
7. Groene auto's (PPP)

5.5.1.1 Huidige situatie

Binnen het Werkprogramma Energie 2012 en de verschillende aandachtsgebieden werd eerder dit jaar een zevental oproepen gepubliceerd. Zes van deze oproepen zijn inmiddels gesloten. Het Werkprogramma 2013 is nog niet gepubliceerd, al circuleren er wel 'draft-'documenten. Publicatie van het Werkprogramma 2013 met bijbehorende oproep tot indiening van voorstellen wordt verwacht in de zomer van 2012, met deadline voor indiening rond oktober/november 2012. Doorgaans betekent dit dat projecten ongeveer kunnen starten kort voor of in de zomer van 2013.

5.5.1.2 Huidige prioriteiten

De bovenstaande aandachtsgebieden worden vertaald in actielijnen en thema's/prioriteiten. Mogelijk interessant prioriteiten omvatten:

- Nanowetenschappen en –technologieën
  - maximaliseren van de bijdragen van nanotechnologie aan duurzame ontwikkeling
  - nanotechnologie die ten goede komt aan milieu, energie en gezondheid
- Europese energie-efficiënte gebouwen
  - integratie en interactie tussen gebouwen, (verwarming- en koeling-)netwerken, energieopslag en energieopwekking
  - systeembenadering voor aanpassing van bestaande gebouwen, met inbegrip van envelop upgrading, hoge-prestatie verlichting, energie-efficiënte HVAC-systemen en systemen voor generatie van hernieuwbare energie
  - ontwikkeling en validatie van nieuwe proces- en bouwmodellen voor de nieuwe generatie performance-based energie-efficiënte gebouwen met geïntegreerde nieuwe diensten
- Groene auto's
  - logistiek en co-modaliteit in combinatie met intelligente transportsystemen

Het NMP-programma richt zich voor het grootste deel op onderzoek en ontwikkeling van materialen. Een link met het Deltaprogramma is dus vooral op indirecte wijze te leggen; binnen het demonstratie- en validatiegedeelte van NMP kan mogelijk aansluiting worden gezocht. Gedacht kan worden aan voorbeelden rond validatie van materialen/technieken voor bodem- en grondwatersanering of waterzuivering, of projecten die gebouwen, verwarming, koeling en energieverbruik integreren.

5.5.1.3 Beschikbare budgetten

Het totale budget voor FP7 2007-2013 bedraagt € 50.5 miljard. Daarvan is € 3.475 miljard bestemd voor het NMP-subprogramma. Voor de oproepen van 2012 werd een budget van € 501.87 miljoen gereserveerd.

5.5.1.4 Werkprogramma 2013

Het nieuwe Werkprogramma voor 2013 is nog niet gepubliceerd maar naar verwachting wordt voor de oproepen van dat jaar een budget van circa € 610 miljoen beschikbaar gesteld waarvan € 290 miljoen naar de drie PPP-initiatieven zal gaan (aandachtsgebieden 5, 6 en 7).

Binnen de mogelijke activiteiten voor 2013 wordt onder meer verwacht:

- Europese energie-efficiënte gebouwen

¹⁷ Publiek-Private Partnerschap

- Veilige, energie-efficiënte en betaalbare eco-innovatieve materialen om afscheidingen te bouwen t.b.v. een gezondere binnenomgeving
- Nieuwe testmethoden die tot pre-standaardisatie activiteiten leiden langs de gehele waardeketen (van ontwerp tot inbedrijfstelling) in energie-efficiënte geïntegreerde bouwtoepassingen
- Ontwikkeling van energie-efficiënte oplossingen voor wijkverwarming en integratie met gedecentraliseerde warmte-energiegeneratie op wijkniveau
- Hoogrendementsaanpassing van alle gebouwen; ander gebruik

5.5.1.5 Voorbeeldprojecten

Momenteel gevonden voorbeeldprojecten richten zich op innovatieve methoden (met behulp van een model) voor bepaling van schade aan cultureel erfgoed, monumentale gebouwen. Als een niet-hernieuwbare hulpbron belangrijk voor de Europese identiteit zijn duurzame aanpassingsstrategieën vereist voor de langetermijnbewaring. Voor dit doel en voor de eerste keer ooit, zal het klimaat voor cultuur project paar volledig nieuwe hoge resolutie (10x10km) klimaatverandering evolutie scenario's met hele gebouw simulatiemodellen de risico's voor specifieke regio's te identificeren. De innovatie ligt bij de uitwerking van een meer betrouwbare beoordeling van de schade door het aansluiten van de toekomstige klimaat gegevens met hele gebouw simulatiemodellen en nieuwe schade beoordeling functies.

Budgetten van de projecten zijn in orde van enkele miljoenen.

5.5.1.6 Mogelijkheden voor beïnvloeding van slaagkans

Elementen die een FP7-voorstel kansrijker maken, bevinden zich op een aantal vlakken. Indien het onderzoeksonderwerp gelinkt kan worden met Europese prioriteiten en beleidsdocumenten, werkt dit doorgaans in het voordeel bij de beoordeling. Daarnaast is de selectie van het consortium van doorslaggevend belang. Elke partner moet een gerechtvaardigd belang hebben en rol spelen in het project. De geografische, inhoudelijke en sectorale spreiding van het consortium moet goed in balans zijn. Tenslotte moet de omvang van het consortium representatief zijn voor het project. Ook de beschrijving van de Europese impact en toegevoegde waarde mag niet onderschat worden. Tenslotte wordt verwezen naar de al gemaakte opmerking in paragraaf 5 m.b.t. beïnvloeding van werkprogramma's via de Nederlandse inbreng bij de respectieve "Programma Committees".

5.5.2 Subprogramma FP7 Samenwerking: Energie

Het Energie-subprogramma heeft een aantal doelstellingen:

- "Aanpassing van het huidige energiesysteem naar een duurzamer systeem dat minder afhankelijk is van geïmporteerde brandstoffen en gebaseerd is op een gevarieerde mix van energiebronnen, met name hernieuwbare (niet-vervuilende) energiebronnen en energiedragers;
- verbetering van energie-efficiëntie, mede door rationalisering van energiegebruik en -opslag;
- aanpakken van de continuïteit van de energievoorziening en klimaatverandering;
- vergroting van het concurrentievermogen van de Europese industrie."

Relevante actielijnen binnen Energie zijn:

- opwekking van hernieuwbare elektriciteit
- slimme energienetwerken
- hernieuwbare energie voor verwarming en koeling

5.5.2.1 Huidige situatie

Binnen het Werkprogramma Energie 2012 werd een viertal relevante oproepen gepubliceerd. Drie van deze oproepen zijn eind 2011 gesloten.

Publicatie van het Werkprogramma 2013 met bijbehorende oproep tot indiening van voorstellen wordt verwacht in de zomer van 2012, met deadline voor indiening rond oktober/november 2012. Doorgaans betekent dit dat projecten ongeveer kunnen starten kort voor of in de zomer van 2013.

5.5.2.2 Huidige prioriteiten

De prioriteiten van de oproepen 2012 zijn als volgt:

Oproep FP7-ENERGY-2012-2 (gesloten)

- Demonstratie van slimme, multifunctionele fotonvoltaïsche modules
- Demonstratie op pilot-plant schaal van geavanceerde naverbranding CO₂-afvangprocessen met het oog op integratie in energiecentrales gestookt op fossiele brandstoffen

Oproep FP7-ENERGY-2012-1 (gesloten)

- Hernieuwbare brandstoffen voor verwarming en koeling
- Slimme energienetwerken
- Energie-efficiëntie en -besparing

Oproep FP7-ENERGY-SMARTCITIES-2012 (gesloten)

- Strategische duurzame planning en screening van stadsplannen
- Grootschalige systemen voor de aanvoer van stedelijke verwarming en/of koeling

Oproep FP7-2012-NMP-ENV-ENERGY-ICT-EeB (gesloten)

- Demonstratie van nagenoeg 'nul-energie-renovaties' voor steden en wijken

Het onderdeel Smart Cities van het Energie-programma omvat een breed scala aan energieonderwerpen waaronder watermanagement in stedelijke gebieden. Binnen de zogenaamde Coordination and Support Actions kunnen projecten worden vormgegeven die steden ondersteunen bij de ontwikkeling van een omvangrijke stedelijke planning. Dergelijke planning omvat dan niet alleen energiesystemen maar ook opvang en (her)gebruik van water. Ook kan de link worden gelegd tussen het benutten van grondwater voor bijvoorbeeld koeling van ruimtes.

Het Werkprogramma Energie 2013 en bijbehorende prioriteiten zijn nog niet gepubliceerd.

5.5.2.3 Beschikbare budgetten

Het totale budget voor FP7 2007-2013 bedraagt € 50.5 miljard. Daarvan is € 2.35 miljard bestemd voor het Energie-subprogramma. De verdeling voor de oproepen 2012 is als volgt:

Oproep/activiteit	Budget	Status
FP7-ENERGY-2012-1	€ 136 miljoen	gesloten
FP7-ENERGY-2012-2	€ 81 miljoen	open
FP7-ENERGY-SMARTCITIES-2012	€ 40 miljoen	gesloten
FP7-ERANET-2012-RTD	€ 17 miljoen	gesloten
FP7-2012-NMP-ENV-ENERGY-ICT-EeB	€ 35 miljoen	gesloten

5.5.2.4 Voorbeeldprojecten

Subfonds: NMP

Titel Geo-clustering om het potentieel van energie-efficiënte gebouwen in de EU te zetten

Doel Energie-efficiëntie in gebouwen zal een belangrijke rol spelen bij het **beantwoorden van de** klimaatverandering en energie, als we in staat om op grote schaal acties waarbij de EU, alle lidstaten en hun regionale en lokale overheden te activeren. Het concept van Geo-clusters is zeer relevant, omdat virtuele transnationale gebieden waar sterke overeenkomsten zijn te vinden (dat wil zeggen het klimaat, cultuur en gedrag, de bouw typologieën, economie, energie-prijs en het beleid en het bruto binnenlands product, om enkelen te noemen). In dit kader is het duidelijk dat de geo-cluster kaart niet zal worden op basis van vaste geografische regio's, maar is te beschouwen als een multi-dimensionaal en dynamisch instrument. Ons doel is om overeenkomsten over uitgebreide EU te lokaliseren door het combineren van een of meerdere parameters en indicatoren georganiseerd in homogene lagen en sub-lagen. Als een toonbeeld, kunnen we een technologische laag (dat wil zeggen gebouw typologieën, technologieën, etc.), een Context laag (dat wil zeggen de klimatologische omstandigheden, etc), een sociaaleconomische laag (dat wil zeggen macro-economische indicatoren, gedragsaspecten,), een politiek-strategische laag (dat wil zeggen normen en voorschriften, energiebeleid, etc). Er zijn echter een aantal barrières die het gevolg zijn van verspreide kennis, specifieke behoeften, storingen en knelpunten, maar ook de zwakte en bedreigingen ervaren door het uitvoeren van clusters te maken met energie-efficiëntie in de gebouwde omgeving in alle EU, die een EU-coördinatie actie gericht op een tweeledige aanpak: 1. Het structureren en correleren van de bestaande kennis en informatie beschikbaar op breder publiek niveau van de EU, nationale en lokale basis. Zodra descriptoren zijn vastgesteld, zal een correlatie methodiek vervolgens worden ontwikkeld om de verschillende gegevens lagen koppelen en multi-dimensionale kaarten te maken. 2. Validatie door middel van twee pilot-clusters, het uitvoeren van een grondige analyse en validatie van de algemene aanpak en methodiek gericht op de twee pilot-clusters mediterrane boog-en West-Midden-en Noord-West Europese Unie.

Looptijd 1 januari 2012 tot 31 december 2013

Subsidie € 1.494.303,- EU-bijdrage : € 995.000,-

Partners TNO

Subfonds: Energie

Titel Ontwikkeling van een schone en energie van zichzelf onderhoudende gebouw in de visie van de integratie van H2 economie met duurzame energiebronnen.

Doel Meer dan 40% van het totale energieverbruik in de EU wordt gebruikt om de behoefte aan verwarming, koeling en elektriciteit van gebouwen. Als het grootste deel van deze energie wordt geproduceerd uit de verbranding van olie en aardgas, zowel de EU als de EU bouwsector zijn sterk afhankelijk van geïmporteerde fossiele brandstoffen. Bovendien is de sector is ook een belangrijke bijdrage aan Green-House Gas (BKG). Om problemen met betrekking tot EU-zekerheid van de energievoorziening, EU-bijdrage aan de klimaatverandering en in lijn met het Kyoto-protocol en de lopende besprekingen in de Europese en internationale gemeenschap aan te pakken, heeft de EG de doelstellingen van 30% vermindering van de broeikasgasemissies in 2020 en 20% stijging van het aandeel van hernieuwbare energie. De bouwsector, als een belangrijke industriële sector, heeft een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van deze doelstellingen. Zo is de trend voor de bouwsector is om van fossiele brandstoffen op basis van de productie van energie tot het gebruik van hernieuwbare energiebronnen (RES) en schone brandstoffen om de benodigde energie te produceren om het gebouw

energie behoeften te dekken. Echter, om te verzekeren continue werking van energie op basis van RES moet vinden een goede manier om onderbrekingen van RES evenwicht. Momenteel is de oplossing is om het overschot van de geproduceerde elektriciteit op te slaan in grootschalige opslag batterijen, die een aantal nadelen te presenteren. In dit kader, ons concept is de ontwikkeling van een intelligent, zichzelf onderhoudende en nul CO₂-uitstoot hybride energie systeem om elektrische energie, verwarming en koeling belastingen (tri-generatie) van een van beide woningen / commerciële gebouwen of wijken van de gebouwen. In het voorgestelde systeem wordt de primaire energie geogst RES en rechtstreeks voor voorwaardelijke belasting omvatten, terwijl de overtollige energie wordt omgezet in waterstofsulfide om te worden gebruikt als energieopslag materiaal verder worden toegepast als groene brandstof aan het gebouw te dekken verwarmingsbehoefte door directe verbranding of gecombineerde verwarmings-en elektriciteit met behulp van brandstofcellen.

Looptijd 1 oktober 2008 tot 30 september 2012
Subsidie € 9.889.566,- EU-bijdrage : € 6.699.755,-
Partners VAN Berkel & Bos UN Studio BV

5.5.2.5 **Mogelijkheden voor beïnvloeding van slaagkans**

Elementen die een FP7-voorstel kansrijker maken, bevinden zich op een aantal vlakken. Indien het onderzoeksonderwerp gelinkt kan worden met Europese prioriteiten en beleidsdocumenten, werkt dit doorgaans in het voordeel bij de beoordeling. Daarnaast is de selectie van het consortium van doorslaggevend belang. Elke partner moet een gerechtvaardigd belang hebben en rol spelen in het project. De geografische, inhoudelijke en sectorale spreiding van het consortium moet goed in balans zijn. Tenslotte moet de omvang van het consortium representatief zijn voor het project. Ook de beschrijving van de Europese impact en toegevoegde waarde mag niet onderschat worden.

5.5.3 **Subprogramma FP7 Samenwerking: Milieu**

Het Milieu-subprogramma heeft de volgende doelstelling:

“Het bevorderen van een duurzaam beheer van de natuurlijke en menselijke omgeving en zijn rijkdommen, door de kennis over interacties tussen biosfeer, ecosystemen en menselijke activiteiten te verbeteren, en door nieuwe technologieën, instrumenten en diensten te ontwikkelen. Op die manier kunnen mondiale milieukwesties op een geïntegreerde manier worden aangepakt. De nadruk zal liggen op het voorspellen van veranderingen in klimaat-, ecologische, aarde- en oceaansystemen, en op instrumenten en op technologieën voor het monitoren, voorkomen en verminderen van de druk op het milieu en risico's met inbegrip van gezondheid en duurzaamheid van de natuurlijke en menselijke omgeving.”

Relevante actielijnen binnen Milieu zijn:

- verbeteren van de efficiëntie van hulpbronnen
- duurzaam gebruik en beheer van land en water
- mobiliseren van milieukennis ten behoeve van beleid, industrie en maatschappij

Indien binnen het Deltaprogramma ruimte wordt voorzien voor instrumenten die bijvoorbeeld gericht zijn op klimaatvoorspellingen of op de ontwikkeling van impact- en kostenmodellen in het kader van klimaatverandering, kan hiervoor aansluiting worden gezocht bij het Milieu-subprogramma.

5.5.3.1 **Huidige situatie**

Binnen het Werkprogramma Milieu 2012 werd een viertal relevante oproepen gepubliceerd. Deze oproepen zijn alle vier eind 2011 gesloten. Publicatie van het Werkprogramma 2013 met bijbehorende oproep tot indiening van voorstellen wordt verwacht in de zomer van 2012, met deadline voor indiening rond oktober/november 2012. Doorgaans betekent dit dat projecten ongeveer kunnen starten kort voor of in de zomer van 2013.

5.5.3.2 Huidige prioriteiten

Oproep FP7-ENV-2012-two-stage (gesloten)

- Verbeteren van efficiënt gebruik van hulpbronnen
- Duurzaam gebruik en beheer van land en water
- Mobiliseren van milieukennis ten behoeven van beleid, bedrijfsleven en samenleving

FP7-ENV-2012-one-stage (gesloten)

- Omgaan met klimaatverandering
- Duurzaam gebruik en beheer van land en water
- Verbeteren van efficiënt gebruik van hulpbronnen
- Mobiliseren van milieukennis beleid, bedrijfsleven en samenleving
- Horizontale transversale activiteiten: samenwerking EU-India rond watertechnologie

Monitoring, Evaluation and Impact Assessment (gesloten)

- Aanbestedingen van studies en enquêtes rond efficiënt gebruik van hulpbronnen, milieu-impact van R&D, enz.

Oproep FP7-2012-NMP-ENV-ENERGY-ICT-EeB (gesloten)

- Concepten en oplossingen ter verbetering van energie-efficiëntie en efficiënter gebruik van hulpbronnen in historische gebouwen, in het bijzonder op stedelijk wijkniveau

5.5.3.3 Beschikbare budgetten

Het totale budget voor FP7 2007-2013 bedraagt € 50.5 miljard. Daarvan is € 1.89 miljard bestemd voor het Milieu-subprogramma. De verdeling voor de oproepen 2012 is als volgt:

Oproep/activiteit	Budget	Status
FP7-ENV-2012-two-stage	€ 217 miljoen	gesloten
FP7-ENV-2012-one-stage	€ 38 miljoen	gesloten
Monitoring, Evaluation and Impact Assessment	€ 3.9 miljoen	gesloten
Oproep FP7-2012-NMP-ENV-ENERGY-ICT-EeB	€ 5 miljoen	gesloten

5.5.3.4 Voorbeeldprojecten

Subfonds: Milieu

Titel **Climate for Culture (Schade risicobeoordeling, economische impact en risicobeperkende strategieën voor duurzaam behoud van cultureel erfgoed in de tijden van klimaatverandering)**

Doel Klimaatverandering is een van de meest essentiële mondiale uitdagingen van onze tijd dreigt ook cultureel erfgoed. Als een niet-hernieuwbare hulpbron belangrijk voor de Europese identiteit zijn duurzame aanpassingsstrategieën vereist voor de langetermijnbewaring. Voor dit doel en voor de eerste keer ooit, zal het klimaat voor cultuur project paar volledig nieuwe hoge resolutie (10x10km) klimaatverandering evolutie scenario's met hele gebouw simulatiemodellen de risico's voor specifieke regio's te identificeren. De innovatie ligt bij de uitwerking van een meer betrouwbare beoordeling van de schade door het aansluiten van de toekomstige klimaat gegevens met hele gebouw simulatiemodellen en nieuwe schade beoordeling functies. In situ metingen bij UNESCO plaatsen in heel Europa zal toestaan dat een veel nauwkeuriger en geïntegreerde beoordeling van de werkelijke schade effect van klimaatverandering op cultureel erfgoed. Passende duurzame mitigatie/aanpassingsstrategieën, ook uit eerdere projecten, zijn verder ontwikkeld en toegepast op basis van deze bevindingen gelijktijdig. Al deze resultaten zullen worden opgenomen in een beoordeling van de economische effecten. Teneinde een efficiënt gebruik van hulpbronnen, zal dit project voortbouwen op de resultaten van de reeds gesloten EU-onderzoeksprojecten (Noah s Ark). Technieken van KP5/6 projecten zal worden herbeoordeeld voor hun toepasbaarheid in toekomstige scenario's op verschillende regio's in Europa en de Middellandse Zee tot volledig voldoen aan duurzaamheidscriteria.

Het voorgestelde project zal dus kunnen schatten systematischer de potentiële schade van klimaatverandering op Europees cultureel erfgoed. Het team bestaat uit 27 multidisciplinaire partners uit alle hoeken van Europa en Egypte waaronder de wereld s grootste instituten in klimaatmodellering en hele gebouw simulatie. De definitieve verwezenlijking van het project zullen een verslag van de macro-economische impact op cultureel erfgoed in de tijden van klimaatverandering verwant aan het rapport- STERN dat zou een echt Europese bijdrage aan toekomstige IPCC-verslagen.

Looptijd 1 september 2009 tot 31 oktober 2014

Subsidie Totale projectkosten € 6.566.393,- waarvan €4.964.865,- gesubsidieerd.

Partners TU Eindhoven

5.5.3.5 Mogelijkheden voor beïnvloeding van slaagkans

Elementen die een FP7-voorstel kansrijker maken, bevinden zich op een aantal vlakken. Indien het onderzoeksonderwerp gelinkt kan worden met Europese prioriteiten en beleidsdocumenten, werkt dit doorgaans in het voordeel bij de beoordeling. Daarnaast is de selectie van het consortium van doorslaggevend belang. Elke partner moet een gerechtvaardigd belang hebben en rol spelen in het project. De geografische, inhoudelijke en sectorale spreiding van het consortium moet goed in balans zijn. Tenslotte moet de omvang van het consortium representatief zijn voor het project. Ook de beschrijving van de Europese impact en toegevoegde waarde mag niet onderschat worden.

5.5.4 *Subprogramma FP7 Capaciteiten: Onderzoek ten behoeve van het MKB*

Dit programma heeft tot doel om de innovatiecapaciteit van het Europese MKB te versterken evenals hun bijdrage aan de ontwikkeling van nieuwe technologische producten en markten. Dit kan bewerkstelligd worden door het MKB te ondersteunen bij de uitbesteding van onderzoek, uitbreiding van hun netwerken.

Het programma richt zich op het innovatieve MKB die weinig of geen onderzoekscapaciteit hebben maar die nieuwe markten en zakenpartners zoeken en naar mogelijkheden om hun kennisbasis uit te breiden door onderzoek, ontwikkeling en innovatie.

Het programma heeft drie afzonderlijke actielijnen:

- a) onderzoek voor het MKB: directe steun voor uitbesteding van onderzoek
- b) onderzoek voor MKB samenwerkingsverbanden: indirecte steun voor uitbesteding van onderzoek
- c) demonstratieactiviteiten: de haalbaarheid van een nieuwe oplossing aantonen die een mogelijk economisch voordeel biedt maar nog niet vermarkt kan worden wegens benodigde aanvullende ontwikkelingen.

Concreet betekent dit voor het Deltaprogramma dat ook onderzoek op vlak van waterveiligheid, waterbeheer en hitte, door samenwerkingsverbanden waarbij het MKB en kennisinstellingen intensief zijn betrokken, zou kunnen passen binnen Capaciteiten.

5.5.4.1 Huidige situatie

Binnen het Werkprogramma Onderzoek ten behoeve van het MKB 2012 en de drie actielijnen werd eerder dit jaar één oproep gepubliceerd. Deze oproep is inmiddels (eind 2011) gesloten. Het nieuwe Werkprogramma 2013 is nog niet gepubliceerd.

5.5.4.2 Huidige prioriteiten

De bovenstaande drie actielijnen zijn tevens de prioriteiten voor het programma en worden een op een vertaald in oproepen.

5.5.4.3 Beschikbare budgetten

Het totale budget voor FP7 2007-2013 bedraagt € 50.5 miljard. Daarvan is € 1.336 miljard bestemd voor het subprogramma Onderzoek ten behoeve van het MKB. Voor de oproepen van 2012 werd een budget van € 225.82 miljoen gereserveerd; daarvan was € 219.3 miljoen bestemd voor bovenvermelde drie actielijnen.

5.5.4.4 Matrix van deelnamecriteria¹⁸

a) Onderzoek voor het MKB:

- Ontvankelijke aanvragers/
consortium
- minimumvoorwaarden conform de FP7 Rules for Participation¹⁹
  - MKB: minimaal 3 onafhankelijke rechtspersonen in minimaal 3 verschillen EU (kandidaat) lidstaten, **EN**
  - Kennisinstellingen: minimaal 2 onafhankelijke R&D-organisaties
  - *Optioneel* Andere bedrijven
  - voldoen aan de MKB-definitie van de Europese Commissie

b) Onderzoek voor MKB samenwerkingsverbanden:

- Ontvankelijke aanvragers/
consortium
- minimumvoorwaarden conform de FP7 Rules for Participation²⁰
  - MKB-samenwerkingsverbanden: minimaal 3 onafhankelijke groepen in minimaal 3 verschillen EU (kandidaat) lidstaten, **EN**
  - Kennisinstellingen: minimaal 2 onafhankelijke R&D-organisaties
  - *Optioneel* 2-5 andere bedrijven
  - voldoen aan de MKB-definitie van de Europese Commissie

c) Demonstratieactiviteiten:

- Ontvankelijke aanvragers/
consortium
- minimumvoorwaarden conform de FP7 Rules for Participation²¹
  - minimaal 3 onafhankelijke rechtspersonen in minimaal 3 verschillen EU (kandidaat) lidstaten waarvan min. 2 MKB
  - voldoen aan de MKB-definitie van de Europese Commissie

¹⁸ De voorwaarden met betrekking tot deelname variëren per oproep en zijn hier nog gebaseerd op de oproep van 2011 aangezien de oproep 2012 nog niet is gepubliceerd.

¹⁹ ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/calls/ecrules_en.pdf

²⁰ ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/calls/ecrules_en.pdf

²¹ ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/calls/ecrules_en.pdf

5.5.4.5 Subsidiepercentages, projectduur vereisten

Projectduur

- a) 1-2 jaar
- b) 2-3 jaar
- c) 1,5-2 jaar

Ontvankelijke kosten

- personeelskosten
- onderaanneming
- andere directe kosten
- management & overhead (vast %)

Gemiddelde omvang

- a) 5-10 deelnemers / € 500.000-1.500.000 projectkosten
- b) 5-15 deelnemers / € 1.5-3 miljoen projectkosten
- c) € 500.000-3 miljoen

Subsidie

- R&D activiteiten: 50% (bedrijfsleven) of 75% (MKB, overheden, onderzoeksinstellingen)
- Demonstratie-activiteiten: 50%
- Andere activiteiten (incl. management): 100%

5.5.4.6 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

Aandachtspunt bij dit programma betreft internationale samenwerking: dit is geen formele vereiste of ontvankelijkheidscriterium maar indien het consortium niet alleen bestaat uit Nederlandse partners maar ook buitenlandse partijen, komt dit het voorstel ten goede. Internationale samenwerking versterkt namelijk de marktpositie van het MKB. Een tweede element betreft de disseminatie en exploitatie van projectresultaten. Het is cruciaal om dit gedeelte sterk uit te werken omdat de impact op het MKB hieraan kan worden afgelezen en hun verbeterde positie – het uiteindelijke doel van de EU binnen dit subprogramma. Ook hier is een rol van buitenlandse partners belangrijk; door hen te betrekken in het project worden de ondersteunende structuren voor het MKB alleen maar wijder verspreid.

5.5.4.7 Voorbeeldprojecten

Subfonds: Onderzoek tbv MKB

Titel TopHoney (Verbeteren van de kwaliteitseigenschappen van verwerkte honing en het vermijden van haar kristallisatie door toepassing van een niet-thermische behandeling)

Doel Gekristalliseerde honing is korrelig, ondoorzichtig en zeer viskeuze. Kristallisatie is een natuurlijk verschijnsel, en meestal vindt plaats binnen een paar weken na de extractie van de honing uit de honingraat: maar de meeste consumenten de voorkeur heldere vloeibare honing. Kristallisatie ontstaat door de aanwezigheid van glucose micro-kristallen en luchtbelletjes in de honing. Commerciële honing verwerking gebruikt momenteel pasteurisatie-apparatuur (vaak met pasten een vacuüm) te knippen. Verwarm de honing aan de micro-kristallen op te lossen en te verwijderen luchtbelletjes, en dus vertraging kristallisatie tot 12 maanden post-processing. Echter, pasteurisatie verwarmt de honing tot ongeveer 80 C, die de warmte gevoelige componenten van honing degradeert: in de eerste plaats de diastase en invertase enzymen, en werpt ook HMF-gehalte (een honing kwaliteitsparameter, met inachtneming van internationale standaard limieten). Om aan de behoeften die door het project KMO-AG's aan te pakken, zal de TOPHONEY project te ontwikkelen van een nieuw honing systeem, gebaseerd op het gebruik van high-power echografie, als niet-thermische alternatief, om het begin van kristallisatie uit te stellen, met behoud van de natuurlijke kwaliteitseigenschappen van de niet-bewerkte honing. KMO-AG-leden van plan bent om deze voordelen te benutten om hun honing te verkopen tegen een premium prijs, en ook te overwinnen opbrengst beperkingen van vacuüm pasteurisatie methoden.

Looptijd 1 januari 201 tot 31 december 2012

Subsidie € 2.125.840,- EU-bijdrage : € 1.607.748,-

Partners T3 ENGINEERING BV

5.5.4.8 **Mogelijkheden voor beïnvloeding van slaagkans**

Elementen die een FP7-voorstel kansrijker maken, bevinden zich op een aantal vlakken. Indien het onderzoeksonderwerp gelinkt kan worden met Europese prioriteiten en beleidsdocumenten, werkt dit doorgaans in het voordeel bij de beoordeling. Daarnaast is de selectie van het consortium van doorslaggevend belang. Elke partner moet een gerechtvaardigd belang hebben en rol spelen in het project. De geografische, inhoudelijke en sectorale spreiding van het consortium moet goed in balans zijn. Tenslotte moet de omvang van het consortium representatief zijn voor het project. Ook de beschrijving van de Europese impact en toegevoegde waarde mag niet onderschat worden.

5.5.5 **Subprogramma FP7 Capaciteiten: Kennisregio's**

Het doel van dit programma is om de algehele onderzoekscapaciteit van Europese regio's te versterken, door het stimuleren van kennisclusters die universiteiten, onderzoeksinstituten, ondernemingen, lokale overheden en andere belanghebbenden met elkaar verbinden. Voor elke oproep worden één of meerdere prioritaire domeinen gedefinieerd en voor de oproep van 2012/2013 waren dat de EU Digitale Agenda en technologieën/diensten ten behoeve van een hulpbronefficiënt Europa.

Afhankelijk van de prioriteiten die in 2013 worden gepubliceerd, kan aansluiting worden gezocht met het Deltaprogramma.

5.5.5.1 **Matrix van deelnamecriteria²²**

Ontvankelijke aanvragers/ consortium

- minimumvoorwaarden conform de FP7 Rules for Participation²³
- algemeen: minimaal 3 onafhankelijke rechtspersonen
- CSA: minimaal 3 onafhankelijke onderzoeksclusters met daarin vertegenwoordigd onderzoeksinstituten, bedrijfsleven en lokale overheid
- in minimaal 3 verschillende EU (kandidaat) lidstaten

5.5.5.2 **Overige voorwaarden voor deelname**

§ Afhankelijk van de oproep, moest de indieningsvorm of een Collaborative Project (CP) zijn met duidelijk gedefinieerde wetenschappelijke en technologische doelstellingen, specifieke verwachte resultaten en demonstratie als hoofdcomponent; of een Coordination and Support Action (CSA) met activiteiten die niet het onderzoek zelf bestrijken, maar die gericht zijn op het coördineren of ondersteunen van onderzoeksactiviteiten en -beleid

§ Voorstellen dienen aan te sluiten bij één of meerdere van de onder 1.1.1.2. vermelde prioriteiten.

§ Voorstellen moeten volledig en vóór de deadline zijn ingediend, met behulp van het online aanvraagstelsel EPSS.

5.5.5.3 **Subsidiepercentages, projectduur vereisten**

Projectduur

CP: 2-5 jaar (CP)
CSA: enkele maanden tot 4 jaar

Ontvankelijke kosten

- personeelskosten
- onderaanneming
- andere directe kosten
- management & overhead (vast %)
- reis- en verblijfskosten (CSA)

Projectkosten

Afgebakend maximum per oproeponderdeel

Subsidie

- R&D activiteiten: 50% (bedrijfsleven) of 75% (MKB, overheden, onderzoeksinstituten)
- Demonstratie-activiteiten: 50%
- Andere activiteiten (incl. management): 100%

²² De voorwaarden met betrekking tot deelname variëren per oproep en zijn hier nog gebaseerd op de oproep van 2011 aangezien de oproep 2012 nog niet is gepubliceerd.

²³ ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/calls/ecrules_en.pdf

5.5.5.4 Toekomstige situatie: Europese ambitie

In 2012 zullen de laatste oproepen van FP7 worden gepubliceerd; eind 2013 loopt dit programma af. Met uitzondering van beperkte voorlopige informatie over het NMP-programma 2013, is nog niets bekend over de ander Werkprogramma's 2013. Om die reden kunnen nu nog geen uitspraken worden gedaan over prioriteiten en budgetten voor 2013.

De huidige stand van zaken is dat de opvolger het nieuwe Europese "Horizon 2020" programma (2014-2020) zal worden. Dit is formeel de opvolger van het Zevende Kaderprogramma (KP7) maar zal zich niet meer enkel richten op activiteiten op vlak van onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie. Horizon 2020 brengt *alle* EU onderzoeks- en innovatiefondsen samen, inclusief programma's als het CIP (kaderprogramma voor concurrentievermogen en innovatie) en het EIT (Europees instituut van innovatie en technologie). Horizon 2020 is nader uitgewerkt in paragraaf 5.9.

5.5.5.5 Nederlandse ambitie

Voor zover op dit moment bekend is, heeft Nederland geen afzonderlijke ambities of prioriteiten gedefinieerd binnen Horizon 2020 voor wat betreft de specifieke doelstellingen op vlak van energie, milieu of transport. Nederland sluit zich aan bij het Europese werkprogramma's en de jaarlijkse oproepen. Zoals elke lidstaat, is Nederland wel via verschillende werkgroepen en commissies betrokken bij het ontwerp en de samenstelling van de verschillende werkprogramma's en oproepen.

5.5.5.6 Stand van zaken en planning richting nieuw programma

In 2012 zullen de Raad van de Europese Unie evenals het Europees Parlement het voorstel van de Europese Commissie "Horizon 2020" in beraad nemen. Medio 2012 worden de laatste oproepen van FP7 gepubliceerd om het gat met Horizon 2020 te overbruggen. Eind 2013 wordt de wetgeving door het Europees Parlement en de Europese Raad aangenomen; het nieuwe programma moet op 1 januari 2014 van start gaan.

5.5.5.7 Verwachte budgetten, verwachte deelnamecriteria, percentages, vereisten

Het verwachte totaalbudget van Horizon 2020 bedraagt € 80 miljard. De onderverdeling naar subprogramma's is op dit moment nog niet bekend.

Horizon 2020 wordt een radicaal nieuwe en allesomvattende aanpak voor het Europese onderzoek- en innovatiebeleid. De Regels voor Deelname en Disseminatie gaan uitvoering geven aan deze aanpak op een manier dat zowel de academische wereld als het bedrijfsleven optimaal kunnen profiteren.

5.6 Trans-European Networks

Het idee van Trans-Europese Netwerken (TEN in de EU-jargon) is ontstaan aan het eind van de jaren 1980 samen met de voorgestelde interne markt. Het maakte weinig zin om te spreken van één grote Europese markt, met vrijheid van verkeer voor goederen, personen en diensten, tenzij de verschillende regio's en nationale netwerken waaruit die markt bestaat, op de juiste wijze met elkaar verbonden door een moderne en efficiënte infrastructuur.

De bouw van de Trans-Europese netwerken is daarnaast een belangrijk element voor de economische groei en het scheppen van werkgelegenheid. De Europese Unie streeft naar de ontwikkeling van trans-Europese netwerken als een sleutelement voor het creëren van de interne markt en het versterken van de economische en sociale cohesie. Deze ontwikkeling omvat de onderlinge koppeling en interoperabiliteit van de nationale netwerken, maar ook de toegang tot deze netwerken.

Het TEN richt zich op de sectoren Vervoer (TEN-T), Energie (TEN-E) en Telecommunicatie (e-TEN). Voor het Deltaprogramma Herstructurering en Nieuwbouw zijn de subprogramma's TEN-E en TEN-T relevant. De subsidie per project uit de beide TEN-programma's is niet groot. Vanuit de Europese Commissie bezien zijn de programma's vooral bedoeld om een eerste inzicht te krijgen waar de sector mee bezig is en wat de strategische plannen voor de toekomst zijn. Tegelijkertijd vormt participatie in een TEN programma sinds twee jaar de verplichte toegangspoort tot het verkrijgen van grootschalige leningen

via een door de Europese Investeringsbank beheerd participatiefonds genaamd 'Marguerite fund', dat een minderheidsbelang in projecten kan nemen tot wel €500 miljoen per project.

5.6.1 Subprogramma TEN-E

5.6.1.1 Huidige situatie

Het jaarlijkse werkprogramma wordt gestuurd vanuit twee prioriteitenlijsten (Annex II en Annex III van de beide regelingen). Deze lijsten zijn in 2006 opgesteld en hebben sindsdien slechts 1 revisie ondergaan. Op de Annex III lijst staan zeer concrete projecten benoemd. Ingediende projecten die rechtstreeks beantwoorden aan een prioriteit op de Annex III-lijst krijgen de hoogste voorrang bij de verdeling van subsidie. Annex-II is een meer generieke beschrijving van te subsidiëren prioriteiten, waarbij voorop staat dat het ingediende project op een directe of indirecte manier moet bijdragen aan ofwel de betreffende prioriteit, of aan een project op de Annex-III lijst. Aangezien wijziging van de Annex-lijsten een volledige wetgevende procedure via Raad en Europees parlement moet doorlopen (kost gemiddeld 1,5 jaar), zien het jaarlijkse werkprogramma er sinds 2006 telkens vrijwel identiek uit. Ieder werkprogramma volgens het huidige format is gericht op de effectieve werking en de ontwikkeling van de interne markt, het versterken van de continuïteit van de energievoorziening en de diversificatie van energieleveranciers en routes, de ontwikkeling en het verminderen van het isolement van de minder begunstigde regio's, bij te dragen aan duurzame ontwikkeling en bescherming van het milieu, onder meer door het betrekken van hernieuwbare energiebronnen.

5.6.1.2 Huidige prioriteiten

Binnen het jaarlijkse werkprogramma wordt specifieke aandacht gegeven aan projecten van Europees belang die bijdragen aan:

- De ontwikkeling van het netwerk om de economische en sociale samenhang in Europa te versterken door de ontsluiting van minder ontwikkelde en geïsoleerde gebieden
- Optimalisatie van de capaciteit van het netwerk en de integratie van de interne markt voor energie, in het bijzonder met betrekking tot het grensoverschrijdende gedeelte;
- De continuïteit van de energievoorziening, de diversificatie van energiebronnen -leveringen en, in het bijzonder, de koppelingen met derde landen;
- De aansluiting van hernieuwbare energiebronnen, en
- De veiligheid, betrouwbaarheid en interoperabiliteit van de gekoppelde netwerken.

Zoals aangegeven zijn deze prioriteiten feitelijk gedefinieerd in Annex II en Annex III van het werkprogramma.

5.6.1.3 Nederlandse ambitie(s)

Nederland heeft geen afzonderlijke ambities of prioriteiten gedefinieerd en sluit zich aan bij het Europese werkprogramma en bij de jaarlijkse oproepen. Het Nederlandse bedrijfsleven is deels actief met het aanvragen van TEN-E subsidie. Voor het indienen van een subsidiabel project is de akkoordverklaring van de lidstaat nodig waar het project plaatsvindt (bij grensoverschrijdende projecten zijn dus 2 handtekeningen van het bevoegd gezag noodzakelijk). Het Rijk is daarmee de facto indiener van de aanvraag. Via dit middel heeft het Rijk rechtstreeks zicht en (mogelijk) invloed op de vanuit Nederland ingediende projecten.

5.6.1.4 Beschikbare budgetten

Tot en met 2013 is € 350 mln. beschikbaar. Voor de 2012 call is € 21 mln. beschikbaar

5.6.1.5 Matrix van deelnamecriteria

Ontvankelijke aanvragers	- De aanvrager moet de Rijksoverheid (ministerie) zijn
Type project	- Zowel studies (technisch, economisch, vergunningen) als uitvoeringsprojecten (aanleg van werken) zijn mogelijk
Subsidiabele kosten	- De kosten die te maken hebben met de subsidiabele werkzaamheden zijn subsidiabel. Voorbeelden van kosten zijn uitvoeringskosten, loonkosten, kosten van externe adviseurs etc.

5.6.1.6 Overige voorwaarden voor deelname

Ieder jaar worden de specifieke voorwaarden gepubliceerd die van toepassing zijn.

- De aanvrager moet aantoonbaar de financiële capaciteit hebben om het project te kunnen realiseren.
- De aanvrager moet aantoonbaar de technische capaciteit hebben om het project te kunnen realiseren
- Bij de beoordeling moeten minimaal 70 van de 100 punten behaald worden. Per criterium moeten daarnaast minimaal 60% van de punten gerealiseerd worden. Belangrijke criteria zijn onder andere: volwassenheid van het project, impact op het milieu en de bijdrage aan de interoperabiliteit en optimalisatie van de capaciteit van het netwerk.
- Voor studies dient tenminste een handtekening van het relevante nationale Ministerie bijgevoegd te worden bij indiening. Bij uitvoeringsprojecten dienen ook bepaalde handtekeningen van lagere overheden verplicht bijgevoegd te worden.

Door het onthouden van de handtekening (en dus de indiening) heeft een lidstaat de mogelijkheid de indiening van projecten binnen TEN-E te blokkeren.

5.6.1.7 Subsidiepercentages, projectduur vereisten

Ieder jaar worden de specifieke voorwaarden gepubliceerd die van toepassing zijn. Subsidie vanuit het TEN-E programma mag nooit meer dan 50% van de subsidiabele kosten bedragen voor studies en 10% van de subsidiabele kosten van uitvoeringsprojecten. Maximale subsidies variëren, maar bedragen gemiddeld circa € 1,5 miljoen tot maximaal circa € 4 miljoen. Projecten duren doorgaans 1 jaar (studies) tot 3 jaar (uitvoering). Combinaties van studies en uitvoeringsprojecten binnen 1 project worden doorgaans niet gesubsidieerd.

5.6.1.8 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

Het 2012 werkprogramma is het laatste programma dat uitgaat van de strikte interpretatie van de genoemde Annex II en Annex III beschrijvingen. Zoals hieronder vermeldt, geldt vanaf volgend jaar een ander – meer flexibel – regime waardoor mogelijk ook stedelijke projecten in aanmerking kunnen komen, voor zover ze een bijdrage leveren aan de trans-Europese energieinfrastructuur. Voor indiening van aanvragen is het voor de aanvrager van groot belang om het ambtelijk bevoegd gezag tijdig te informeren over de wens tot indiening. De handtekening vanuit de Rijksoverheid is essentieel. Daarnaast heeft de ervaring meermaals laten zien dat het zeer wenselijk kan zijn dat vanuit het verantwoordelijke Nederlandse Ministerie richting de Europese Commissie actief wordt gewerkt aan het bevestigen van het trans-Europese belang van een Nederlands project. Dit verhoogt de slaagkans van een aanvraag.

5.6.1.9 Toekomstige situatie: Europese ambitie

Op 19 oktober 2011 onthulde de Europese Commissie de "Richtsnoeren voor trans-Europese energie-infrastructuur". Dit voorstel heeft tot doel ervoor te zorgen dat de strategische energie-netwerken en opslagfaciliteiten zijn voltooid in 2020. Hiertoe heeft de Commissie 12 prioritaire corridors en gebieden aangewezen die te maken hebben met elektriciteit, gas, olie en kooldioxide vervoersnetwerken. Het stelt een regime van "gemeenschappelijk belang" voor waarbij projecten ondersteund worden die bijdragen aan de uitvoering van deze prioriteiten en als zodanig gelabeld zijn.

Het voorstel zal ervoor zorgen dat de energie-infrastructuur in Europa, en ook buiten de EU- grenzen, geschikt maken voor de 21ste eeuw. Het energie-infrastructuur maatregelenpakket zal, in het bijzonder:

- een gemeenschappelijke methode omvatten voor de identificatie van projecten van gemeenschappelijk belang op de basis van zowel een regionale aanpak als een EU omvattend tien-jaar-netwerk ontwikkelingsplan die nodig zijn om voor de EU aan haar klimaatdoelstelling voor 2020 te voldoen;
- het vaststellen van gemeenschappelijke criteria voor de identificatie van projecten van gemeenschappelijk belang en het zorgen voor een kosten/baten beoordeling op basis van het EU-energiebeleid en een energiesysteem analyse;

- het voorstellen maatregelen voorstellen om de inzet van de projecten van gemeenschappelijk belang te versnellen door het efficiënter, korter en transparant maken van vergunningsprocedures en het bieden van kansen aan burgers om te participeren in het planningsproces, met inachtneming van de bestaande hoge milieu- en gezondheidsnormen binnen de EU.
- Het bevorderen en faciliteren van regelgeving ten aanzien van projecten van gemeenschappelijk belang voor elektriciteit en gas door het toewijzen van de kosten over de grenzen heen, afhankelijk van de prestaties en ervoor te zorgen dat toegestane rendementen in lijn zijn met risico's;
- Het opstellen voor regels voor de financiële steun aan projecten van gemeenschappelijk belang indien bestaande financiële instrumenten zoals marktwerking en het toerekenen van kosten over de grens onvoldoende zijn.

5.6.1.10 Stand van zaken en planning richting nieuw programma

De verordening die betrekking heeft op het Europese energiebeleid en de bijbehorende infrastructuur prioriteiten zal naar verwachting in werking treden op 1 januari 2013.

5.6.1.11 Verwachte budgetten, verwachte deelnamecriteria, percentages, vereisten

Nog niet bekend.

5.6.2 Subprogramma TEN-T

5.6.2.1 Huidige situatie

De achtergrond voor het TEN-T programma is vrijwel identiek aan dat van het TEN-e programma (zie onderdeel 5.6.1.1). Het TEN-T programma bestaat uit honderden projecten - gedefinieerd als studies of werken - waarvan het uiteindelijke doel is om te zorgen voor samenhang, onderlinge koppeling en interoperabiliteit van het trans-Europese vervoersnet, alsook de toegang tot het vervoersnet. TEN-T-projecten richten zich op alle vormen van vervoer:

- weg
- rail
- maritiem
- binnenvaart
- lucht
- logistiek
- co-modaliteit
- innovatie

Er zijn 30 prioritaire projecten (of assen) gedefinieerd. Daarnaast zijn de horizontale prioriteiten ook opgericht op pan-Europese integratie en ontwikkeling. Deze zijn – wederom - vermeld in de zogeheten Annex II en Annex III van het programma TEN-T.

In algemene zin zijn TEN-T-projecten gericht op:

- Het opzetten en ontwikkelen van netwerken die nodig zijn om de bestaande knelpunten op het gebied van mobiliteit weg te werken.
- Het aanvullen van ontbrekende wegen, vooral grensoverschrijdend.
- Het slechten van natuurlijke barrières.
- Het verbeteren van de interoperabiliteit op grote doorgaande routes.

Wanneer bij de aanleg van grootschalige infrastructuur klimaatadaptatie wordt meegenomen, dan wordt het mogelijk dat een deel van de kosten die hiermee gepaard gaan vanuit het TEN-T programma gefinancierd worden.

5.6.2.2 Huidige prioriteiten

Het budget wordt ingezet op vijf specifieke prioriteiten:

Prioriteit 1 - Bevorderen van de ontwikkeling van een geïntegreerd en multi-modaal vervoerssysteem

Prioriteit 2 - Bevordering van de ontwikkeling van infrastructuur die bijdraagt aan mitigatie en aanpassing aan de klimaatverandering en het verminderen van de impact van vervoer op het milieu

Prioriteit 3 - Versnelling / vergemakkelijking van de uitvoering van TEN-T-projecten

Prioriteit 4 - Ondersteuning van Public Private Partnerships (PPP's) en innovatieve financiële instrumenten

Prioriteit 5 - Ondersteuning bij de implementatie van het TEN-T-netwerk, in het bijzonder de ontwikkeling van corridors die een gecoördineerde implementatie van het netwerk mogelijk maken

5.6.2.3 Nederlandse ambitie(s)

Nederland heeft geen afzonderlijke ambities of prioriteiten gedefinieerd en sluit zich aan bij het Europese werkprogramma en bij de jaarlijkse oproepen. Nederland geeft voorrang aan de projecten die het meest van belang zijn. Zie verder onderdeel 5.6.1.3

5.6.2.4 Beschikbare budgetten

Het totale budget voor de periode van 2007 tot en met 2013 bedraagt ongeveer € 8 miljard. Voor de huidige oproep in 2012 is € 200 miljoen beschikbaar.

5.6.2.5 Matrix van deelnamecriteria

Ontvankelijke aanvragers	- De aanvrager moet de Rijksoverheid (ministerie) zijn
Type project	- Zowel studies (technisch, economisch, vergunningen) als uitvoeringsprojecten (aanleg van werken) zijn mogelijk
Subsidiabele kosten	- De kosten die te maken hebben met de subsidiabele werkzaamheden zijn subsidiabel. Voorbeelden van kosten zijn uitvoeringskosten, loonkosten, kosten van externe adviseurs etc.

5.6.2.6 Overige voorwaarden voor deelname

Ieder jaar worden de specifieke voorwaarden gepubliceerd die van toepassing zijn.

- De aanvrager moet aantoonbaar de financiële capaciteit hebben om het project te kunnen realiseren.
- De aanvrager moet aantoonbaar de technische capaciteit hebben om het project te kunnen realiseren
- Bij de beoordeling moeten minimaal 70 van de 100 punten behaald worden. Per criterium moeten daarnaast minimaal 60% van de punten gerealiseerd worden. Belangrijke criteria zijn onder andere: volwassenheid van het project, impact op het milieu en de bijdrage aan de interoperabiliteit en optimalisatie van de capaciteit van het netwerk.
- Voor studies dient tenminste een handtekening van het relevante nationale Ministerie bijgevoegd te worden bij indiening. Bij uitvoeringsprojecten dienen ook bepaalde handtekeningen van lagere overheden verplicht bijgevoegd te worden.

Door het onthouden van de handtekening (en dus de indiening) heeft een lidstaat de mogelijkheid de indiening van projecten binnen TEN-E te blokkeren.

5.6.2.7 Subsidiepercentages, projectduur vereisten

Ieder jaar worden de specifieke voorwaarden gepubliceerd die van toepassing zijn. Subsidie vanuit het TEN-E programma mag nooit meer dan 50% van de subsidiabele kosten bedragen voor studies en 10% van de subsidiabele kosten van uitvoeringsprojecten. Maximale subsidies variëren, maar bedragen gemiddeld circa € 1,5 miljoen tot maximaal circa € 4 miljoen. Projecten duren doorgaans 1 jaar (studies) tot 3 jaar (uitvoering). Combinaties van studies en uitvoeringsprojecten binnen 1 project worden doorgaans niet gesubsidieerd.

5.6.2.8 Voorbeeldprojecten

Titel	Sluizencomplex te Muiden (Implementatie Onderzoek naar een Publiek Private Samenwerking voor te bereiden om de maritieme toegang tot de TEN-T-netwerk in Amsterdam te verbeteren)
Doel	<p>Het sluizencomplex bij IJmuiden is de fysieke access point die de Noordzee verbindt met Zeehavens Amsterdam en wordt intensief gebruikt door het scheepvaartverkeer. Door de toenemende omvang van de scheepvaart een groter deel van schepen kunnen alleen worden verwerkt via de grootste van de vier sluizen in dit complex. Het complex is bijna maximale capaciteit als gevolg van de toegenomen volume in lading en een constante toename van de grootte van het schip. Als dit niet wordt aangepakt, zal het access point van het Noordzeekanaal door het sluizencomplex van IJmuiden leiden tot vertragingen, files en het verkeer knelpunt.</p> <p>De actie bestaat uit een implementatie studie voor een nieuwe zeesluis in de bestaande zeesluis complex in IJmuiden in Nederland. De studies, die zal worden uitgevoerd door het directoraat-generaal (DG) en Openbare Werken Noord-Holland, zijn nodig om de technische, financiële en milieu-aspecten en de mogelijke risico's van de bouw van de zeesluis met behulp van een PPS-aanbesteding te analyseren. Om te komen tot een duidelijk besluit om de aanbestedingsprocedure te beginnen en het project dichterbij de uitvoering als een PPS te verplaatsen, verder onderzoek moet worden verricht naar de technische en financiële aspecten en de mogelijke risico's van de operatie.</p> <p>Daarom is het definiëren van de Milieu Effecten Analyse (EEA), de Maatschappelijke Kosten Baten Analyse (MKBA) en het uitvoeren van een onderzoek naar het Design-Build-Finance-onderhoud (DBFM) benadering en de DBFM-contract zijn de cruciale volgende stappen in het definiëren van de pps-project en de aanbestedingsprocedure. Drie alternatieven voor de afmetingen van de nieuwe sluis zal worden onderzocht door middel van de MKBA en de EER en is afhankelijk van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Variaties in de omvang van de nieuwe sluis - Opties voor het toekomstige gebruik van de Noord-Lock - Het beperken van de maximale stroom van lading
Looptijd	september 2010 tot december 2012
Subsidie	€ 3.491.511,- EU bijdrage: € 1.745.756,-
Partners	ministerie van Infra en Milieu

5.6.2.9 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

In de praktijk maken alleen projecten kans die vanuit het Rijk ondersteund worden. Ondersteuning vanuit het Ministerie van I&M is dan ook essentieel. Lobby bij zowel de Nederlandse vertegenwoordigers in het Europese Parlement, als ook bij de Minister is hierbij van grote toegevoegde waarde. Ondersteuning door alle betrokken lokale publieke en private partijen zorgt voor voldoende focus en massa om door zowel het Ministerie als door de Europese Commissie serieus genomen te worden.

5.6.2.10 Toekomstige situatie: Europese ambitie

Vanaf 2010 wordt gewerkt aan de herziening van het TEN-T-beleid. Op basis van een publieke consultatie en de reactie hierop door de Commissie wordt inzicht verkregen in de toekomst van het Europese vervoersbeleid.

De herziening van het TEN-T-beleid past binnen de algemene Europa 2020-strategie, in het kader waarvan de Raad de Commissie heeft gevraagd voorstellen in te dienen "om de vervoersector te moderniseren en koolstofarm te maken om zo het concurrentievermogen te versterken". Dit doel kan worden bereikt door een combinatie van maatregelen: infrastructuurmaatregelen zoals de versnelde realisatie van netinfrastructuur voor elektrische mobiliteit, intelligent verkeersbeheer, betere logistiek, een verdere verlaging van de CO₂-uitstoot van wegvoertuigen, vliegtuigen en schepen. Ook een grootschalig Europees initiatief op het gebied van schone en energiezuinige voertuigen om nieuwe

technologieën, zoals elektrische en hybride auto's, te promoten door een combinatie van onderzoek, de vaststelling van gemeenschappelijke normen en de ontwikkeling van de nodige ondersteunende infrastructuur past hierin.

Het TEN-T-beleid moet worden gestroomlijnd zodat de Unie haar middelen beter kan toespitsen op de realisatie van strategische projecten met een grote Europese toegevoegde waarde om kritieke bottlenecks weg te werken, in het bijzonder grensoverschrijdende trajecten en intermodale knooppunten (steden, havens, logistieke hubs). Het TEN-T programma moet bijdragen tot de ontwikkeling van een geïntegreerd Europees vervoerssysteem dat beter is opgewassen tegen de uitdagingen inzake klimaat en milieu. Een geïntegreerd vervoerssysteem biedt tevens intermodale oplossingen die beter tegemoet komen aan de mobiliteitsbehoeften van burgers en bedrijven en die het concurrentievermogen van de EU versterken.

Het groenboek van februari 2009 over de toekomstige ontwikkeling van het trans-Europees vervoersnetwerk was de eerste stap in het herzieningsproces van het TEN-T-beleid. De belangrijkste vernieuwing die is voorgesteld, is de invoering van een planning met twee lagen met een "kernnetwerk" als bovenlaag. De grote meerderheid van de actoren, net als de EU-instellingen en raadgevende organen, hebben op basis van een aantal technische, economische, ecologische, sociale en politieke argumenten hun voorkeur uitgesproken voor deze aanpak boven de twee andere door de Commissie voorgestelde planningsopties.

De TEN-T-planning die een ruime voorkeur geniet, zou er als volgt uitzien: het grotendeels van de verschillende nationale netwerken afgeleide dichte netwerk van spoorwegen, wegen, binnenwateren, havens en luchthavens, die samen het "uitgebreide netwerk" vormen, blijft de basislaag van het TEN-T en wordt aangevuld met het bovenliggende "kernnetwerk", dat vanuit een reëel Europees planningsperspectief wordt opgebouwd en waarbij wordt gestreefd naar een beter gebruik van hulpbronnen door het vervoerssysteem en naar een significante algemene daling van de uitstoot van broeikasgassen door vervoer. Het "kernnetwerk" bestaat uit assen en knooppunten die van vitaal belang zijn voor de vervoersstromen op de interne markt en tussen de EU, haar buurlanden en andere delen van de wereld. Het ondersteunt voorts de economische, sociale en territoriale cohesie van de Europese Unie. Dit netwerk biedt de nodige basisinfrastructuur voor alle vervoerswijzen en de wisselwerking daartussen die nodig is om de gemeenschappelijke vervoersdoelstellingen van Europa 2020 en het streven naar een koolstofvrij vervoerssysteem te realiseren. Het "kernnetwerk" mag niet worden gezien als een netwerk dat alleen de geografische kern van de Unie dekt, maar veeleer als het onderdeel van het TEN-T waarop de verschillende instrumenten, financiële en andere, worden toegespitst om de realisatie ervan te waarborgen.

5.6.2.11 Stand van zaken en planning richting nieuw programma

Naar verwachting zal in 2012-2013 meer duidelijk worden over het toekomstige TEN-T programma.

5.6.2.12 Verwachte budgetten, verwachte deelnamecriteria, percentages, vereisten

Nog onbekend.

5.7 SETPlan – Strategic Energy Technology Plan

5.7.1.1 Algemeen

Het SETPlan is een nieuw programma van de Europese Commissie, geïnitieerd door DG Energie. Achtergrond is de urgentie om aan de Europese verplichtingen van het Kyoto-verdrag te voldoen, in combinatie met de noodzaak om te zorgen voor: a) leveringszekerheid van energie voor Europa, b) vernieuwing en vergroting van het energie-aanbod om aan verder toenemende vraag te voldoen en c) vernieuwing en integratie van (verouderde) Europese energienetwerken.

Het SETPlan is een typische Public-Private-Samenwerking (PPS), waarin de kosten 50-50 gedeeld worden door industrie en publieke sector. De agenda met de acht prioriteiten voor het SETPlan zijn opgezet in een samenwerking van Europese Commissie, lidstaten en de industrie. De acht prioritaire thema's zijn:

wind, zonne-energie, elektriciteit, bio-energie, energie-efficiëntie ('smart cities'), kern-energie, brandstofcellen/waterstof, CCS. Op dit moment worden de totale kosten voor het vervullen van de SETPlan-doelstellingen geraamd op €71 miljard tot het jaar 2020 (het bedrag wordt tot nu stelselmatig naar boven aangepast). Onderstaande tabel geeft aan welke bijdrage aan de Europese energievoorziening van iedere prioriteit verwacht wordt en wat de verwachte kosten zijn.

1. Wind	contribute 33% by 2030: €6 billion
2. Solar	contribute 15% by 2020: €16 billion
3. Electricity	connect 50% of trad. networks to renewable energy plants by 2020: €2 billion
4. Bio-energy	contribute 14% by 2020: €9 billion
5. Energy efficiency	20-30 cities: €11 billion
6. Nuclear fission	Generation IV by 2030): €7 billion
7. Fuel cells/hydrogen	JTI targets: €470 million
8. CCS	€13 billion

Het SETPlan heeft wetgevende status sinds 2008 via twee EC Communicaties. De uitwerking van de specifieke subsidiabele thema's binnen de acht prioriteiten gebeurt door prioriteit gebonden zogeheten European Industrial Initiatives (EIs), die bestaand uit samenwerking tussen industrie, onderzoeksinstituten, lidstaten en de Europese Commissie. Tot nu hebben zes EIs een eigen Roadmap afgeleverd over hoe de bovenstaande bijdrage aan de energievoorziening binnen de komende 10 jaar moet worden gerealiseerd. In 2011 zijn voor vrijwel alle EIs zogeheten secretariaten ingericht, die zich bezighouden met de definiëring van daadwerkelijk subsidiabele projectthema's die passen binnen de Roadmap. Soms gebeurt dit via zogeheten 'Expressions for Interest', maar vaak via rechtstreeks contact van het secretariaat met diverse stakeholders uit industrie en wetenschap. Vanaf 2012 moeten er concrete openstellingen plaatsvinden. Het SETPlan staat naast het 7^e Kaderprogramma en het toekomstige Horizon2020, maar heeft er wel banden mee. De SETPlan openstellingen zullen gebeuren in een apart onderdeel binnen de relevante jaarlijkse FP7/Horizon2020 werkprogramma's.

De Roadmap is bedoeld als een 'flexibel document' en de openstellingen weerspiegelen dit: het grootste deel van de projectsubsidie zal gaan naar demonstratieprojecten die het potentieel hebben binnen 5-10 jaar ook commercieel te zijn. Daarnaast worden ook onderzoeksprojecten (eerste kleine pilots) en replicatieprojecten (zeer dicht aan de markt; grote opschalingsprojecten) subsidiabel. Replicatieprojecten zullen vooral worden ondersteund door middel van leningen van de Europese Investeringsbank.

De laatste stand van zaken (januari 2012) is dat de Europese Commissie het budget voor de publieke financiering van het SETPlan nog niet rond heeft. De lidstaten willen niet meer bijdragen. Er wordt nu gekeken of andere delen (m.n. landbouw) binnen de EU-begroting middelen kunnen afstaan ten behoeve van het SETPlan.

5.7.1.2 Programmaprioriteiten in relatie tot het Deltaprogramma

Het SETPlan bevordert zowel onderzoek (fundamenteel of eerste pilots) als ook concrete (grootschalige) demonstratieprojecten. Vrijwel alle prioriteiten kunnen aansluiting hebben met de doelstellingen voor herstructurering, energie en waterhuishouding in steden. Stedelijke ontwikkeling en herinrichting krijgt daarnaast specifieke aandacht vanuit de prioriteit 'Energy efficiëntie'. Dit onderdeel, ook 'Smart Cities' genoemd, gaat juist over een energiezuinige inrichting van stedelijke gebieden en daaronder kunnen dus ook warmtehuishouding, water en stedelijke herstructurering vallen. Het secretariaat voor 'Energie efficiëntie' is in december 2011 opgericht en wordt bemand door de organisatie GOPA-Cartermill (Mrs. Gabriele Jauernig). Op dit moment is er nog geen concreet uitvoeringsplan voor openstellingen binnen deze prioriteit beschikbaar. Begin juni 2012 houdt het secretariaat in naam van de EI haar constituerende bijeenkomst in Brussel "Smart Cities Stakeholder Platform Conference". De verwachting is dat dan eerste concrete thema's voor openstellingen bekend gemaakt zullen worden.

5.7.1.3 Nederlandse ambitie(s)

Nederland is een van de lidstaten die het SETPlan mede financier (net als alle andere lidstaten). Voor zover bekend heeft Nederland geen specifieke ambities of prioriteiten gedefinieerd binnen het SETPlan. Nederland sluit zich aan bij het Europese werkprogramma's en de jaarlijkse oproepen. Wel is een aantal Nederlandse bedrijven op energiegebied zeer actief binnen de EILs.

5.7.1.4 Beschikbare budgetten

Zoals al gesteld is de totale kostenverwachting voor uitvoering van het SETPlan geraamd op €71 miljard. Aangezien dit een PPS is, moeten de kosten 50-50 gedeeld worden tussen de private sector en de Europese Commissie. De al genoemde kostenverdeling per prioriteit weerspiegelt eveneens de allocatie van het publieke deel van de middelen in vorm van subsidies aan projecten. Over de verdeling van de middelen op jaarbasis is nog niets bekend.

5.7.1.5 Matrix van deelnamecriteria

Ontvankelijke aanvragers

- rechtspersonen
- uit de Europese lidstaten
- ...

Er is nog geen eenduidig beeld over de deelnamevereisten die de individuele EILs zullen stellen aan aanvragers. Ook is niet bekend of de deelnamecriteria voor alle EILs dezelfde zullen zijn of dat iedere EIL (in uitvoerende zin: de secretariaten) aanvullende eisen mag stellen. Dit wordt in de loop van 2012 bekend als de eerste openstellingen plaatsvinden. De eerste openstelling wordt verwacht binnen de prioriteit bio-energie.

5.7.1.6 Overige voorwaarden voor deelname

- Nog onbekend.

5.7.1.7 Subsidiepercentages, projectduur vereisten, project samenstelling (consortia vereisten)

Projectduur

4 tot 5 jaar

Subsidie categorieën

- 1) R&D
  - a. Fundamenteel onderzoek
  - b. Eerste pilot projecten
  - c. Bouw van test-inrichtingen
- 2) Demonstraties
  - a. Beperkte omvang: van lab naar installatie
  - b. Full-scale demonstratie
    - i. niet commercieel
    - ii. value chain te commercialiseren binnen 5-10 jaar
- 3) Replicaties
  - a. 'near-market' projecten
    - i. Full-scale installaties
    - ii. Commercieel inzetbaar

Subsidiehoogte per project

- 1) Publieke subsidie: maximal 50%. Bij lange-termijn R7D projecten tot maximaal 75% publieke subsidie.
- 2) Publieke subsidie: maximal 50%.
- 3) Ondersteuning via leningen van de Europese Investeringsbank

Verwachte kostencategorieën

- meetings, workshops, conferenties
- reis- en verblijfskosten
- korte uitwisselingen
- training schools
- administratieve steun
- disseminatie, publicaties

5.7.1.8 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

Het SETPlan is een plan dat grote urgentie vanuit de Europese Commissie met zich meedraagt. Daarbij worden de milieu-doelstellingen (Kyoto) langzaam overvleugeld door de urgentie van de energie-zelfvoorzieningsbehoefte, de steeds toenemende vraag naar energie en de beperkingen van het huidige – grotendeels verouderde en niet Europees geïntegreerde – energienetwerk. Op dit moment is er nog een grote interne strijd binnen de Europese Commissie gaande m.b.t. de financiering (al aangeduid). Dit zal naar verwachting in Q2 2012 zijn opgelost. De secretariaten van de EILs hebben grote zelfstandigheid bij het ontwikkelen van hun jaarlijkse portfolio aan subsidiabele thema's. Er is geen procedurele of consistente afspraak tussen EILs over hoe deze onderwerpen worden gedefinieerd. De verwachting is dat vele stakeholders actief de EIL-secretariaten zullen benaderen om eigen wensen wat betreft thema's naar voren te brengen. Dit proces is al gaande. Enkele EIL-secretariaten hebben 'Expressions of Interest' uitgeschreven, waar stakeholders concrete projecten naar voren konden brengen. De kans is groot dat – vanwege gebrek aan alternatieven – de eerste paar openstellingen vooral op de ingebrachte projectideeën vanuit deze stakeholders zullen leunen. Actieve lobby kan hier leiden tot grote resultaten. Kijkend naar de doelstellingen van het Deltaprogramma is er veel voor te zeggen om een vanuit een centrale doelstelling (b.v. via Nederland als deelnemende lidstaat in de EILs) specifieke thema's naar voren te schuiven. Wat betreft de prioriteit 'Energie efficiëntie' lijkt het verstandig om zo spoedig mogelijk lid te worden van het Smart Cities Stakeholder Platform en ook Nederlandse stakeholders aan te moedigen dit te doen. Tegelijkertijd zou nu onderzocht moeten worden hoe de subsidie-agenda vanuit het secretariaat wordt ontwikkeld en hoe hierop invloed kan worden uitgeoefend.

5.7.1.9 Toekomstige situatie: Europese ambitie

Het SETPlan bestaat sinds 2008. Vanaf 2012 worden de eerste openstellingen verwacht. Het programma loopt t/m 2020.

5.8 COST – Cooperation in Science and Technology

5.8.1.1 Algemeen

COST is een intergouvernamenteel raamwerk voor Europese samenwerking in wetenschap en technologie, gericht op coördinatie van nationaal gefinancierd onderzoek op Europees niveau. COST heeft tot doel bij te dragen aan vermindering van fragmentatie van Europese investeringen in onderzoek en het Europese onderzoeksgebied open te stellen voor internationale samenwerking. COST speelt een belangrijke rol in het opbouwen van de European Research Area (ERA). COST loopt vooruit op, en vult de activiteiten van de Europese kaderprogramma's aan. Op die manier vormt het programma een brug naar de wetenschappelijke gemeenschap van landen in ontwikkeling. Het bevordert eveneens de mobiliteit van onderzoekers binnen Europa en het creëren van wetenschappelijke excellentie in een 9-tal sleuteldomeinen, waaronder Transport en Stedelijke Ontwikkelingen (Transport and Urban Development – TUD).

COST steunt de kosten van coördinatie en netwerking (vergaderingen, conferenties, enz.); COST financiert geen onderzoek.

5.8.1.2 Programmaprioriteiten in relatie tot het Deltaprogramma

Het COST-domein TUD bevordert de coördinatie van onderzoek op het gebied van transport en bouwomgeving die een strategische rol spelen in onze samenleving en economie. TUD omvat een breed scala aan wetenschappelijke expertise op het vlak van transport, planning van landgebruik, ontwerp en

managementactiviteiten. TUD omvat zowel fundamenteel als toegepast onderzoek en de omschakeling die relevant is voor beleids- en beslissingsprocessen.

Voor het Deltaprogramma kan bijvoorbeeld aansluiting worden gezocht bij de COST Acties:

- Smart Energy Regions: deze actie onderzoekt de drijvende krachten en belemmeringen die het scheppen van 'low carbon regions' en Europa op lange termijn beïnvloeden. Belangrijkste focus is op het aanpassen van bestaande gebouwen en hun exploitatie inclusief laag energieverbruik.
- Integrated Assessment Technologies to Support the Sustainable Development of Urban Areas: doel is een betere vertegenwoordiging van interacties en dynamiek van stedelijke systemen evenals nieuwe configuraties van steden zodat steden minder capaciteit nodig hebben, minder vervuiling veroorzaken, beter bestand zijn tegen de gevolgen van klimaatverandering en duurzamer zijn.

5.8.1.3 Nederlandse ambitie(s)

Nederland heeft geen afzonderlijke ambities of prioriteiten gedefinieerd binnen COST voor wat betreft de specifieke Acties op vlak van TUD. Nederland sluit zich aan bij het Europese werkprogramma's en de jaarlijkse oproepen.

5.8.1.4 Beschikbare budgetten

Voor COST werd door de EC een budget gereserveerd van minimaal € 210 miljoen. Na een tussentijdse evaluaties werden daaraan € 40 miljoen toegevoegd wat het totaalbudget op € 250 miljoen brengt.

5.8.1.5 Matrix van deelnamecriteria

- Ontvankelijke aanvragers**
- tenminste 5 rechtspersonen, uit
  - uit minimaal 5 COST lidstaten

5.8.1.6 Overige voorwaarden voor deelname

- Het voorstel mag geen overlap vertonen met bestaande COST Actions.
- Het voorstel moet zich richten op coördinatie en netwerking; niet op onderzoek.

5.8.1.7 Subsidiepercentages, projectduur vereisten, project samenstelling (consortia vereisten)

Projectduur	4 tot 5 jaar
Subsidie	ca. € 90.000 tot € 100.000 per jaar
Kostencategorieën	<ul style="list-style-type: none"> - meetings, workshops, conferenties - reis- en verblijfskosten - korte uitwisselingen - training schools - administratieve steun - disseminatie, publicaties

5.8.1.8 Voorbeeldprojecten

- Smart Energy Regions: De gebouwde omgeving moet een belangrijke rol spelen in de CO₂-reductie en moet worden aangepakt op grote schaal. Verschillende zaken beïnvloeden een succesvolle invoering van nieuwe technologieën en processen op grotere schaal naar een koolstofarme gebouwde omgeving, waaronder een gebrek aan flexibiliteit en een tekort aan vaardigheden in de supply chain, een verkeerd begrip van kapitaal- en operationele kosten, waarin een technologie kan worden geïmplementeerd, de impact op de kwaliteit van het leven en het beleid en de planning voor de toekomst. Deze moeten worden begrepen om technologieën op grote schaal toepasbaar en overdraagbaar zijn binnen en tussen regio's. Daarom onderzoekt deze Actie de drijvende krachten en belemmeringen die het scheppen van 'low carbon regions' en Europa op lange termijn beïnvloeden. Belangrijkste focus is op het aanpassen van bestaande gebouwen en hun exploitatie inclusief laag energieverbruik.

- Integrated Assessment Technologies to Support the Sustainable Development of Urban Areas: deze COST-actie bouwt een nieuwe Europese coalitie van onderzoekers die uitgerust zijn met kennis om de ingewikkelde uitdaging aan te gaan van geïntegreerde assessment in steden. Deze coalitie ontwikkelt een collectief begrip, deelt technieken en zal samenwerken in het verspreiden van projectresultaten.

5.8.1.9 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

Cruciaal is gebleken dat de kern van een COST-voorstel wordt gevormd door het coördinerende en netwerkende karakter van het betreffende project. Alhoewel het onderzoekstopic de basis vormt om een COST-project rond op te bouwen, mag een voorstel daar slecht marginaal naar verwijzen. Het voorstel moet in essentie coördinatie en netwerking betreffen.

Op de tweede plaats is het belangrijk dat een nieuwe COST-actie vooruitloopt op een ander Europees programma. Een voorstel dient bv. de basis te vormen voor een FP7-voorstel.

5.8.1.10 Toekomstige situatie: Europese ambitie

Er is nog geen informatie bekend over de opvolger van het huidige COST-programma.

5.9 Horizon 2020

5.9.1.1 Huidige situatie

Horizon 2020 is het financiële instrument ter uitvoering van de Europese Innovation Union, een van de Europese flagship initiatives, gericht op verbetering van de internationale concurrentiepositie van Europa. Horizon 2020 is de opvolger van het huidige 7^e Kader Programma en loopt van 2014 tot en met 2020, met een budget van € 80 miljard.

Horizon 2020 zal de instrumenten van de huidige RTD kaderprogramma's evenals het Kaderprogramma voor Concurrentievermogen en Innovatie (CIP) en het Europees Instituut voor Innovatie en Technologie (EIT) combineren. Concreet betekent dit onder meer een harmonisering van een groot deel van de bepalingen rondom deelnamevoorwaarden, subsidiepercentages en rapportageverplichtingen met als doel de toegang tot de fondsen en de project managementdruk bij deelnemende partijen te verlagen. Dit is belangrijk omdat in FP7 het aandeel van bedrijven in projecten ieder jaar is gedaald tot nu circa 26% (voor MKB-participatie wordt de initiële doelstelling van 15% in FP7 projecten eveneens niet gehaald).

Het doel van Horizon 2020 is:

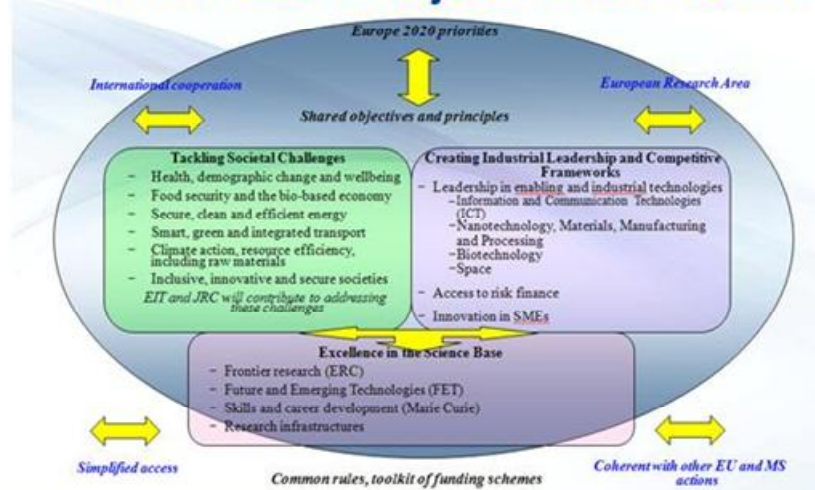
- versterken van de Europese wetenschappelijke positie met een budget van € 24.598 miljoen
- versterken van Europees industrieel leiderschap in innovatie met € 17.938 miljoen
- een budget van € 31.748 miljoen voor uitdagingen en oplossingen rond klimaatverandering, duurzaam vervoer/mobiliteit, betaalbare duurzame energie, waarborgen van de voedselveiligheid, en omgaan met de uitdaging van een vergrijzende bevolking.

Onderstaande figuur geeft de interne samenhang binnen Horizon 2020 weer. Met de invoering van het begrip "Societal Challenges" wil de Europese Commissie ruimere mogelijkheden bieden om via een bottom-up benadering geïnteresseerde partijen aan te zetten oplossingen te vinden voor grote maatschappelijke problemen die de Commissie definieert. De verwachting is dat de Commissie het maatschappelijk probleem benoemt en eisen stelt aan het te behalen resultaat, maar de invulling om het doel te bereiken overlaat aan partijen. Deze benadering is erop gericht om een grotere deelname van het bedrijfsleven te bewerkstelligen.

Het aantal "Societal Challenges" staat op dit moment niet vast, al zijn er inmiddels wel enkele hoofdthema's benoemd (zie figuur) en is waarschijnlijk een iteratief proces. In de figuur staat een apart blok genaamd "Creating Industrial leadership and Competitiveness". De verwachting is dat dit deel van Horizon2020 feitelijk een natuurlijk vervolg is op FP7, met een grotendeels top-down benadering van onderwerpen en technologie waarop partijen kunnen inschrijven. Het deel "Excellence in Science Base" is specifiek bedoeld voor wetenschappelijk onderzoek.

Horizon 2020 – objectives & structure

Bron: Europese Commissie

Opgemerkt moet ook worden dat Horizon 2020 in tegenstelling tot FP7 een (iets) breder werkveld heeft. Terwijl FP7 vooral gericht was op (fundamenteel) onderzoek tot aan het ontwikkelen van een prototype van een technologie, zal Horizon 2020 meer mogelijkheden bieden voor de financiering van demonstratieprojecten en het wegnemen van niet-technologische marktbarrières. In andere woorden: Horizon2020 komt dichterbij marktintroductie (niet alleen onderzoek, maar ook innovatie!). Dit past goed bij de gedachte dat partijen moeten toewerken naar het concreet oplossen van bijvoorbeeld een “Societal Challenge”.

5.9.1.2 Prioriteiten in relatie tot het Deltaprogramma

Het programma is momenteel nog in ontwikkeling. Vanaf januari 2014 worden de eerste calls van Horizon 2020 gelanceerd; op dit moment is er nog niets bekend over specifieke prioriteiten. Opgemerkt moet worden dat de kans bestaat dat de eerste calls vertraagd zijn als gevolg van late politieke besluitvorming. Dit was ook het geval bij de overgang in vorige kaderprogramma's. Zo startte FP7 uiteindelijk met een vertraging van 10 maanden.

5.9.1.3 Nederlandse ambitie(s)

Het Kabinet heeft in december 2011 een reactie gegeven op het zogeheten groenboek van de Europese Commissie getiteld: “Van uitdagingen naar kansen: naar een gemeenschappelijk strategisch kader voor EU-financiering van onderzoek en innovatie”. Daarin benoemt het kabinet enerzijds de noodzaak voor matiging van het budget voor het Kaderprogramma (middelen vooral halen uit bestaande EU-budgetten voor landbouw en Cohesiebeleid) en anderzijds de wens om het programma vooral in te zetten voor waarde creatie uit kennis. In andere woorden: grotere prioriteit dan voorheen op innovatie van producten en diensten die een maatschappelijk en/of economisch doel dienen. Desondanks moet, aldus het Kabinet, excellentie het basiscriterium voor de financiering van projecten blijven. FP7 moet daarbij wel gebruikt worden om deze excellentie over meer landen te verspreiden. Tenslotte heeft het Kabinet benadrukt dat het MKB betere kansen moet krijgen om aan FP7 deel te nemen. Dit moet onder meer gebeuren via nieuwe instrumenten als risicofinanciering door de Europese Commissie en opvolgprogramma's voor Eureka en Eurostars.

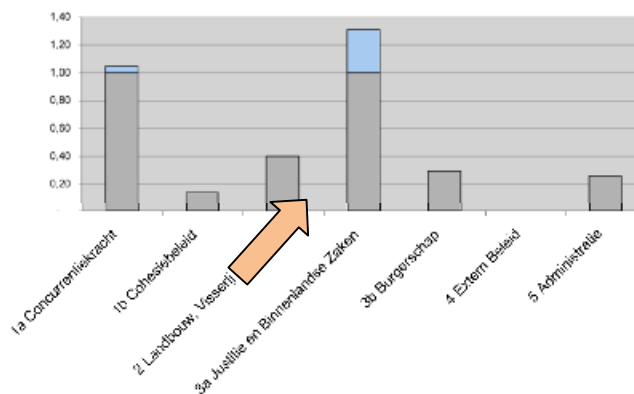
Wat algemene prioriteiten betreft, heeft het Kabinet tot nu slechts aangegeven dat justitie, asiel en migratie een grotere rol in het Kaderprogramma en daarbuiten (programma's als Frontex en JBZ) moeten krijgen, om zo de veiligheid en rechtszekerheid van burgers te vergroten. Voor zover bekend is er op dit moment geen nader Nederlands standpunt ten aanzien van specifieke thema's of inhoudelijke

prioriteiten, al valt te verwachten dat men zich in de uitvoering vooral ook sterk zal maken voor de thema's die in de lijn liggen van de nationaal gedefinieerde topsectoren.

5.9.1.4 Beschikbare budgetten

Het totaalbudget van Horizon 2020 is € 80 miljard. Daarvan gaat ca. € 24.6 miljard naar het versterken van de wetenschappelijke positie van Europa; ruim € 17.9 miljard naar het versterken van het Europese industrieel leiderschap; en ruim € 31.7 miljard naar topics als klimaatverandering, duurzame energie en mobiliteit, voedselveiligheid en vergrijzing.

Ter vergelijking: De onderstaande tabel laat zien dat ten aanzien van concurrentiekracht (gestimuleerd vooral vanuit FP7 en aanverwante subsidieprogramma's) Nederland meer terugkrijgt voor iedere euro aan afdrachten aan de Europese Unie.

Bron: Brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Financiën en de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken (28-3-2012; 21 501-20)

5.9.1.5 Matrix van deelnamecriteria

Op dit moment is nog geen informatie bekend over de deelnamecriteria. Naar verwachting zullen deze grotendeels in lijn zijn met de huidige FP7, CIP en EIT programma's.

5.9.1.6 Subsidiepercentages, projectduur vereisten

Op dit moment is nog geen informatie bekend over de subsidiepercentages en vereisten m.b.t. projectduur.

5.9.1.7 PNO interpretatie (Waar moet je extra op letten? Wat werkt in praktijk wel/niet)

Omdat Horizon 2020 nog in voorbereiding is, kan op dit moment nog geen nadere interpretatie worden gegeven van het programma. Wel kan worden opgemerkt dat onze verwachting is dat het onderdeel "Creating Industrial leadership and Competitiveness" qua structuur en prioriteiten waarschijnlijk niet veel zal afwijken van het nu gangbare in FP7. Daarnaast is ten aanzien van grootschalige thema's (i.c. Societal Challenges) op het gebied van energie en milieu nog onduidelijk hoe het nieuwe Kaderprogramma zich zal verhouden tot aanpalende initiatieven, zoals het SETPlan. Zo worden in het nieuwe SETPlan dat eind 2012 zijn definitieve vorm zal krijgen, ook middelen vrijgemaakt voor het thema "Smart Cities" dat relevant kan zijn voor het Deltaprogramma.

5.9.1.8 Stand van zaken en planning richting nieuw programma

Het Europees Parlement en de Europese Raad zijn bezig met de budgetonderhandelingen voor Horizon 2020. Medio 2012 worden de laatste oproepen binnen FP7 gepubliceerd, vooruitlopend op de publicatie van Horizon 2020 per 1 januari 2014. Eind 2013 wordt de wet- en regelgeving door het Europees Parlement en de Europese Raad aangenomen zodat Horizon vanaf 2014 van start kan gaan. Het besluitvormingsproces ziet er als volgt uit:

- 30 november 2011: Publicatie voorstel Horizon 2020 (inclusief het EIT) door de EC

- december 2011: Eerste gedachtewisseling over het voorstel voor Horizon 2020 tijdens de Raad voor Concurrentievermogen.
- december 2011: Vaststellen Nederlandse kabinetsreactie op het voorstel voor Horizon2020 (inclusief het EIT).
- dec. 2011 / jan. 2012: Het EP benoemt één of meerdere rapporteurs.
- 1 januari 2012: Denemarken wordt voorzitter van de EU
- 31 mei 2012: Wellicht (deel)akkoorden over het document met de hoofdlijnen van Horizon 2020 en Strategische Innovatieagenda voor EIT tijdens de Raad voor Concurrentievermogen.
- 1 juli 2012: Cyprus wordt voorzitter van de EU.
- 1 januari 2013: Ierland wordt voorzitter van de EU.
- 1 juli 2013: Litouwen wordt voorzitter van de EU.
- 1 januari 2014: Start Horizon 2020 (inclusief het EIT).

6 Europese decentrale fondsen

Nederland kent twee decentrale Europese fondsen die aangewend kunnen worden voor de financiering van het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering. Dit zijn het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling, in Nederland ingevuld door het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP).

EFRO

Met het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) levert de Europese Unie een bijdrage aan de versterking van de economische en sociale samenhang door het ongedaan maken van de belangrijkste regionale onevenwichtigheden in de Europese Unie.

De ondersteuning vanuit de structuurfondsen verloopt via operationele programma's die de EU-lidstaten opstellen in het kader van hun nationale strategische referentiekaders. De voor het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering relevante operationele programma's die een beroep doen op ondersteuning vanuit het EFRO hebben betrekking op:

- Regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid: met deze doelstelling wordt beoogd het concurrentievermogen en de aantrekkingskracht van de regio's alsmede de werkgelegenheid te vergroten;
- Europese territoriale samenwerking: met deze doelstelling wordt beoogd de grensoverschrijdende samenwerking te intensiveren door gezamenlijke lokale en regionale initiatieven.

POP2

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 (afgekort POP2) is de invulling van de mogelijkheden die het Europees Plattelandsbeleid voor Nederland biedt. Het programma kent vier assen die gericht zijn op:

- As 1: het versterken van de landbouwsector
- As 2: het verbeteren van de natuur en het milieu
- As 3: de leefbaarheid op het platteland en de diversificatie van de plattelandseconomie
- As 4: LEADER

6.1 EFRO

6.1.1 *Operationele Programma's regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid*

6.1.1.1 **Aansluiting op deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering**

Het Deltaprogramma Nieuwbouw & Herstructurering beoogt bij stedelijke (her)ontwikkeling duurzaamheid en toekomstbestendigheid mee te nemen. Vaak is stedelijke (her)ontwikkeling een middel om het concurrentievermogen en de aantrekkingskracht van regio's te vergroten. Door de thema's duurzaamheid en toekomstbestendigheid mee te nemen bij de stedelijke (her)ontwikkeling kunnen deze thema's meeliften met de (economische) doelstellingen van de OP's, en op deze wijze meegefinancierd worden.

6.1.1.2 **Huidige situatie**

Nederland kent voor de periode 2007-2013 vier Operationele Programma's (OP's) die gericht zijn op het regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid. Dit zijn de OP's Noord, Zuid, Oost en West.

De OP's kennen 3 inhoudelijke prioriteiten, in ieder programma worden regionale accenten gezet zodat het programma inhoudelijk goed aansluit op de specifieke regionale situatie:

Prioriteit 1: Kennis, innovatie en ondernemerschap

Prioriteit 2: Attractieve regio's

Prioriteit 3: Attractieve steden

6.1.1.3 Budget

Budget	Programma
€ 169.400.000	OP Noord
€ 164.100.000	OP Oost
€ 185.900.000	OP Zuid
€ 310.600.000	OP West

De budgettaire ruimte binnen deze programma's is inmiddels volledig benut.

6.1.1.4 Criteria

- Het project draagt bij aan het realiseren van één van de drie prioriteiten.
- Projecten moeten zijn uitgevoerd vóór 31 december 2015. Op deze einddatum moeten alle kosten gemaakt en betaald zijn.
- Projecten moeten direct kunnen worden uitgevoerd op het moment van indiening van de subsidieaanvraag. Uiterlijk binnen twee maanden na de subsidieverlening moeten de eerste declarabele kosten zijn gemaakt.
- Het project betreft nieuwe en/of additionele activiteiten van de projectuitvoerder.
- De kosten/baten verhouding, de zogenoemde value for money, moet gunstig zijn.
- In het project is aandacht voor duurzame ontwikkeling en milieu, gelijke kansen voor alle bevolkingsgroepen, economische groei en banen.

6.1.1.5 Aanvragen

Subsidie kan worden aangevraagd door natuurlijke personen, rechtspersonen en samenwerkingsverbanden van natuurlijke personen en rechtspersonen.

6.1.1.6 Voorbeeldproject

Titel	C-Energy
Doel	Doel van het project is om een praktische bijdrage te leveren aan economische opwekking van duurzame energie in Zeeland. Dit wordt gedaan door een demonstratieproject uit te voeren om energie op te wekken uit getijden en golven in de Zeeuwse wateren van de Westerschelde..
Looptijd	14-07-2008 t/m 14-07-2010
Subsidie	Totaal: € 1.400.647,- EFRO subsidie: €546.252,-
Partners	Ecofys Netherlands BV en gemeente Borsele

6.1.1.7 Beïnvloeding van de slaagkans

De formele besluitvorming gebeurt in een Stuurgroep die bestaat uit regionale bestuurders. Lobby bij de bestuurders die een stem hebben in de Stuurgroep vergroot de slaagkans.

6.1.1.8 PNO interpretatie

Inhoudelijk was het goed mogelijk geweest om projecten uit het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering te financieren met middelen vanuit de OP's. Omdat het budget van de OP's nagenoeg op is, is het momenteel geen optie.

6.1.2 *Interreg IVA*

6.1.2.1 **Aansluiting op deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering**

Het programma Interreg IVA is gericht op de ontwikkeling en versterking van een grensoverschrijdende en innovatieve economische ruimte, een duurzame regionale ontwikkeling alsmede de maatschappelijke integratie in het grensgebied. Het Deltaprogramma Nieuwbouw & Herstructurering beoogt bij stedelijke (her)ontwikkeling duurzaamheid en toekomstbestendigheid mee te nemen. Vaak is stedelijke (her)ontwikkeling een middel om het concurrentievermogen en de aantrekkingskracht van regio's te vergroten. Wanneer grensoverschrijdend wordt samengewerkt om bijvoorbeeld de hoogwaterproblematiek op te lossen is Interreg IVA een reële mogelijkheid.

6.1.2.2 **Huidige situatie**

Nederland kan gebruik maken van vier Interreg IVA programma's:

1. Nederland-Duitsland
2. Vlaanderen-Nederland
3. Euregio Maas-Rijn
4. Interreg IVA 2 Zeeën

De Interreg programma's kennen 3 inhoudelijke prioriteiten, in ieder programma worden accenten gezet zodat het programma inhoudelijk goed aansluit op de specifieke situatie in het grensgebied:

Prioriteit 1: Economie

Prioriteit 2: Leefmilieu

Prioriteit 3: Mens

6.1.2.3 **Budget**

Programma	Budget
Nederland-Duitsland	€ 138.653.853
Vlaanderen-Nederland	€ 94.873.561
Euregio Maas-Rijn	€ 72.044.843
Interreg IVA 2 Zeeën	€ 167.000.000

De budgetten zijn zo goed als uitgeput.

6.1.2.4 **Criteria**

- Het project wordt uitgevoerd door partijen uit ten minste 2 grenslanden.
- Het project draagt bij aan het realiseren van één van de drie prioriteiten.
- Projecten moeten zijn uitgevoerd vóór 31 december 2015. Op deze einddatum moeten alle kosten gemaakt en betaald zijn.
- Projecten moeten direct kunnen worden uitgevoerd op het moment van indiening van de subsidieaanvraag. Uiterlijk binnen twee maanden na de subsidieverlening moeten de eerste declarabele kosten zijn gemaakt.
- De EFRO-subsidie is maximaal 50% van de totale subsidiabele kosten van een project.
- Het project betreft nieuwe en/of additionele activiteiten van de projectuitvoerder.
- De kosten/baten verhouding, de zogenoemde value for money, moet gunstig zijn.
- In het project is aandacht voor duurzame ontwikkeling en milieu, gelijke kansen voor alle bevolkingsgroepen, economische groei en banen.
- In aanmerking voor ondersteuning komen grensoverschrijdende projecten van gemeenten, gemeentelijke samenwerkingsverbanden, overige rechtspersonen met volledige rechtsbevoegdheid en natuurlijke personen die een onderneming voeren.

Principieel dienen alle projecten de ontwikkeling van grensoverschrijdende economische, sociale en ecologische activiteiten door middel van gezamenlijke strategieën voor een duurzame territoriale ontwikkeling te bevorderen. De afzonderlijke criteria voor projecten zijn:

- het grensoverschrijdende karakter van het project dient te worden gegarandeerd;
- in inhoudelijk opzicht zijn de projectdoelen en resultaten voor beide zijden van de grens belangrijk en deze leiden tot overeenkomstige positieve effecten aan beide zijden;
- in organisatorisch opzicht wordt het project als grensoverschrijdend partnerschap uitgevoerd, waarbij een van de partners leidend is en de juridische verantwoordelijkheid heeft;
- in personeel opzicht wordt het project door werknemers van zowel de buitenlandse als de Nederlandse projectpartners gemeenschappelijk uitgevoerd;
- in financieel opzicht dragen de projectpartners of de regio's aan beide zijden van de grens een eigen bijdrage aan het project bij;
- wanneer de uitvoering slechts één lidstaat betreft, zijn significante gevolgen ook voor de andere zijde van de grens aantoonbaar.

het project vervult alle programmavereisten:

- het project past in het kader van internationale, nationale, euregionale en regionale ontwikkelingsplannen;
- het project stemt overeen met de algemene structuurfondsverordening, de EFRO-verordening, de cohesierichtlijnen en de respectievelijke nationale voorschriften. Het voldoet aan de eisen van de Interreg-overeenkomst.

het project houdt rekening met milieubelangen:

- het project dient te voldoen aan de communautaire regelingen op milieugebied en dient een bijdrage te leveren aan de verbetering van de milieusituatie respectievelijk de milieusituatie niet te verslechteren;
- het project dient overeen te stemmen met de korte- en lange termijn doelstellingen voor de milieuontwikkelingen in de regio.

de financiering van het project dient te zijn gegarandeerd:

- aan het project ligt een betrouwbaar en realistisch financieringsplan ten grondslag, met name met het oog op de tijdsplanning;
- de cofinanciering van de projecten dient te zijn gegarandeerd, met inbegrip van de wezenlijke eigen bijdrage van de begunstigden van ten minste 20%;
- de subsidiabele kosten bevatten ten minste € 25.000 aan EFRO-middelen.
- de projecten moeten binnen het vastgestelde tijdschema van het programma kunnen worden uitgevoerd en financieel worden afgesloten;
- na de beëindiging van de subsidie dient het project te kunnen worden gecontinueerd en/of dienen de grensoverschrijdende positieve effecten behouden te blijven;
- het project heeft een aantoonbare meerwaarde. Door de inzet van beperkte middelen dient een resultaat in de zin van het "1+1=3-effect" te worden nagestreefd;
- de resultaten van het project dienen met duidelijke en meetbare indicatoren te worden vastgelegd;
- het project draagt bij aan de verbetering van gelijke kansen voor mannen en vrouwen respectievelijk verslechtert deze niet;
- het project genereert naar mogelijkheid synergie-effecten met andere projecten, hetgeen leidt tot een wederzijdse versterking. (Synergie is mogelijk zowel binnen de desbetreffende Interreg-prioriteit zelf als binnen de overige zwaartepunten);
- onderzocht wordt of er overlap met andere Europese fondsen is (bijvoorbeeld ELFPO, ESF). Voorwaarde is dat het project niet uit andere fondsen gefinancierd kan worden en dat belangrijke grensoverschrijdende aspecten centraal staan;
- het project draagt door directe of indirecte arbeidsmarkteffecten bij aan het behoud van bestaande arbeidsplaatsen of initieert het creëren van extra arbeidsplaatsen. (Voorrang hebben projecten die arbeidsplaatsen creëren en de concurrentiepositie van de regio verbeteren en ertoe bijdragen dat directe en concrete structurele alsmede functionele tekorten in het programmagebied worden opgeheven).

- Verkeersinfrastructuurprojecten komen slechts bij wijze van uitzondering (bijvoorbeeld netwerken, opheffen van grensoverschrijdende bottlenecks in het netwerk van wegen en spoorwegen = "missing links") voor subsidiëring in aanmerking.

6.1.2.5 Kostensoorten

Subsidiabele kosten moeten vallen onder de volgende posten:

- personele kosten;
- materiële kosten (waaronder aanschaf van investeringsgoederen, reiskosten, representatie- en cateringkosten; bij uitzondering de aankoop van grond en roerende goederen);
- externe kosten (kosten voor vertalingen, studies, onderzoeken, coördinatie);
- overige kosten.

6.1.2.6 Voorbeeldproject

Titel	Functioneel groen
Doel	Het project richt zich op de toepassing van groen als middel om het leefklimaat in de binnensteden te verbeteren. Luchtkwaliteit (fijnstof en uitlaatgassen), de klimaatsveranderingen (temperatuur en neerslag) en sociale aspecten zijn binnen dit project de hoofdthema's. Bij sociale aspecten valt te denken aan gebruikerskwaliteit, beeldkwaliteit, gezondheid, sociale cohesie en veiligheid. Aan beide zijden van de grens is sterke belangstelling om het leefklimaat te verbeteren. Het project wil een platform vormen voor de deelnemende steden en de andere partijen om van en met elkaar te kunnen leren over een geïntegreerde toepassing van groen. In het project worden concrete voorbeelden gerealiseerd van de toepassing van groen en worden de effecten op de luchtkwaliteit, het klimaat en de sociale beleving geëvalueerd.
Looptijd	Van 1 juli 2009 tot en met 30 juni 2012
Subsidie	€1.745.000,- met een Interreg bijdrage van €770.000,-
Partners	Gemeente Tilburg, Dienst Gebiedsontwikkeling, Team Projectmanagement Vastgoedontwikkeling

6.1.2.7 Beïnvloeding van de slaagkans

De formele besluitvorming gebeurt in een Stuurgroep die bestaat uit regionale bestuurders. Lobby bij de bestuurders die een stem hebben in de Stuurgroep vergroot de slaagkans.

6.1.2.8 PNO interpretatie

Inhoudelijk was het goed mogelijk geweest om projecten uit het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering te financieren met middelen vanuit Interreg IVA. Het duurt ongeveer 9 maanden om een project te ontwikkelen dat subsidiabel is binnen Interreg IVA. Naar verwachting is het budget op voordat een project ontwikkeld kan worden. Interreg IVA is hierdoor geen reële optie.

Aantal partners

Het is mogelijk om met een beperkt aantal partijen een aanvraag in te dienen. In de praktijk beperkt dit de slaagkans. Het is van belang om een relevante partij uit ieder land van het Interreg IVA programma in een project op te nemen. Dit verhoogt het (bestuurlijke) draagvlak voor het project en vergroot de slaagkans.

Administratie en projectmanagement

De lasten van administratie en projectmanagement zijn zwaar bij de uitvoer van een Interreg IVA project. Het is raadzaam om voldoende capaciteit en kwaliteit te reserveren voor een project.

Projectomvang

Interreg IVA projecten zijn lastige projecten vanwege het samenwerken met meerdere partijen uit diverse landen. Meer projectmanagement is nodig. Een projectomvang van ongeveer € 1,5 mln. (en een subsidie van € 750.000) is een goede omvang voor een Interreg IVA project.

6.1.3 Interreg IVB

6.1.3.1 Aansluiting op deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering

Het doel van het programma Interreg IVB is om maximaal te profiteren van de samenwerking tussen belangrijke actoren om territoriale kwesties aan te pakken. Dit moet leiden tot vergroting van de economische concurrentiekracht van de programmaregio en een in geografisch opzicht meer evenwichtige, duurzame ontwikkeling van de regio. Vaak is stedelijke (her)ontwikkeling een middel om het concurrentievermogen en de aantrekkingskracht van regio's te vergroten. Wanneer transnationaal wordt samengewerkt om door middel van herstructurering invulling te geven aan de economische concurrentiekracht en de duurzame ontwikkeling van de programmaregio is Interreg IVB een reële mogelijkheid.

6.1.3.2 Huidige situatie

Nederland kan gebruik maken van twee programma's:

1. Northwest Europe
2. North Sea

De Interreg IVB programma's kennen 4 inhoudelijke prioriteiten, in ieder programma worden accenten gezet zodat het programma inhoudelijk goed aansluit op de specifieke situatie in het grensgebied:

1. Ontwikkeling van de kenniseconomie;
2. Duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen;
3. Verbetering van de connectiviteit;
4. Bevordering van sterke en welvarende gemeenschappen op transnationaal niveau

6.1.3.3 Budget

Programma	Budget
Northwest Europe	€ 355.443.293
North Sea	€ 130.226.620

De budgetten zijn ver uitgeput.

6.1.3.4 Selectiecriteria

- Hoge mate van transnationale samenwerking
- Tastbare outputs
- Aansluiting actieplan op doelstellingen
- Mate van Innovatieve aanpak
- Mate van bevorderen intersectorale integratie
- Mate van consistentie samenwerkingspartners
- Mate van duurzaamheid: zowel Lissabon als Göteborg
- Bijdrage aan verminderen territoriale ongelijkheid
- Significante toegevoegde waarden ten opzichte van eerdere projecten
- Mate van vooruitzicht op continuïteit van project en hefboomeffect
- Effectieve communicatiestrategie
- Beheer en marktprijs
- Goede kosten/batenverhouding

6.1.3.5 Subsidiabiliteitscriteria

- De hoofdpartner is een organisatie binnen het voor subsidiering in aanmerking komende gebied.

- De hoofdpartner is een publieke of semi-publieke organisatie.
- Het project is transnationaal van aard: in de projecten wordt samengewerkt door partners uit ten minste twee verschillende landen (waarbij minimaal een van de partners afkomstig is uit het programmagebied).
- Elke partner levert een bijdrage aan de projectfinanciering.
- Elke partner is actief betrokken bij de ontwikkeling en de implementatie van het gezamenlijke actieplan.
- Het project is niet subsidiabel in het kader van grensoverschrijdende programma's zoals in kaart gebracht door de Europese Commissie.
- Het bereik van het project dient groot genoeg te zijn om een significante bijdrage te leveren aan de in het programma genoemde thema's.
- Het project is gericht op ten minste één van de doelstellingen binnen de in het programma gedefinieerde prioriteiten.
- Het project richt zich op de territoriale uitdagingen waarvoor het programmagebied zich gesteld ziet.
- Het project mag geen betrekking hebben op grootschalige zware infrastructuur.
- Studieprojecten zijn niet subsidiabel. Haalbaarheidsstudies worden door het programma uitsluitend ondersteund op voorwaarde dat deze gekoppeld zijn aan concrete implementatieprojecten.
- Het project ontvangt geen andere EU-subsidies en er is geen sprake van dubbele financiering met andere communautaire of nationale regelingen en andere programmaperiodes.
- Publieke instellingen worden als voldoende solvabel beschouwd. Voor privaatrechtelijke organisaties is een bankgarantie, hoewel deze de voorkeur verdient, niet noodzakelijk, op voorwaarde dat de solvabiliteit anders wordt aangetoond. Een dergelijk document moet worden ingediend in geval van goedkeuring (tijdens de onderhandelingsperiode).
- De hoofdpartner heeft bevestigd dat de onderlinge financiële en juridische verantwoordelijkheden van de projectpartners zijn vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst.
- Alle onderdelen van het aanvraagformulier zijn correct en nauwkeurig ingevuld, ondertekend en op tijd ingediend.
- Een origineel van het aanvraagformulier, ondertekend door een bevoegd vertegenwoordiger van de hoofdpartner, dient aan het Secretariaat te worden toegezonden.
- Het project moet zijn afgerond op 30 september 2015.
- De intentie van alle projectpartners om in het samenwerkingsverband te participeren, wordt ten genoegen aangetoond door middel van een volledige set intentieverklaringen (op de sluitingsdatum voor de indiening).
- Het project is niet in strijd met EU-regelgeving (in het bijzonder met de regels voor de subsidiabiliteit van uitgaven uit hoofde van Structuurfondsen, voor het concurrentiebeleid, voor staatssteun, voor milieueffectrapportages en voor gelijke kansen voor mannen en vrouwen).
- Het projectvoorstel is maximaal driemaal ingediend (afgezien van de projectvoorstellen die niet-subsidiabel zijn verklaard). Een project wordt als opnieuw ingediend beschouwd wanneer het samenwerkingsverband en de begroting voor 80% hetzelfde zijn.

6.1.3.6 Subsidiabele kosten

Kosten zijn subsidiabel indien zij:

- Gerelateerd zijn aan het doel van het project
- Deel uitmaken van het goedgekeurde Aanvraagformulier
- Zijn gemaakt binnen de periode als vermeld in de Subsidieovereenkomst
- Redelijk, gerechtvaardigd en in overeenstemming zijn met de gebruikte interne voorschriften van de partner
- Onderbouwd zijn met kwitanties, facturen of administratieve documenten met een vergelijkbare bewijswaarde
- De aanbestedingsvoorschriften respecteren

6.1.3.7 Kostensoorten

- Eigen personeel dat op de loonlijst staat van de partnerorganisatie (alleen daadwerkelijke loonkosten, zonder overhead)
- Externe deskundigen en adviseurs (max. Eur 800 per dag ex btw)
- Reis en verblijf (op basis van economy class)
- Vergaderingen en seminars
- Publiciteit
- Apparatuur
- Investeringskosten
- Audit
- Administratiekosten
- Voorbereidingskosten (max. 100.000)
- Coördinatiekosten

6.1.3.8 Voorbeeldproject

Titel	SAWA (Strategic Alliance for integrated Water Management Actions)
Doel	SAWA streeft naar versterking van de lidstaten voor hun huidige implementatie van de EU Flood-richtlijn (FD) door het ontwikkelen van een transnationaal implementatiestrategie. Het doel is om bestaande waterhuishouding aan te passen aan de gevolgen van extreme overstromingen als gevolg van klimaatverandering, gericht op duurzame ontwikkeling van de samenleving en de regionale economieën. Op basis van case studies en pilot-implementaties, zal SAWA testen van de nieuwe en innovatieve strategieën in Flood Risk Management rond de Noordzee. Het project integreert lokale, regionale en nationale belanghebbenden, de universiteit en beroepsopleiding studenten.
Looptijd	01 juni 2008 tot 31 december 2011
Subsidie	Totaal € 8.160.000,- waarvan EFRO subsidie € 3.524.000,-
Partners	Ministerie van Economische Zaken, Verkeer en Innovatie (BWVI), Agentschap voor Wegen, Bruggen en Waters Hamburg (LSBG), Duitsland

6.1.3.9 Beïnvloeding van de slaagkans

De slaagkans wordt vergroot door:

- Lobby bij Stuurgroep. De formele besluitvorming gebeurt in een Stuurgroep die bestaat uit regionale bestuurders.
- Projectpartner uit alle landen van het programma. Het opnemen van minimaal één voor de projectinhoud relevante partij uit ieder land vergroot de slaagkans.
- Relevant (actueel) onderwerp. Een maatschappelijk actueel thema dat aansluit bij de doelen van het programma vergroot de slaagkans.

6.1.3.10 PNO interpretatie

Inhoudelijk was het goed mogelijk geweest om projecten uit het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering te financieren met middelen vanuit Interreg IVB. Het duurt ongeveer 12 maanden om een project te ontwikkelen dat subsidiabel is binnen Interreg IVB. Naar verwachting is het budget op voordat een project ontwikkeld kan worden. Interreg IVB is hierdoor geen reële optie.

Aantal partners

Het is mogelijk om met een beperkt aantal partijen een aanvraag in te dienen. In de praktijk beperkt dit de slaagkans. Het is van belang om een relevante partij uit ieder land van het Interreg IVB programma in een project op te nemen. Dit verhoogt het (bestuurlijke) draagvlak voor het project en vergroot de slaagkans. In de praktijk betekent dit dat ongeveer 5 of 6 projectpartners in een Interreg IVB project deelnemen. Er moet een duidelijk link zijn tussen de expertise van de partner en de rol binnen het project.

Administratie en projectmanagement

De lasten van administratie en projectmanagement zijn zwaar bij de uitvoer van een Interreg IVB project. Het is raadzaam om voldoende capaciteit en kwaliteit te reserveren voor een project.

Projectomvang

Interreg IVB projecten zijn lastige projecten vanwege het samenwerken met meerdere partijen uit diverse landen. Meer projectmanagement is nodig. Een projectomvang van ongeveer € 4 mln. (en een subsidie van € 2 mln.) is een goede omvang voor een Interreg IVB project.

6.2 Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling

6.2.1 Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP)

6.2.1.1 Aansluiting op deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering

Een onderdeel van het POP2 programma is de zogenaamde Health Check. Met dit budget van de Health Check kunnen de lidstaten extra inzetten op de afgesproken "nieuwe uitdagingen":

- klimaatverandering
- hernieuwbare energie
- watermanagement
- biodiversiteit
- innovatie

Nederland zet onder meer in op maatregelen die betrekking hebben op de waterkwaliteit en kwantiteit. Wanneer binnen het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering maatregelen genomen worden in gebieden die zich kwalificeren als platteland binnen het POP2 programma, dan wordt een bijdrage vanuit As 2 mogelijk.

6.2.1.2 Huidige situatie

Het POP2 is een landsdekkend programma, zonder opdeling in regionale of provinciale programma's. De uitvoering loopt langs twee sporen: het ondernemersspoor via het ondernemersprogramma en het gebiedsgerichte spoor via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Voor betekent dit dat er twee loketten zijn: het LNV-loket of de provincie.

Er zijn vier assen benoemd die de inhoud van het programma bepalen:

As1: het versterken van de landbouwsector

As 2: het verbeteren van de natuur en het milieu

As 3: de leefbaarheid op het platteland en de diversificatie van de plattelandseconomie

As 4: LEADER

De Regeling LNV-subsidies (RLS) is het juridische kader waarbinnen de meeste maatregelen in as 1 worden uitgevoerd. De provinciale verordeningen zijn het juridische kader voor de gebiedsgerichte maatregelen binnen het POP2 (maatregel 125, en de maatregelen in as 2, 3 en 4).

6.2.1.3 Budget

Programma	Budget
POP2	€600.000.000

Het budget is zo goed als besteed.

6.2.1.4 Selectiecriteria

De selectiecriteria worden per provincie bepaald. Het moet gaan om niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer. Verhogen van de waterkwaliteit, met name op het terrein van nutriënten (stikstof en fosfaat). Waar mogelijk wordt dit doel gecombineerd met doelen

op het terrein van waterkwantiteitsbeheer (vasthouden water), natuur (verhogen biodiversiteit) en landschap.

6.2.1.5 Subsidiabele kosten

Subsidiabel zijn de kosten van:

- het opstellen (door derden) van een waterkwaliteitsverbeterings-/inrichtingsplan;
- maatregelen voor herstel of aanleg van landschappelijke elementen;
- maatregelen, gericht op wijziging van de waterhuishouding;
- grondverzet;
- het plaatsen van een raster;
- afvoer van grond, of
- overige maatregelen voor zover noodzakelijk in verband met de desbetreffende inrichting.

6.2.1.6 Aanvragen

Landbouwers en overheden

6.2.1.7 Voorbeeldproject

Titel	Beheer en inrichting Ilperveld
Doel	Aanvraag betreft proceskosten voor de uitvoering van een planmatige kavelruil op vrijwillige basis. Met als doelde verkavelingsstructuur en hiermee de bedrijfsvoering van de agrariërs in het Ilperveld te verbetering. Het agrarisch beheer is onmisbaar voor de natuurdoelen in het Ilperveld. Vrijwillige ruilverkaveling is de enige oplossing voor een rendabel agrarisch bedrijf en voor het behoud van de weidevogels.
Looptijd	Opleverdatum 1 september 2010
Subsidie	totale kosten €100.000,- waarvan €50.000,- subsidie
Partners	Gemeente Landsmeer

6.2.1.8 Beïnvloeding van de slaagkans

De provincie is de belangrijkste factor die bepaald of budget beschikbaar wordt gesteld. Het is dan ook raadzaam om ervoor te zorgen dat initiatieven bij de provincie zowel ambtelijk als bestuurlijk bekend zijn en dat er draagvlak voor is. Lobby draagt wezenlijk bij aan het vergroten van de slaagkans.

6.2.1.9 PNO interpretatie

De beoordeling van de aanvraag vindt plaats langs twee sporen: het inhoudelijke spoor en het subsidie technische spoor. Bij het inhoudelijke spoor is de provincie de belangrijkste partner en daar kan lobby een belangrijke rol spelen. De DLG behandelt de aanvraag subsidie technisch. Lobby is hier niet relevant. De aanvraag wordt puur op subsidie technische aspecten beoordeeld door inhoudelijk specialisten.

6.3 Toekomst cohesiebeleid

Op 6 oktober 2011 heeft de Europese Commissie een ontwerp aangenomen voor een wetgevingspakket dat dient als basis voor het EU-cohesiebeleid voor de periode 2014-2020²⁴. Het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) maakt onderdeel uit van het EU-cohesiebeleid.

De Commissie stelde een aantal belangrijke wijzigingen voor in de manier waarop het cohesiebeleid wordt ontworpen en geïmplementeerd. Deze wijzigingen zijn ook van invloed op de voor het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering relevante EFRO programma's. De wijzigingen betreffen:

- concentreren op de prioriteiten van de Europea 2020-strategie, namelijk slimme, duurzame en inclusieve groei;
- prestaties belonen;

²⁴ Cohesiebeleid 2014 -2020 Investeren in groei en banen, <http://ec.europa.eu/info regio>

- geïntegreerde programmering ondersteunen'
- aandacht voor resultaten – toezicht houden op ontwikkelingen om overeengekomen doelen te bereiken;
- territoriale cohesie versterken; en
- uitvoering vereenvoudigen.

6.3.1 *Gemeenschappelijke regels met betrekking tot EFRO, ESF, Cohesiefonds, ELFPO en EFMZV*

6.3.1.1 **Beginselen**

De Commissie stelt een aantal gemeenschappelijke regels voor die van toepassing zijn op alle fondsen. Hieronder vallen partnerschap en multi-level governance, naleven van geldende nationale en EU-wetgeving, stimuleren van gelijkheid tussen mannen en vrouwen, non-discriminatie en duurzame ontwikkeling.

6.3.1.2 **Versterkte strategische programmering: thematische concentratie op Europa 2020**

Voor een zo groot mogelijk effect van het beleid bij uitvoering van de prioriteiten van de EU stelt de Commissie voor het strategische programmeringsproces te versterken. Hieronder vallen de invoering van het gemeenschappelijk strategisch kader, partnerschapscontracten en een programma van thematische doelstellingen overeenkomstig de Europa 2020-strategie en de daarin geïntegreerde richtlijnen.

Het gemeenschappelijk strategisch kader, dat door de Commissie wordt aangenomen, omvat de belangrijkste maatregelen met het oog op de prioriteiten van de EU, geeft advies over programmering die op alle fondsen van toepassing is, inclusief het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO), het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV), en stimuleert een betere coördinatie van de diverse structuurinstrumenten van de EU.

Partnerschapscontracten, aanvankelijk gesloten tussen de Commissie en lidstaten, omvatten de totale bijdrage, op nationaal niveau, aan de thematische doelstellingen en de verplichtingen tot concrete maatregelen voor uitvoering van de doelstellingen van Europa 2020. Duidelijke en meetbare doelen worden gedefinieerd in een prestatiekader.

6.3.1.3 **Betere prestaties en voorwaarden**

Ter versterking van de prestatie worden nieuwe voorwaardelijkheidsbepalingen ingevoerd, zodat EU-financiering de lidstaten een sterke stimulans biedt bij de uitvoering van de doelstellingen en doelen van Europa 2020. Voorwaardelijkheid resulteert zowel in de zogenaamde voorwaarden ex ante, die van kracht moeten zijn voordat fondsen worden toegekend, als in de zogenaamde voorwaarden ex post, die zorgen voor een voorwaardelijke vrijgave van aanvullende fondsen al naar gelang prestatie.

6.3.1.4 **Voorwaardelijkheden ex ante**

De motivering voor het versterken van voorwaardelijkheid ex ante voor de fondsen is ervoor te zorgen dat de noodzakelijke voorwaarden voor een effectieve ondersteuning van kracht zijn. De ervaring leert dat de effectiviteit van door de fondsen gefinancierde investeringen in bepaalde gevallen werd ondergraven door zwakke punten in het nationale beleid en door regelgevende en institutionele kaders. Daarom stelt de Commissie een aantal voorwaarden ex ante voor, die samen met de criteria voor de uitvoering ervan zijn vastgelegd in de algemene verordening. Sommige voorwaarden hebben direct betrekking op de thematische doelstellingen van het beleid (bijvoorbeeld slimme specialisatiestrategieën of toepasselijke regelgevende kaders voor bedrijfssteun), andere daarentegen zijn horizontaal van toepassing (bijvoorbeeld overheidsopdrachten).

6.3.1.5 **Voorwaarden ex post**

Voorwaardelijkheid ex post versterkt de aandacht voor prestatie en het bereiken van de doelstellingen van Europa 2020. Deze voorwaardelijkheid is gebaseerd op het bereiken van mijlpalen met betrekking tot Europa 2020, vastgesteld voor programma's die onder het partnerschapscontract vallen. In totaal

wordt 5 % van de nationale toekenning van elk fonds opzijgezet en tijdens een tussentijdse evaluatie aan de lidstaten toegewezen voor de programma's die hun mijlpalen volledig hebben bereikt. Naast de prestatiereserve kan het niet behalen van mijlpalen leiden tot opschorting van fondsen. Ernstig achterblijvende prestaties bij het behalen van de doelstellingen van een programma kan zelfs leiden tot intrekking van fondsen.

6.3.1.6 Macro-economische voorwaarden

Het leggen van een sterkere link tussen het cohesiebeleid en het economisch bestuur van de Unie zorgt ervoor dat de effectiviteit van uitgaven binnen het gemeenschappelijk strategisch kader (GSK) wordt onderbouwd door een gezonde economische politiek. De GSK-fondsen kunnen, indien nodig, ook worden ingezet bij het oplossen van economische problemen waarmee een land te kampen heeft. Dit proces dient geleidelijk te verlopen, te beginnen met wijzigingen in het Partnerschapscontract en in de programma's ter ondersteuning van aanbevelingen van de Raad bij het herstel van het macro-economisch evenwicht en het oplossen van sociale en economische moeilijkheden. Indien een lidstaat er, ondanks de toegenomen gebruikmaking van de GSK-fondsen, niet in slaagt effectieve maatregelen te treffen in het kader van het economisch bestuursproces, dan zou de Commissie het recht moeten hebben om de fondsen en verplichtingen geheel of gedeeltelijk op te schorten. Beslissingen over opschorting dienen proportioneel en effectief te zijn, rekening houdend met het effect van de betrokken programma's op de economische en maatschappelijke situatie in de desbetreffende lidstaat. Wanneer de Commissie besluit tot opschorting dient zij eveneens de gelijke behandeling tussen lidstaten te respecteren, in het bijzonder rekening houdend met het effect van de opschorting op de economie van de betrokken lidstaat. Zodra de lidstaat de nodige maatregelen neemt, dient de opschorting te worden opgeheven en dienen fondsen weer beschikbaar te worden gesteld aan de betrokken lidstaat.

Tegelijkertijd kan sprake zijn van extra ondersteuning (met 10 procentpunten) indien een lidstaat financiële steun ontvangt via het Europees Stabiliteitsmechanisme, waarmee de druk op nationale budgetten in moeilijke economische tijden wordt verlaagd, terwijl hetzelfde financieringsniveau in de hele EU wordt gehandhaafd.

6.3.1.7 Gemeenschappelijke beheerregelingen

Het voorstel voorziet gemeenschappelijke principes voor beheer en controle. Een systeem van nationale erkenning van de belangrijkste controle-instanties wordt ingesteld om de verplichting te benadrukken die de lidstaat heeft op het gebied van gezond financieel beheer. De regelingen voor toezeggingen aan de Commissie met betrekking tot de regelmaat van de uitgaven worden geharmoniseerd en nieuwe gemeenschappelijke aspecten worden ingevoerd, zoals een betrouwbaarheidsverklaring voor het beheer en jaarlijkse goedkeuring van de rekeningen.

6.3.1.8 Geïntegreerde programmering ondersteunen

De Commissie stelt een meer geïntegreerde benadering van EU-investering voor, waaronder gemeenschappelijke subsidiabiliteit en financiële bepalingen, en de invoering van programma's met meerdere fondsen voor het EFRO, het ESF en het Cohesiefonds, als optie.

De voorstellen bevatten eveneens een geïntegreerde benadering van door de gemeenschap geïnitieerde lokale ontwikkeling. Dit vergemakkelijkt de invoering van lokale ontwikkelingsstrategieën door maatschappelijke instellingen, waaronder lokale overheden, ngo's en economische en sociale partners, op basis van de LEADERaanpak die wordt toegepast bij plattelandontwikkeling.

6.3.1.9 Verhoogde toepassing van financiële instrumenten

De rol van innovatieve financiële instrumenten wordt versterkt door hun reikwijdte te vergroten, hun implementatiekaders flexibeler en effectiever te maken en het gebruik ervan te stimuleren als een efficiënter alternatief, of als aanvulling op traditionele subsidies. Het voorstel stelt een betrouwbaarder wettelijk en operationeel kader voor, met duidelijke en vereenvoudigde regels inzake de voornaamste

implementatieaspecten, zoals het financiële beheer van EU-bijdragen of het combineren van financiële instrumenten met subsidies.

Afhankelijk van de haalbaarheid kunnen financiële instrumenten worden toegepast binnen de volledige bandbreedte van beleidsdoelen die tot uiting komen in programma's. Hierdoor kan worden geïnvesteerd in projecten die aantoonbaar in staat zijn aan te zuiveren bij tekortkomingen in de markt. Zij kunnen door lidstaten en beheersinstanties worden ingezet ofwel als pasklare instrumenten ofwel op basis van vooraf bepaalde modellen voor nationale of regionale instrumenten die efficiënte invoering van maatregelen bieden, overeenkomstig de standaardvoorwaarden zoals voorgesteld door de Commissie. Beheersinstanties kunnen bovendien bijdragen aan financiële instrumenten op EU-niveau, met middelen die gereserveerd zijn voor investeringen in overeenstemming met de betrokken programma's.

6.3.1.10 Toezicht en evaluatie

Tot gemeenschappelijke bepalingen op het gebied van toezicht en evaluatie horen de rol en de samenstelling van de commissie van toezicht, jaarlijkse implementatierapporten en evaluatiebijeenkomsten, voortgangsrapportage rond de invoering van het Partnerschapscontract, ex ante en ex post evaluaties.

6.3.1.11 Vereenvoudigde en gestroomlijnde regels op het gebied van subsidiabiliteit

De nadruk ligt op maatregelen die ervoor moeten zorgen dat beheerskosten in verhouding zijn en dat de "papiermolen" voor begunstigden wordt beperkt. Het doel is om voor zover mogelijk de regels die van toepassing zijn op alle fondsen te harmoniseren. Met een vereenvoudigde kostenstructuur, zoals standaardverdeling van eenheidskosten en bedragen ineens, kunnen lidstaten prestatiegericht beheer op projectniveau invoeren.

Gemeenschappelijke bepalingen voor uitvoering zijn onder meer gemeenschappelijke regelingen inzake subsidiabele uitgaven, de verschillende vormen van financiële ondersteuning, vereenvoudigde kosten en duurzaamheid van maatregelen.

6.3.2 Algemene bepalingen met betrekking tot EFRO, ESF en Cohesiefonds

6.3.2.1 Geografische werkingssfeer van de ondersteuning

Elke Europese regio heeft recht op ondersteuning door EFRO en ESF. Er bestaat echter een onderscheid tussen minder ontwikkelde regio's, overgangsregio's en meer ontwikkelde regio's, zodat fondsen in overeenstemming met het niveau van het bruto binnenlands product (BBP) worden aangewend.

Minder ontwikkelde regio's: ondersteuning van de minder ontwikkelde regio's blijft een belangrijke prioriteit binnen het cohesiebeleid. Voor het inlopen van de achterstand van minder ontwikkelde regio's zijn op de lange termijn blijvende inspanningen noodzakelijk. In deze categorie vallen die regio's waar het BBP per hoofd lager ligt dan 75 % van het gemiddelde BBP in EU27.

Overgangsregio's: deze nieuwe regiocategorie wordt ingevoerd ter vervanging van het huidige systeem van in- en uitfasering. Deze categorie omvat alle regio's met een BBP per hoofd tussen 75 % en 90 % van het gemiddelde in EU27.

Meer ontwikkelde regio's: terwijl ingrepen in de minder ontwikkelde regio's hoog op de agenda blijven binnen het cohesiebeleid, zijn er ook aanzienlijke uitdagingen die alle lidstaten aangaan, zoals wereldwijde concurrentie op de kennismarkt en de overgang naar een koolstofarme economie. In deze categorie vallen die regio's waar het BBP per hoofd hoger ligt dan 90 % van het gemiddelde BBP in EU27.

Bovendien wordt een „vangnet" gecreëerd voor alle regio's die subsidiabel waren volgens de convergentiedoelstelling in de periode 2007-2013, maar waar het BBP per hoofd hoger ligt dan 75 % van het gemiddelde BBP in EU27. Binnen de categorieën overgangsregio's of meer ontwikkelde regio's

ontvangen zij een toekenning in het kader van het Structuurfonds ter hoogte van ten minste tweederde van hun toekenning voor de periode 2007-2013.

Het minimumaandeel voor het ESF wordt vastgesteld per type regio (25 % voor minder ontwikkelde regio's, 40 % voor overgangsregio's en 52 % voor meer ontwikkelde regio's). Dit betekent een minimaal totaalaandeel voor het ESF van 25 % van het budget voor het cohesiebeleid, te weten EUR 84 miljard.

Het Cohesiefonds blijft lidstaten ondersteunen met een bruto binnenlands product (BBP) per hoofd van minder dan 90 % van het EU27-gemiddelde door te investeren in Trans-Europese Transportnetwerken (TEN-T) en het milieu. Een deel van de toekenning door het Cohesiefonds (EUR 10 miljard) wordt gereserveerd voor de financiering van belangrijke transportnetwerken in het kader van de nieuwe Connecting Europe Facility.

De ervaring met het huidige financiële kader leert dat veel lidstaten moeite hebben met het opnemen van EU-fondsen van grote omvang gedurende een beperkte periode. Voorts was het in een aantal lidstaten vanwege de fiscale situatie moeilijker om fondsen beschikbaar te maken voor nationale cofinanciering. Om de opname van financiering te vergemakkelijken, stelt de Commissie een aantal stappen voor:

- de aftoppingspercentages voor cohesietoekenning vaststellen op 2,5 % van het bbp;
- beperken van cofinancieringspercentages tot het niveau van elke prioriteitsas binnen de uitvoeringsprogramma's tot 75-85 % in minder ontwikkelde regio's en ultraperifere regio's; 75 % voor Europese Territoriale Samenwerkingsprogramma's; 60 % in overgangsregio's en 50 % in meer ontwikkelde regio's;
- in het Partnerschapscontract opnemen van bepaalde voorwaarden met betrekking tot de verbetering van administratieve capaciteit.

6.3.2.2 Versterkte strategische programmering gericht op resultaten

De Commissie stelt een meer resultaatgericht programmeringsproces voor ter verbetering van de effectiviteit van programma's binnen het cohesiebeleid. Naast eerder genoemde ex post voorwaardelijkheden stelt de Commissie de optionele invoering voor van een specifiek type maatregel, het zogenaamde Gezamenlijk Actieplan. Het Gezamenlijk Actieplan wordt opgesteld en beheerd in relatie tot de prestaties en resultaten dat bijdraagt aan de doelstellingen van een programma.

6.3.2.3 Stroomlijnen financieel beheer en financiële controle

Beheers- en controlesystemen moeten een balans zoeken tussen bijbehorende kosten en risico's. De rol van de Commissie bij de ex ante evaluatie van nationale beheers- en controlesystemen is in verhouding door toepassing van een op risicoanalyse gebaseerde aanpak. Kleine programma's zijn vrijgesteld van een evaluatie door de Commissie. De op risicoanalyse gebaseerde aanpak dringt administratieve kosten terug en biedt meer zekerheid, aangezien middelen van de Commissie efficiënter worden gebruikt en gericht zijn op gebieden met groter risico.

Het voorstel voorziet eveneens een verplichte jaarlijkse sluiting van afgeronde activiteiten of uitgaven in het kader van de jaarlijkse goedkeuring van de rekeningen. Doel hiervan is het verlagen van de last die een lange bewaarperiode van documenten voor individuele begunstigden met zich meebrengt en de risico's die gepaard gaan met het nadeel van het controletraject.

Het proces van jaarlijkse goedkeuring van de rekeningen zoals voorzien in het kader van de voortdurende herziening van het Financieel Reglement wordt toegepast op programma's ter verhoging van zekerheid op EU-niveau. De Commissie bewerkstelligt redelijke zekerheid inzake de regelmaat van uitgaven op basis van de jaarlijkse betrouwbaarheidsverklaring voor het beheer, de jaarrekeningen, de begeleidende rapporten en de jaarlijkse accountantsverklaring over de beheerverklaring en de rekeningen. Genoemde documenten dienen jaarlijks te worden ingediend voor het voorafgaande boekjaar.

Tijdens het boekjaar echter, wanneer de Commissie de tussentijdse betalingen verricht, kan de verkregen zekerheid beperkter zijn. Om die reden is voorgesteld dat tussentijdse betalingen door de Commissie gedurende het boekjaar 90 % van de bedragen die zijn verschuldigd aan de lidstaten dekken en dat de resterende 10 % door de Commissie wordt uitbetaald bij de jaarlijkse goedkeuring van de rekeningen, wanneer volledige zekerheid over de regelmaat van de uitgaven is verkregen. Dankzij de prefinancieringsregelingen beschikken lidstaten over voldoende liquiditeit om betalingen te verrichten aan begunstigden voor activiteiten in de praktijk.

6.3.2.4 Beweging richting "e-cohesie"

Elektronisch gegevensbeheer kan administratieve lasten behoorlijk verlagen, waarbij de controleerbaarheid van projecten en uitgaven toeneemt. Lidstaten zijn daarom verplicht om hun systemen uiterlijk eind 2014 operationeel te hebben, waardoor begunstigden alle informatie elektronisch kunnen aanleveren.

6.4 Toekomst EFRO

6.4.1 Doelstelling

Het doel van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) is het versterken van economische, sociale en territoriale samenwerking in de Europese Unie door te zorgen voor evenwicht tussen de regio's. Het EFRO ondersteunt regionale en lokale ontwikkeling als bijdrage aan alle thematische doelstellingen. Het fonds doet dit door gedetailleerde prioriteiten op te stellen om zo meer aandacht te vestigen op:

- onderzoek, ontwikkeling en innovatie;
- verbeteren van toegang tot en kwaliteit van informatie- en communicatietechnologie;
- klimaatverandering en een beweging naar een koolstofarme economie;
- bedrijfsondersteuning aan het MKB;
- diensten van algemeen economisch belang;
- infrastructuur voor telecommunicatie, energie en transport;
- versterken van institutionele capaciteit en een effectief overheidsapparaat;
- gezondheidszorg, onderwijs en sociale infrastructuur; en
- duurzame stadsontwikkeling.

6.4.1.1 Versterken van thematische concentratie

Om de concentratie van EU-investeringen op deze prioriteiten te garanderen, zijn minimumtoewijzingen vastgesteld voor een aantal prioriteitsgebieden. Zo dient bijvoorbeeld in meer ontwikkelde regio's zoals in Nederland minimaal 80 % van de EFRO-middelen op nationaal niveau te worden besteed aan energie-efficiëntie en duurzame energiebronnen, innovatie en MKB-steun, waarvan minimaal 20 % aan energie-efficiëntie en duurzame energiebronnen.

6.4.1.2 Versterken van territoriale cohesie

In de voorgestelde regeling wordt meer aandacht besteed aan duurzame stadsontwikkeling. Dit moet worden bewerkstelligd door minimaal 5 % van de EFRO-middelen te reserveren voor duurzame stadsontwikkeling, de oprichting van een stadsontwikkelingsplatform ter bevordering van capaciteitsopbouw en het uitwisselen van ervaring, en het hanteren van een lijst van steden waar geïntegreerde activiteiten voor duurzame stadontwikkeling worden ingevoerd. Het voorstel bevat eveneens ondersteuning voor innovatieve activiteiten op het gebied van stadsontwikkeling, met een maximum van 0,2 % van de jaarlijkse financiering.

Speciale aandacht wordt besteed aan gebieden met bijzondere natuurlijke of demografische kenmerken, met een specifieke aanvullende toewijzing voor de ultraperifere en dunbevolkte regio's. Minimaal 50 % van deze toewijzing dient te worden besteed aan activiteiten die bijdragen aan diversificatie en modernisering van de economie in de ultraperiferie regio's. Daarbij moet bijzondere

aandacht worden besteed aan onderzoek en innovatie, informatie- en communicatietechnologie en het concurrentievermogen van het MKB.

6.4.2 *Toekomst Europese Territoriale Samenwerking*

Europese Territoriale Samenwerking, ook wel Interreg genoemd, is een doel van het cohesiebeleid en biedt een kader voor het uitwisselen van ervaring tussen nationale, regionale en lokale partijen uit verschillende lidstaten, evenals gezamenlijke activiteiten om te komen tot gemeenschappelijke oplossingen voor gedeelde problemen. Dit is des te belangrijker omdat uitdagingen waarmee lidstaten en regio's worden geconfronteerd in toenemende mate nationale/regionale grenzen overschrijden en vragen om gezamenlijke, coöperatieve activiteit op het juiste territoriale niveau. Europese Territoriale Samenwerking kan zo een belangrijke bijdrage leveren aan de bevordering van de nieuwe doelstellingen van het Verdrag van Lissabon op het gebied van territoriale cohesie.

Voor Europese Territoriale Samenwerking wordt een aparte verordening voorgesteld. Zo kan meer rekening worden gehouden met de internationale context van de programma's en kunnen specifiekere voorzieningen worden getroffen voor samenwerkingsprogramma's en -activiteiten, op verzoek van een groot aantal belanghebbenden. Het voorstel verwijst dan ook naar deelname van derde landen, aangezien dat de samenwerking in de praktijk beter weergeeft. Bovendien bevat het meer systematische verwijzingen naar de rol die de Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) kan spelen in een coöperatieve context.

De volgende thema's kunnen een plek krijgen in de Interreg programma's²⁵: productive investment, ICT Infrastructure, Transport, Environment, Research/Innovation, Energy and **Climate change**, Social infrastructure, Urban development, Labour Market and Training, Institutional and Administrative Capacity.

6.4.2.1 **Financiële toewijzing**

Het voorstel omschrijft de beschikbare financiële middelen voor elk element en de criteria voor de toewijzing ervan aan lidstaten. Dit gebeurt volgens onderstaande verdeling:

- 73,24 % voor grensoverschrijdende samenwerking (Interreg A);
- 20,78 % voor transnationale samenwerking (Interreg B); en
- 5,98 % voor interregionale samenwerking (Interreg C).

Dit is inclusief de voortzetting van het mechanisme voor de overdracht van middelen voor samenwerkingsactiviteiten aan de buitengrenzen van de Unie, ondersteund door het Europees nabuurschaps- en partnerschapsinstrument (ENPI) en het instrument voor pre-toetredingsteun. Samenwerking aan programma's in het kader van de doelstelling van de Europese Territoriale Samenwerking en aan programma's die worden gefinancierd door externe instrumenten wordt gestimuleerd.

6.4.2.2 **Strategische benadering en concentratie versterken**

Bepalingen op het gebied van concentratie en investeringsprioriteiten verbeteren de strategische focus van programma's. Programma's kunnen kiezen uit een thematisch overzicht met bijbehorende investeringsprioriteiten, waarvoor samenwerking de meeste toegevoegde waarde oplevert. Bovendien zijn strengere selectiecriteria vastgesteld zodat financiering terecht komt bij echte gezamenlijke activiteiten. Daarnaast zijn programma's onderhevig aan prestatiebeoordeling.

Vanwege de mogelijke overlapping van bestaande en toekomstige macroregio's, zeegebieden en transnationale programmagebieden verwacht de voorgestelde verordening expliciet dat de ontwikkeling en implementatie van macroregionale strategieën eveneens kan worden ondersteund door transnationale samenwerking.

²⁵ Regulation on the European Parliament and of the Council on specific provisions for the support from the European Regional Development Fund to the European territorial cooperation goal 2011/0273 (COD)

6.4.2.3 Aandacht voor vereenvoudiging, stroomlijning en beperking van overbodige administratieve aangelegenheden

Gestroomlijnde regelingen zijn opgenomen voor implementatie, financieel beheer en financiële controle. Zo wordt het aantal instanties dat is betrokken bij programma-implementatie teruggebracht en zijn rollen en verantwoordelijkheden verder gedefinieerd. Daarnaast wordt een reeks indicatoren voorgesteld.

6.4.3 Toekomst Europese Groepering voor Territoria Samenwerking

Sinds 2006 hebben lokale en regionale partners de mogelijkheid tot het oprichten van Europese Groeperingen voor Territoriale Samenwerking (EGTS), met een gemeenschappelijk wettelijk kader dat hen helpt bij het verkleinen van complexe verschillen in nationale en regionale regels en voorschriften. De Commissie stelt substantiële wijzigingen voor met betrekking tot de volgende aspecten van de huidige EGTS-verordening:

- eenvoudigere oprichting van EGTS;
- herziening van de reikwijdte van de activiteit;
- openstellen van EGTS voor niet-EU-regio's;
- duidelijkere operationele regels met betrekking tot de werving van personeel,
- uitgaven en de bescherming van crediteuren; en
- praktische samenwerking bij het aanbieden van lokale en overheidsdiensten.

6.4.3.1 Grotere flexibiliteit bij het lidmaatschap

GEDurende een bepaalde periode wilden EGTS niet-EU-leden bij hun activiteiten betrekken. In het kader van de verordening is dat nu onder bepaalde voorwaarden mogelijk. Gaat het hierbij echter om leden uit slechts één lidstaat en een derde land, dan is een aanvullende wettelijke basis in het Verdrag met betrekking tot samenwerking met derde landen vereist.

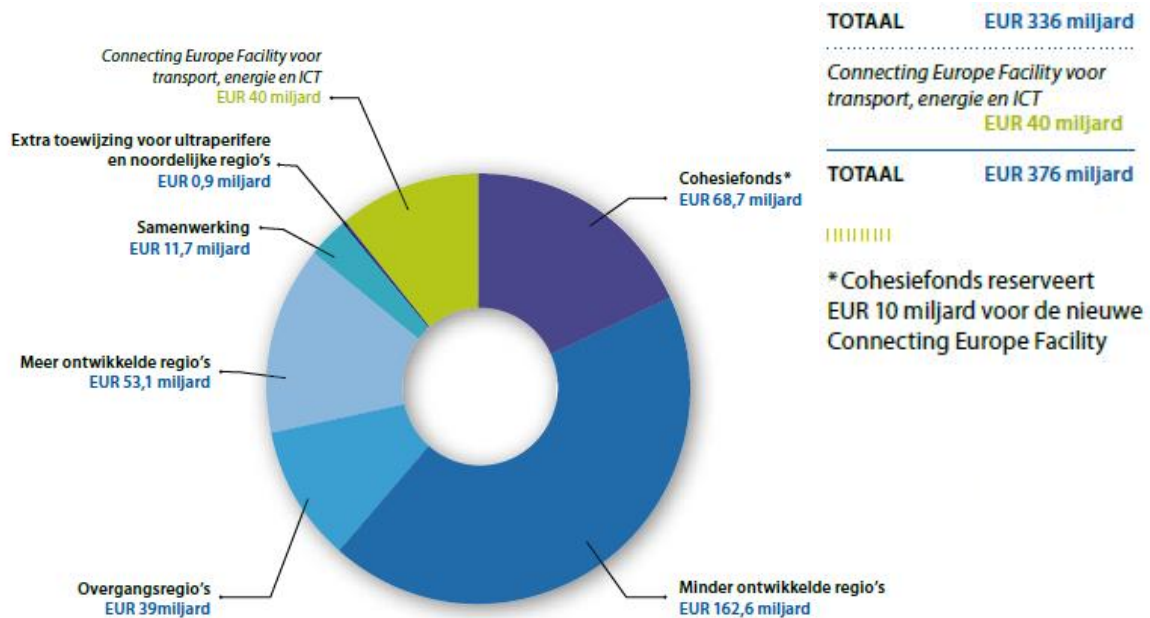
6.4.3.2 Regels voor oprichting van een EGTS en goedkeuring van de desbetreffende nationale

Er worden criteria vastgesteld voor goed- dan wel afkeuring van een EGTS door nationale overheden en er wordt een beperkte periode voor onderzoek en besluitvorming voorgesteld.

6.4.4 Tabellen en grafieken

OPBOUW VAN HET COHESIEBELEID				
2007-2013		2014-2020		
Doelstellingen		Doelen	Type regio	Fondsen
Convergentie	FRO ESF	Investing in groei en banen	Minder ontwikkelde regio's	EFRO ESF
Convergentie uitfasering			Overgangsregio's	
Regionaal concurrentievermogen en regionale werkgelegenheid Infasering				
	Cohesiefonds			Cohesiefonds
Regionaal concurrentievermogen en regionale werkgelegenheid	EFRO ESF		Meer ontwikkelde regio's	EFRO ESF
Europese Territoriale Samenwerking	EFRO	Europese Territoriale Samenwerking		EFRO

BUDGET VOOR COHESIEBELEID NA 2013 (PRIJZEN 2011)

SUBSIDIABILITEIT VOOR MEER ONTWIKKELDE REGIO'S	
2007-2013	2014-2020
Alle NUTS 2-regio's die buiten de convergentiedoelstelling vallen en niet in aanmerking komen voor overgangsondersteuning met uitsluiting	NUTS 2-regio's waar het BBP per hoofd hoger ligt dan 90 % van het gemiddelde BBP van EU27, met een gedifferentieerde behandeling voor regio's die in de periode 2007-2013 subsidiabel zijn volgens de convergentiedoelstelling
Overgangsondersteuning voor NUTS 2-regio's die in de periode 2000-2006 onder Doelstelling 1 zouden vallen, maar waar het BBP hoger lag dan 75 % van het gemiddelde BBP in EU15 (RCE infasering)	

6.5 Implementatie EFRO in Nederland

De wijze waarop het EFRO budget in Nederland wordt ingezet hangt sterk af van de ambities van Europa en de wijze waarop Nederland hieraan bijdraagt. De combinatie van beide ambities geeft de contouren weer van hoe het EFRO budget tussen 2014 en 2020 in Nederland ingezet wordt. Rijk, IPO en VNG zijn momenteel druk doende om het Nederlandse standpunt wat betreft de toekomst van het Cohesiebeleid aan de Europese Commissie over te brengen. Het Rijk wil de Nederlandse bijdrage beperken en neemt genoegen met minder Europees geld voor Nederland. IPO en VNG zijn van mening dat de Structuurfondsen een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van de regionale ambities. Het Rijk staat in Europa alleen in haar streven om geen gebruik te willen maken van Europese middelen. Naar verwachting zal het Rijk er niet aan ontkomen om EFRO middelen in te zetten in Nederland.

De lidstaat stelt aan het begin van de programmaperiode (eind 2013 begin 2014) een Partnerschapscontract (voorheen Nationaal Strategisch Referentiekader, NSR) op, met daarin o.a. een analyse van de economische situatie en de beschrijving voor welke prioriteiten het beschikbare Europese geld gedurende de zeven jaar worden ingezet en wat ze bijdragen aan het bereiken van de doelen van de Europa2020-strategie. Op basis van het Partnerschapscontract worden Operationele Programma's (OP) opgesteld. Het Nationaal Hervormingsprogramma Nederland vormt hiervoor een belangrijke bouwsteen.

De lidstaat dient samen met decentrale overheden een Partnerschapscontract op te stellen. Hierin worden afspraken gemaakt over alle Europese territoriale fondsen, inrichting en beheer etc. Het ministerie heeft hierin de lead en hoopt hier in de komende maanden mee aan de slag te kunnen zodat er in juni 2012 een eerste ruwe versie voorligt. Afstemming met de overige ministeries vindt plaats in de Interbestuurlijke Werkgroep Toekomst Cohesiebeleid. Vanaf eind 2012 wordt afstemming over het Partnerschapscontract met de Europese Commissie voorzien. Tegelijkertijd start de discussie over de invulling van OP's. Alle huidige EFRO management autoriteiten hebben al initiatieven genomen in deze richting. In de planning van het ministerie liggen er voor de zomer van 2012 al eerste schetsen van de verschillende OP's om deze in de maanden daarna verder uit te werken. Wij raden gemeenten en waterschappen aan om contact op te nemen met de Interbestuurlijke Werkgroep en de EFRO management in hun regio. Zij hebben al initiatieven genomen over de invulling van de OP's.

6.5.1 Europese ambitie: Europe 2020

Europa 2020 is de groeistrategie van de EU tot 2020. De EU moet een slimme, duurzame en inclusieve economie worden in een snel veranderende wereld. Dit betekent dat de EU en de EU-landen samen moeten werken aan meer werkgelegenheid, hogere productiviteit en meer sociale samenhang.

Europa 2020 stelt drie prioriteiten, die elkaar versterken:

1. slimme groei: voor een op kennis en innovatie gebaseerde economie;
2. duurzame groei: voor een groenere, competitievere economie waarin efficiënter met hulpbronnen wordt omgesprongen;
3. inclusieve groei: voor een economie met veel werkgelegenheid en sociale en territoriale cohesie.

6.5.2 *Nederlands ambitie*

De Nederlandse ambitie van het Kabinet is verwoord in de brief "Naar de top: de hoofdlijnen van het nieuwe bedrijfslevenbeleid". Het Kabinet kiest voor negen sectoren waar Nederland door zijn ligging en geschiedenis sterk in is: water, agrofood, tuinbouw, hightech, life sciences, chemie, energie, logistiek en creatieve industrie.

De hoofdlijnen van het nieuwe bedrijfslevenbeleid zien er als volgt uit:

- Een sectorale aanpak ...
Voor negen topsectoren wordt een samenhangende beleidsagenda ontwikkeld over de volle breedte van het overheidsbeleid; van buitenlandbeleid tot onderwijsbeleid, van regelgeving tot onderzoeksbeleid en van ontwikkelingssamenwerking tot infrastructuur en ICT.
- ... met meer vraagsturing door het bedrijfsleven ...
Deze sectorale beleidsagenda komt tot stand in nauwe samenspraak met het bedrijfsleven en kennisinstellingen; dit betekent meer vraagsturing en mede sturing van het bedrijfsleven bij het formuleren van overheidsbeleid.
- ... met minder specifieke subsidies, meer generieke lastenverlichting ...
Het kabinet schrapt voor €500 mln. aan subsidies voor het bedrijfsleven en gebruikt de opbrengst voor belastingverlaging voor het bedrijfsleven; deze verschuiving van specifiek beleid naar generiek beleid betekent minder loketten, minder uitvoeringskosten, minder ambtenaren en minder administratieve lastendruk; ook worden subsidies omgezet in leningen.
- ... en meer ruimte voor ondernemers.
Dit kabinet gelooft in de kracht van ondernemers; ondernemers jagen innovatie aan, zorgen voor welvaart en werkgelegenheid en dragen bij aan innovatieve oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen; ondernemers krijgen daarom ruimte en vertrouwen, door belemmeringen weg te nemen en kansen te bieden.

6.5.3 *Operationele Programma's*

Op basis van bovenstaande gegevens kan de richting waarin OP's zich gaan ontwikkelen worden gegeven. Vanaf 2014 kenmerken deze zich naar verwachting als volgt:

- De omvang van het beschikbare budget zal lager zijn dan in de huidige periode die loopt van 2007 tot en met 2013. Hoeveel lager is op dit moment niet aan te geven. Dit hangt sterk samen met de onderhandelingen die de lidstaat Nederland voert met de Europese Commissie.
- Ten minste 80% van het binnen het Europees Fonds voor de Regionale Ontwikkeling (EFRO) beschikbaar gestelde budget moet voor energie-efficiency en duurzame energie, innovatie en steun voor het MKB. Een deel van het budget gaat naar steden en (duurzame) stedelijke ontwikkeling. In Nederland zal daarbij gefocust worden op de Topsectoren. Projecten die bijdragen aan het realiseren van de ambities voor deze sectoren maken een grotere kans op een bijdrage.
- Er zal minder met specifieke subsidieregelingen gewerkt worden. Andere instrumenten hebben hierbij de voorkeur, zoals revolverende fondsen, leningen, participaties en investeringsbijdragen vanuit programma's.
- Het primaat voor het bepalen van de richting ligt minder dan voorheen bij de overheid. De sectoren zijn zelf aan zet om te bepalen op welke wijze het overheidsbeleid vormgegeven wordt. Samenwerken tussen overheid, onderwijs en wetenschap en bedrijfsleven is hierbij van groot belang. Kansrijke projecten hebben zowel een economisch als een sociaal gezicht.

6.5.4 *Interreg V*

Op basis van bovenstaande gegevens kan de richting waarin de Interreg programma's zich gaan ontwikkelen worden gegeven. Vanaf 2014 kenmerken deze zich naar verwachting als volgt:

- De omvang van het beschikbare budget zal vergelijkbaar zijn met dat in de huidige periode die loopt van 2007 tot en met 2013.

- Er wordt meer dan voorheen ingezet op projecten die sterk bijdragen aan het realiseren van de strategische focus binnen een programma. De projecten met de grootste toegevoegde waarde worden ondersteund.

6.6 Toekomst ELFPO

Het GLB bestaat uit twee pijlers, het Europees Oriëntatie en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) en het ELFPO. De Europese Commissie heeft drie strategische doelen gesteld voor het GLB als onderdeel van de Europa2020 doelstelling:

1. Levensvatbare productie van levensmiddelen
2. Duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen
3. Evenwichtige regionale ontwikkeling

6.6.1 Implementatie ELFPO in Nederland

De wijze waarop het ELFPO budget in Nederland wordt ingezet hangt sterk af van de ambities van Europa en de wijze waarop Nederland hieraan bijdraagt. De combinatie van beide ambities geeft de contouren weer van hoe het ELFPO budget tussen 2014 en 2020 in Nederland ingezet wordt. Rijk, IPO en VNG zijn momenteel druk doende om het Nederlandse standpunt wat betreft de toekomst van het Plattelandsbeleid aan de Europese Commissie over te brengen. Het Rijk heeft het standpunt ingenomen dat de Europese fondsen uitsluitend ingezet moeten worden voor de armste Europese regio's en wil het ELFPO budget inperk. IPO en VNG zijn van mening dat het ELFPO een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van Europese, landelijke en regionale ambities op het gebied van plattelandsontwikkeling. Zonder het ELFPO budget worden deze niet gehaald. Het Rijk staat in Europa alleen in haar streven om geen gebruik te willen maken van Europese middelen. Naar verwachting zal het Rijk er niet aan ontkomen om ELFPO middelen in te zetten in Nederland.

De lidstaat stelt aan het begin van de programmaperiode (2013-2014) een Nationale Plattelandsstrategie (NPS) op. De NPS geeft voor de lidstaat Nederland aan waar de accenten voor het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 liggen. Het POP3 is op zijn beurt een praktische uitwerking van de NPS.

Momenteel wordt het POP2 budget ingezet samen met de ILG/pMJP middelen. Het Rijk heeft in het kader van de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) de regierol bij de provincies neergelegd. Het POP2 wordt gebruikt om samen met de nationale middelen uitvoering te geven aan het nationale beleid. Door de Rijksbezuinigingen heeft het Rijk de bestaande afspraken met de provincies veranderd. De onderhandelingen verkeren momenteel in een impasse omdat niet alle provincies akkoord zijn gegaan met het nieuwe voorstel. Dit maakt het moeilijk om op dit moment aan te geven op welke wijze Nederland plattelandsontwikkeling wil voortzetten vanaf 2014.

6.6.2 Europese ambitie: Europe 2020

Europa 2020 is de groeistrategie van de EU tot 2020. De EU moet een slimme, duurzame en inclusieve economie worden in een snel veranderende wereld. Dit betekent dat de EU en de EU-landen samen moeten werken aan meer werkgelegenheid, hogere productiviteit en meer sociale samenhang.

Europa 2020 stelt drie prioriteiten, die elkaar versterken:

1. slimme groei: voor een op kennis en innovatie gebaseerde economie;
2. duurzame groei: voor een groenere, competitievere economie waarin efficiënter met hulpbronnen wordt omgesprongen;
3. inclusieve groei: voor een economie met veel werkgelegenheid en sociale en territoriale cohesie.

6.6.3 *Nederlands ambitie*

Het kabinet heeft gereageerd op de voorstellen van de Europese Commissie over het nieuwe Europese landbouwbeleid. Deze reactie geeft de visie van het kabinet weer, wat belangrijke aanknopingspunten biedt voor de wijze waarop het Europese beleid in Nederland ingevuld gaat worden.

Het kabinet vindt dat de plannen voor het nieuwe Europese landbouwbeleid eerlijker, flexibeler en simpeler kunnen. Wel ziet het kabinet in de voorstellen kansen om de innovatie te stimuleren. Dat is nodig voor de verdere ontwikkeling van Nederland als modern, duurzaam en innovatief landbouwland. Het kabinet is vooral positief over de stap om dertig procent van het Europees landbouwbudget voor de inkomenssteun in te zetten voor 'vergroeningsmaatregelen'. Echter, de maatregelen die hiervoor door de Europese Commissie worden voorgesteld, zijn volgens het kabinet te weinig flexibel en missen in Nederland het doel. Verder vindt het kabinet dat Nederland onevenredig wordt gekort bij de herverdeling van het budget over de lidstaten.

De inzet van dit kabinet is om innovatie, ondernemerschap en vergroening in de voorstellen van de Europese Commissie duidelijker vorm te geven. Het kabinet vindt het noodzakelijk dat het Europese landbouwbeleid wordt hervormd en steunt de Europese Commissie op de hoofdlijnen van de vernieuwing.

Nederland wil een flexibel en Europees keuzemenu voor de vergroeningsmaatregelen. Op die manier kunnen landen zelf concrete maatregelen treffen die het meeste effect sorteren en het best passen bij het land en de ondernemers. Nederland wil boeren belonen voor maatschappelijke prestaties die zij leveren. Dat kan bijvoorbeeld agrarisch natuurbeheer zijn of investeringen in duurzame stallen. Het kabinet vindt de huidige voorstellen onvoldoende effectief. Zij leiden niet tot een verbetering van de biodiversiteit maar leveren wel extra uitvoerings-, controle- en administratieve lasten op voor overheid en boeren.

Nederland streeft naar een Europees landbouwbudget dat de komende jaren nominaal gelijk blijft binnen een sobere totale begroting van de EU. Nederland is bereid een bijdrage te leveren aan de noodzakelijke solidariteit met boeren in bijvoorbeeld Polen en Roemenië, maar dan wel op vergelijkbare wijze als andere rijkere landen. In de huidige voorstellen levert Nederland zo'n acht procent in terwijl andere rijke lidstaten veel minder inleveren.

6.7 **Toekomst POP 3**

Op basis van de bovenstaande gegevens kan aangegeven worden in welke richting het POP3 zich gaat ontwikkelen. Vanaf 2014 kenmerkt het POP zich naar verwachting als volgt:

- De omvang van het beschikbare budget zal lager zijn dan in de huidige periode die loopt van 2007 tot en met 2013. Hoeveel lager is op dit moment niet aan te geven. Dit hangt sterk samen met de onderhandelingen die de lidstaat Nederland voert met de Europese Commissie. Het voorstel van de Commissie is om het budget met 8% te laten dalen.
- Nederland wil sterk inzetten op het EOFGL en dus minder op het ELFPO. Dit houdt in dat de omvang van het POP3 veel kleiner zal zijn dan momenteel het geval.
- Op basis van bovenstaande bestaat de verwachting dat er sprake zal zijn van 1 subsidieprogramma. Het is nog onbekend op welke wijze dit vormgegeven zal worden. Vanwege de gebiedsgerichtheid van veel maatregelen, lijkt een rol voor de provincies voor de hand te liggen.
- Het primaat voor het bepalen van de richting ligt minder dan voorheen bij de overheid. De sectoren zijn zelf aan zet om te bepalen op welke wijze het overheidsbeleid vormgegeven wordt. Samenwerken tussen overheid, onderwijs en wetenschap en bedrijfsleven is hierbij van groot belang.

7 Uitgewerkte voorbeelden

Hieronder zijn een drietal voorbeelden uitgewerkt van projecten die momenteel in voorbereiding zijn en zich richten op klimaatadaptatie in het stedelijk gebied. Deze voorbeelden zijn aangedragen door het Ministerie van I&M. De hieronder beschreven projecten zijn gebaseerd op de schriftelijke informatie die beschikbaar is gesteld en/of op internet is aangetroffen en interviews die op 15 februari 2012 gehouden zijn.

7.1 Project Groen-Blauw fase 2 onderdeel van TIC (gemeente Delft)

7.1.1.1 Achtergrond

Begin 2011 is er gestart met fase 1 van het project groen-blauw met als doel om integrale oplossingen voor de water- en groenopgave voor Zuidoost Delft uit te werken. Met dit project wordt invulling gegeven aan een manier van gebiedsontwikkeling waarin de gemeente niet voorschrijft, maar regisseur is van samenwerking tussen alle partijen die als grondeigenaar, ontwikkelaar of bewoner bij het gebied betrokken zijn. In overleg met de verschillende partners zijn beleidskaders vertaald naar concrete mogelijkheden voor realisatie. Door naar het gehele gebied te kijken en niet naar de losse deelgebieden zijn oplossingen bedacht die veel (kosten) efficiënter zijn.

Het project groen-blauw fase 1 heeft geleid tot een kansenkaart met daarop circa 180 maatregelen. Deze maatregelen zijn samengevoegd tot een projectenkaart en een projectenlijst. Om meer grip te krijgen op de effectiviteit van de maatregelen zijn deze uitgebreid gescoord. Per maatregel is aangegeven welke bijdrage deze levert aan ecologie, leefomgevingkwaliteit, waterberging, waterstructuur en klimaatadaptatie. Om grip te krijgen op de uitvoerbaarheid van de maatregelen is gekeken naar de technische haalbaarheid: is het (ruimte-)technisch mogelijk om groen toe te voegen of een watergang te maken? En is er een combinatie mogelijk met reeds bestaande projecten waarin deze maatregelen meegenomen kunnen worden? (werk met werk maken). Vervolgens is ook een inschatting gemaakt van de kosten van iedere maatregel. De effectiviteit van iedere maatregel gecombineerd met de uitvoerbaarheid in techniek en kosten leidt tot de efficiëntie van iedere maatregel.²⁶

7.1.1.2 Doelstellingen

Nu de mogelijkheden en kansen in beeld zijn moet het vervolgtraject zich richten op de daadwerkelijke realisatie van maatregelen. In fase 2 van het project wil de gemeente Delft de samenwerking met alle stakeholders continueren, streven ze naar het vastleggen van het commitment van alle stakeholders en wordt verder gegaan met het uitwerken en uitvoeren van de maatregelen. Niet alleen om te voldoen aan de kwantitatieve groen- en wateropgave, maar ook omdat een goede groene en blauwe inrichting van Delft Zuidoost bijdraagt aan een goede leefomgevingkwaliteit.

7.1.1.3 Doorlooptijd en planning

31 januari 2012: Collegebesluit eindrapport fase 1
Februari 2012: Collegebesluit masterplan Technologische Innovatiecampus Delft
Februari 2012: Vervolgplanning 38 deelprojecten
Maart 2012: Workshop met stakeholders
2012-2015: Uitvoering eerste tranche vervolgprojecten
2015 e.v.: Uitvoering tweede tranche vervolgprojecten

7.1.1.4 Partners

Fase 1 is tot stand gekomen door de Gemeente Delft, Hoogheemraadschap van Delfland, ontwikkelaars en bewoners van het gebied, zoals Deltares, TU Delft, UNESCO-IHE en DUWO.

²⁶ http://www.delft.nl/Inwoners/Nieuws_2012/Zuidoost_meer_groen_en_blauw

7.1.1.5 Budget

De maatregelen zijn globaal geraamd en bedragen in totaal 17 miljoen euro.

7.1.2 Lobby EFRO

Met het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) levert de Europese Unie een bijdrage aan de versterking van de economische en sociale samenhang door het ongedaan maken van de belangrijkste regionale onevenwichtigheden in de Europese Unie. Het huidige budget is inmiddels besteed. Naar verwachting komt vanaf 2014 nieuw budget beschikbaar. De verwachting is dat het EFRO budget gebruikt gaat worden voor het financieren van de Topsectoren, waaronder life science, chemie, high tech en water. De TIC levert hier een belangrijke bijdrage aan want Delft is:

- De bakermat van de industriële biotechnologie;
- Internationale hoofdstad van water- en deltatechnologie;
- Proeftuin voor medische technologie en zorginnovatie;
- Broedplaats voor design driven innovation.

7.1.2.1 Mogelijke bijdrage

Enkele miljoenen euro's.

7.1.2.2 Meerwaarde

Vanuit het EFRO programma kan een deel van de kosten voor het realiseren van de ambities van de Technologische Innovatiecampus Delft gefinancierd worden. De kosten van het inrichten van de ruimte (project Groen-Blauw) kan daarmee gefinancierd worden.

7.1.2.3 Planning en aanpak

Het is verstandig om een actieve bijdrage te leveren aan de beleidsvoorbereiding voor de subsidieregeling. Dit kan in direct overleg met de ministeries van I&M en EL&I of indirect via de provincie Zuid-Holland. In 2013 moet geanticipeerd worden op de komst van nieuw budget zodat wanneer dit budget komt, er in 2014 een subsidieaanvraag gedaan kan worden.

Om te anticiperen op de komende structuurfondsperiode moeten in essentie drie stappen worden ondernomen. Vanuit een analyse van de overlap van beleidswensen (1) wordt ernaar gestreefd de gevonden gemeenschappelijke ambitie te positioneren bij de relevante ambtenaren en bestuurders zodat het een plekje krijgt in het nieuw op te stellen Operationeel Programma(2) waarna een verzoek ingediend kan worden om een financiële bijdrage (3) in 2014. Het gehele proces om te komen tot financiering, is de combinatie van verbindingen leggen en operationaliseren.

1. Analyse overlap beleidswensen

Met het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) levert de Europese Unie een bijdrage aan de versterking van de economische en sociale samenhang door het ongedaan maken van de belangrijkste regionale onevenwichtigheden in de Europese Unie. Het huidige budget is inmiddels besteed. Naar verwachting komt vanaf 2014 nieuw budget beschikbaar. De verwachting is dat het EFRO budget gebruikt gaat worden voor het financieren van de Topsectoren, waaronder life science, chemie, hightech en water. De TIC levert hier een belangrijke bijdrage aan want Delft is:

- De bakermat van de industriële biotechnologie;
- Internationale hoofdstad van water- en deltatechnologie;
- Proeftuin voor medische technologie en zorginnovatie;
- Broedplaats voor design driven innovation.

Vanuit het EFRO programma kan een deel van de kosten voor het realiseren van de ambities van de Technologische Innovatiecampus Delft gefinancierd worden. De kosten van het inrichten van de ruimte (project Groen-Blauw) kan daarmee gefinancierd worden.

2. Positioneren

Om duidelijk te maken dat hittestress als onderdeel van duurzame stedelijke ontwikkeling van belang is kan bijvoorbeeld een position paper gemaakt worden. (hebben jullie in feite al gedaan). Een position paper legt de link tussen duurzame stedelijke ontwikkeling (en hittestress) en de ambities van Provincie, Rijk en EU. De visie die in de position paper wordt uitgewerkt dient ondersteund te worden door de belangrijkste maatschappelijke belanghebbenden. Door samen te werken wordt het maatschappelijke belang aangetoond. Door het position paper zowel ambtelijk als bestuur onder de aandacht te brengen van de relevante sleutelpersonen neemt de kans op een plek in het Operationele Programma toe.

3. Aanvraag

Uiteindelijk moet in 2014 een aanvraag worden ingediend die voldoet aan de eisen die gesteld worden. Belangrijke succesvoorwaarden voor de gemeente zijn:

- effectieve contacten opbouwen en onderhouden in de buitenwereld, zichtbaar zijn;
- bijdrage kunnen en willen leveren aan vorming en uitvoering van beleid van andere overheden (Provincie, Rijk, EU);
- samenwerking realiseren met andere partijen (ondernemers, burgers, andere belanghebbenden) voor onderwerpen die topprioriteit zijn voor zowel de gemeente als voor andere partijen.

7.1.3 Subprogramma FP7 Capaciteiten: Kennisregio's

Het doel van dit programma is om de algehele onderzoekscapaciteit van Europese regio's te versterken, door het stimuleren van kennisclusters die universiteiten, onderzoeksinstituten, ondernemingen, lokale overheden en andere belanghebbenden met elkaar verbinden. Voor elke oproep worden één of meerdere prioritaire domeinen gedefinieerd.

7.1.3.1 Mogelijke bijdrage

Enkele miljoenen euro's.

7.1.3.2 Meerwaarde

In de TIC werken meerdere kennisinstellingen samen, bijvoorbeeld op het gebied van water. Wanneer de kennis die in het project wordt gecreëerd, gebruikt wordt ten bate van de fysieke inrichting (kennisvalorisatie) dan wel het vormgeven van het inrichtingsproces, dan levert dit voordelen op. Een deel van de kosten van het proces en/of de inrichting kunnen dan betaald worden met Europese middelen.

7.1.3.3 Planning en aanpak

De lead ligt bij een universiteit of onderzoeksinstituten. Een rol voor de gemeente Delft als projectpartner is pre. De gemeente Delft zou moeten onderzoeken of bijvoorbeeld de TU Delft een FP7 project zou willen leiden. Binnen een project moet samengewerkt worden met partijen in drie landen. Deze partners moeten te maken hebben met dezelfde problematiek. In Europa zijn enkele regio's die specifiek te maken hebben met de dreiging van overstroming en duurzaam bouwen. De Nederlandse delta is er één van, maar ook bijvoorbeeld Londen en Venetië zijn regio's die met deze problematiek te maken hebben. Wanneer kennisinstellingen en overheden vanuit bijvoorbeeld deze regio's geïnteresseerd zijn in een project, dan kan een project gebouwd worden.

7.2 Project Vervolg Future Cities (gemeente Arnhem)

7.2.1.1 Achtergrond

Future Cities is een Europees samenwerkingsproject gericht op klimaatadaptatie in regio's en stedelijke gebieden. Klimaatverandering is steeds meer een onderwerp van actuele wetenschappelijke, politieke en publieke discussies. Hitte-eilanden, droogte of nattere winters met toenemende piekbuien zijn klimaataspecten die nu al grote gevolgen hebben voor de leefkwaliteit van stedelijke gebieden. Hogere temperaturen en weersextremen zoals overstromingen en stormen verminderen de kwaliteit van de

leefomgeving in onze steden en dorpen. We moeten deze uitdagingen het hoofd bieden. Onze stedelijke gebieden moeten reageren op de effecten van klimaatverandering.²⁷

7.2.1.2 Doelstellingen

Het onderzoeksproject Future Cities is in 2008 opgestart en loopt door tot eind 2012²⁸. De doelstelling van het project is om stedelijke gebieden in Noordwest-Europa in staat te stellen de voorspelde gevolgen van de klimaatverandering te bestrijden. De Future Cities Partners ontwikkelen concepten en implementatiestrategieën die:

- innovatief zijn - nog niet praktisch geïmplementeerd
- groter financieel verlies voorkomen - door proactief te handelen
- de synergie en kosteneffectiviteit verhogen door gecombineerde maatregelen toe te passen.

De partners werken samen om beoordelingscriteria te ontwikkelen, toe te passen en te verbeteren voor klimaataangepaste steden. Doeltreffende actieplannen worden ontwikkeld in elk stedelijk gebied en prioritaire maatregelen geïmplementeerd in kleinschalige investeringen. Het accent wordt gelegd op bestaande stedelijke structuren; de bestaande stad. Een ruime verspreiding van de resultaten wordt gegarandeerd door een efficiënte communicatie met geselecteerde doelgroepen: architecten, woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars en niet te vergeten de eigen (overheids)organisaties. Voor vier specifieke strategische, stedelijke sleutelcomponenten - 'groene structuren', 'watersystemen', en 'efficiënt energiegebruik' (duurzame energie) en 'stedelijke morfologie' (stedelijke structuur of textuur) worden middelen gecombineerd voor resultaten met een meerwaarde. De afzonderlijke resultaten versterken elkaar en vergroten daarmee de economische doeltreffendheid, bijv. gebruik van groen en water voor koeling (denk aan groene daken) in de plaats van aanschaf van energieverlindende airconditioning.

7.2.1.3 Doorlooptijd

Het huidige Future Cities project is in 2008 opgestart en loopt door tot midden 2013.

7.2.1.4 Partners

Tot de Future Cities partners behoren waterschappen, gemeenten, regionale planningsautoriteiten en projectontwikkelaars uit vijf landen in Noord-West-Europa. Iedere partner van het Future Cities project heeft specifieke expertise op het gebied van noodzakelijke acties: zo wordt de kennis van waterschappen over stedelijk water gecombineerd met de expertise van gemeenten over de effecten van groenstructuren. De betrokkenheid van gemeentelijke en regionale planningsautoriteiten verzekert de expertise in de planningsrichtlijnen. Het project wordt financieel ondersteund vanuit het Europese programma Interreg IV-B.

7.2.1.5 Budget

Projectbudget (circa € 12 mln), het budget van Arnhem (circa € 1 mln) binnen Future Cities.

7.2.2 Interreg B

Het programma Interreg B is gericht op de ontwikkeling en versterking van een grensoverschrijdende en innovatieve economische ruimte, een duurzame regionale ontwikkeling alsmede de maatschappelijke integratie in het grensgebied. Wanneer grensoverschrijdend wordt samengewerkt om bijvoorbeeld kennis en ervaringen uit te wisselen om te komen tot duurzame stedelijke ontwikkeling dan is Interreg een reële mogelijkheid.

Vanaf 2014 wordt meer dan voorheen ingezet op projecten die sterk bijdragen aan het realiseren van de strategische focus binnen een programma. De projecten met de grootste toegevoegde waarde worden ondersteund.

²⁷ http://www.future-cities.eu/uploads/media/Future_Cities_project_brochure_nl.pdf

²⁸ inmiddels is door het subsidiebureau in Lille toestemming verleend voor een half jaar verlenging (juli 2013)

7.2.2.1 **Mogelijke bijdrage**

Naar verwachting ca. € 1 - 4 mln. Deze verwachting is gebaseerd op de manier waarop het programma op dit moment werkt.

7.2.2.2 **Meerwaarde**

Het Interreg B programma kan dienen om een vervolg te geven aan het Interreg IVB project Future Cities en de uitwerking van het de beleidsambities van Energie Made in Arnhem.

7.2.2.3 **Planning en aanpak**

Het is verstandig om een actieve bijdrage te leveren aan de beleidsvoorbereiding voor de subsidieregeling. Dit kan via de Interbestuurlijke Werkgroep Toekomst Cohesiebeleid. In overleg met AgentschapNL kan de inhoud van een project nader ingevuld worden. Mogelijk is de provincie Gelderland ook bereid om met raad en daad te ondersteunen bij het ontwikkelen van het project. Internationale samenwerking is een vereiste. Dit betekent dat in 2012 gestart moet worden met het leggen van contacten met Europese partners. De bestaande contacten vanuit het Future Cities project waar Arnhem aan deel neemt, zijn een gemakkelijke ingang.

Om te onderzoeken of een Interreg B traject mogelijk is en hoe de inhoud van een dergelijk project eruit kan komen te zien is onderstaande aanpak uitgewerkt.

1. Analyse overlap beleidsambities en Interreg B programma

Door het analyseren van de overlap in ambities van Energie Made in Arnhem en de Interreg thema's "Energy and Climate change" en "Urban development" ontstaat globaal inzicht in wat voor projecten in aanmerking komen voor een bijdrage.

2. Analyse gehonoreerde initiatieven

Door het analyseren van de initiatieven die in het huidige interreg IV-B programma gehonoreerd zijn ontstaat inzicht in het type projecten dat niet meer in aanmerking komt voor een bijdrage. De onderwerpen en aanpakken die reeds gehonoreerd zijn, zullen niet nogmaals gehonoreerd worden. Dit kadert en perkt de mogelijkheden van projectontwikkeling in.

Resultaat:

Het resultaat is inzicht in de initiatieven binnen Energie Made in Arnhem die zich kwalificeren voor een Interreg B project. Op basis van de kwalificerende initiatieven kan bepaald worden welke van deze initiatieven het meest kansrijk is en wat nodig is om te komen tot een uiteindelijke aanvraag. Op basis hiervan kan een korte projectomschrijving opgesteld worden die gebruikt kan worden om geïnteresseerde partijen te benaderen om te participeren in een aanvraagtraject. Dit kan er uiteindelijk toe leiden dat in 2014, wanneer nieuw Interreg budget beschikbaar is, een aanvraag gereed is om te worden ingediend.

7.2.3 **Lobby EFRO**

Om te anticiperen op de komende structuurfondsperiode moeten in essentie drie stappen worden ondernomen. Vanuit een analyse van de overlap van beleidswensen (1) wordt ernaar gestreefd de gevonden gemeenschappelijke ambitie te positioneren bij de relevante ambtenaren en bestuurders zodat het een plekje krijgt in het nieuw op te stellen Operationeel Programma (2) waarna een verzoek ingediend kan worden om een financiële bijdrage (3) in 2014. Het gehele proces om te komen tot financiering van projecten is de combinatie van verbindingen leggen en operationaliseren.

1. Analyse overlap beleidswensen

Duurzame stedelijke ontwikkeling is een randvoorwaarde voor regionale ontwikkeling en dus ook voor de Topsectoren waar vanuit het Rijk de focus op ligt. Hittestress werkt belemmerend voor economische ontwikkeling en is daarmee een thema dat meegenomen moet worden in het nieuwe Operationele Programma. Het thema klimaatbestendige stad is één van de onderdelen van het Deltaprogramma

Nieuwbouw en Herstructurering. Binnen dit thema richt het programma zich op de aspecten hitte, droogte en extreme regenval.

2. Positioneren

Om duidelijk te maken dat hittestress als onderdeel van duurzame stedelijke ontwikkeling, leefbaarheid en vestigingsklimaat van belang is kan bijvoorbeeld een position paper gemaakt worden. Een position paper legt de link tussen duurzame stedelijke ontwikkeling (en hittestress) en de ambities van gemeenten, Provincie, Rijk en EU. De visie die in de position paper wordt uitgewerkt dient ondersteund te worden door de belangrijkste maatschappelijke belanghebbenden. Door samen te werken wordt het maatschappelijke belang aangetoond. Dit belang kan worden gerealiseerd (geborgd) door de koppeling aan het stadsprogramma 'Energie Made in [Arnhem]', waarin 80 partners uit de stad en de regio werken aan een duurzame, schone en klimaatbestendige stad. Door het position paper zowel ambtelijk als bestuur onder de aandacht te brengen van de relevante sleutelpersonen neemt de kans op een plek in het Operationele Programma toe.

Aanvraag

Uiteindelijk moet in 2014 een aanvraag worden ingediend die voldoet aan de eisen die gesteld worden.

Belangrijke succesvoorwaarden voor de gemeente zijn:

- effectieve contacten opbouwen en onderhouden in de buitenwereld, zichtbaar zijn;
- bijdrage kunnen en willen leveren aan vorming en uitvoering van beleid van andere overheden (Provincie Gelderland, Rijk, EU);
- samenwerking realiseren met andere partijen (ondernemers, burgers, corporaties, zorginstellingen, bedrijven, andere belanghebbenden) onderwerpen die topprioriteit zijn voor zowel de gemeente als voor andere partijen.

7.3 Project Almere Oosterwold (Hoogheemraadschap Zuiderzeeland)

7.3.1.1 Achtergrond

Het ontwikkelingsinitiatief Almere Oosterwold is onderdeel van het Rijk-Regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer (RRAAM). Rijk en regio willen dat de noordelijke Randstad uitgroeit tot een duurzame, internationaal concurrerende Europese topregio.

Binnen het RRAAM worden de volgende opgaven in samenhang bekeken:

- verstedelijking: extra woningen in Almere en meer kwaliteit door voorzieningen, meer variatie in woonvormen en een aantrekkelijke openbare ruimte;
- bereikbaarheid: bewoners kunnen zich snel en comfortabel verplaatsen met het openbaar vervoer;
- ecologie: de kwaliteit in en rond het Markermeer-IJmeer verbeteren, zowel het landschap, de natuur als recreatie.

Samen met maatschappelijke organisaties, marktpartijen en betrokken bewoners onderzoeken Rijk en regio of en hoe deze ambities op het gebied van wonen, vervoer en ecologie in samenhang gerealiseerd kunnen worden. Op basis daarvan neemt het kabinet eind 2012 een besluit over de concrete invulling van de plannen.²⁹

7.3.1.2 Doelstellingen

Het Rijk streeft naar de realisering van 60.000 woningen en 100.000 arbeidsplaatsen in Almere in de periode 2010-2030. Het initiatief Almere Oosterwold is onderdeel van deze verstedelijkingsopgave en omvat 4300 hectare ten oosten van Almere. Almere Oosterwold biedt ruimte aan circa 15.000 woningen en 26.000 arbeidsplaatsen.

Het stadsdeel zal worden gekenmerkt door landelijke woon- en werkmilieus in lage dichtheden. Het gebied wordt ontwikkeld volgens het principe van organische groei. Het is de tegenhanger van de meer

²⁹ <http://www.rijksverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening/gebiedsontwikkeling/noordelijke-randstad>

geplande hoogstedelijke westelijke ontwikkelingen. Een beperkt aantal kaders voor de infrastructuur en centrale groenstructuur wordt vastgelegd. Vervolgens is het ontwikkelingsproces volledig gericht op de wetmatigheden van organische stedenbouw. Hierin is er maximale vrijheid in kavelvorm en -grootte, programmering en bebouwing en is ruimte voor particuliere initiatieven en ondernemerschap.

Om uit te groeien tot een meer complete stad waar mensen uit de noordelijke Randstad kunnen wonen en werken zijn extra inspanningen nodig op het gebied van economie, cultuur, onderwijs, sport, natuur en bereikbaarheid binnen Almere. In de Concept Structuurvisie Almere 2.0 is de strategie omtrent deze thema's beschreven. Vervolgens hebben Rijk en regio in het Integraal Afsprakenkader Almere (IAK) nadere afspraken gemaakt over de uitwerking van deze thema's.³⁰

Belangrijke speerpunten die voortvloeien uit het IAK voor de ontwikkeling van Almere, waaronder Almere Oosterwold, zijn:³¹

- *Duurzame ontwikkeling*; de ontwikkelingsopgave voor Almere is een nationale uitdaging op het gebied van duurzaamheid. Almere biedt als nieuwe stad keuzevrijheid ten aanzien van systemen voor energie, mobiliteit, water, biodiversiteit, grondstoffen en ruimtegebruik. Het ministerie van VROM, de gemeente Almere en de provincie Flevoland zetten Almere in als nationaal praktijklaboratorium om experimenten en innovaties van duurzame systemen grootschalig te implementeren. De duurzame gebiedsontwikkeling van Almere kan daarmee toonaangevend zijn voor Nederland en internationaal betekenis krijgen. Het gaat hierbij onder meer om systeemaanpassingen op het gebied van een duurzame leefomgeving: klimaatadaptatie en energietransitie, grondstoffen en producten, mobiliteit en infrastructuur en samenhangende ruimtelijke inrichting ten aanzien van wonen en werken, leven met water en een vitaal platteland.

De gemeente Almere is, met steun van het Rijk, bezig met de oprichting van een DuurzaamheidsLab Almere. Het DuurzaamheidsLab moet mensen in staat stellen om praktisch aan de slag te gaan met de duurzaamheidsambities. Het moet een netwerk van overheden, deskundigen, bedrijven en burgers vormen. Het beoogt nieuwe ideeën te stimuleren en uiteenlopende disciplines en opvattingen bij elkaar te brengen en theorie en praktijk te verbinden. Het DuurzaamheidsLab Almere wordt ingezet als innovatiemotor voor de werkmaatschappijen, die met de gebiedsontwikkelingen aan de slag gaan en zal deze in alle fasen, van planvorming tot uitvoering, ondersteunen. Duurzame gebiedsontwikkeling in alle facetten, die ook in andere steden toegepast kan worden, moet een nieuwe economische kernactiviteit van Almere gaan vormen.

In Almere Oosterwold zullen per ontwikkelingseenheid stad en ommeland in gezamenlijkheid worden ontwikkeld. Het ommeland biedt per bouweenheid ruimte voor een groenstructuur in combinatie met stadslandbouw, ruimte voor zichtlijnen, duurzame energieopwekking, waterzuivering en benodigde infrastructuur. Duurzame systemen voor water, energie, afval, mobiliteit en infrastructuur worden onderzocht, net als 400 hectare nieuwe groenstructuur en de doorontwikkeling van 370 hectare bestaande groenstructuur.

- *Voorzieningen*; het Rijk en de gemeente Almere onderkennen dat goede voorzieningen een basisvoorwaarde zijn voor een volwaardige en evenwichtige ontwikkeling van Almere als vitale stad in het stedelijke netwerk van de Noordvleugel. Binnen Almere Oosterwold is ruimte gereserveerd voor het A6 park, een gemengd bedrijvenpark met grootschalige detailhandel en enkele reservelocaties voor toekomstige grootschalige regionale concepten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de Floriade.
- *Economie*; de economische ontwikkeling is een onlosmakelijk onderdeel van een succesvolle ontwikkeling van Almere. Partijen streven naar de realisatie van 100.000 nieuwe

³⁰ <http://www.rraam.nl/Publicaties/Factsheets/133019.aspx?Factsheet%20Werkmaatschappij%20Almere%20Oosterwold>
³¹ <http://almere20.almere.nl/mmbase/attachments/1183859/IAKAlmereBinnenwerk.pdf>.

arbeidsplaatsen, waarvan zo'n 26.000 nieuwe arbeidsplaatsen in Almere Oosterwold gepland zijn. Naar verwachting kunnen ongeveer 50.000 banen van de totale ambitie worden gerealiseerd door maximaal in te zetten op de groeipotentie en dynamiek van het eigen bedrijfsleven en een optimaal voorwaardenscheppend beleid (goed gastheerschap van gemeente en provincie). Deze benadering betekent tenminste het kunnen voortzetten van het lokaal en regionaal economisch beleid, zoals dat de afgelopen jaren is uitgevoerd met behulp van Europees regionaal stimuleringsbeleid aangevuld met rijkscofinanciering. Compensatie van wegvallende middelen kan worden geboden uit het provinciefonds na de herverdeling. Daarbij wordt rekening gehouden met de aanbevelingen uit het Cebeononderzoek: Financiële positie provincie Flevoland zonder en met schaalessprong (2009). Een substantiële banengroei wordt verder verwacht door het gericht versterken van vijf economische speerpuntclusters, te weten 'ICT en media', 'Health, wellness en life sciences', 'logistiek en handel', 'duurzaam bouwen' en 'luchthaven Lelystad'. De keuze van deze clusters sluit aan bij de potenties van de stad Almere en is conform het advies van Wim Meijer d.d. mei 2009.

- *Groenblauw*; partijen erkennen dat uitbreiding en ontwikkeling van een nieuw groenblauw raamwerk aan de oostzijde van Almere (700 ha) noodzakelijk is om het woon-, werk-, en leefmilieu in de Noordelijke Randstad bijzondere kwaliteit te kunnen blijven geven. Gelijktijdig is versterking van het bestaande groenblauwe casco van Almere (600 ha) noodzakelijk om de toenemende recreatieve druk op te kunnen vangen. De investeringen voor de circa 600 hectare doorontwikkeling van bestaande natuur-, bos- en kustzones en aanleg van 700 hectare nieuwe groenblauwe gebieden zijn vooralsnog berekend op € 329 mln. Ruim de helft daarvan is naar verwachting uit de grondexploitatie te bekostigen. Voor het overblijvende deel wordt gezocht naar mogelijkheden voor bekostiging.
- *Stedelijke bereikbaarheid*; de ontwikkeling van Almere zal ertoe leiden dat meer mensen binnen de stad zullen reizen. Het wegennet en de infrastructuur voor het openbaar vervoer zijn hierop niet berekend. In de Verkenning Stedelijke Bereikbaarheid Almere (VSBAl) is onderzocht welke knelpunten wanneer gaan ontstaan en welke gefaseerde maatregelen gewenst zijn voor goede bereikbaarheid in de stad. De rapportage heeft betrekking op maatregelen in kader van Almere 2.0 voor de bestaande en nieuwe delen van de stad.

7.3.1.3 Doorlooptijd

Partijen streven naar realisering van de beschreven ambities in de periode 2010 - 2030 of zoveel later voor zover dat strookt met de nationale demografische en economische ontwikkeling van Nederland en de noordelijke Randstad in het bijzonder.

7.3.1.4 Planning

De werkmaatschappij Almere Oosterwold heeft de taak gekregen om de ontwikkelingsrichting van Almere Oosterwold verder te operationaliseren en optimaliseren. In januari 2012 is in het bestuurlijk overleg Oosterwold de ontwikkelingsstrategie van de werkmaatschappij vastgesteld.

Eind 2012 neemt het kabinet een besluit over de verdere invulling van de voorgestelde initiatieven binnen het RRAAM

7.3.1.5 Partners

Samen met maatschappelijke organisaties, marktpartijen en betrokken bewoners onderzoeken Rijk (ministeries EL&I/I&M en het RVOB) en regio (provincie Flevoland, gemeente Almere, gemeente Zeewolde, waterschap Zuiderzeeland) of en hoe de ambities op het gebied van wonen, vervoer en ecologie in samenhang gerealiseerd kunnen worden.

7.3.1.6 Budget

€ 329 mln.

7.3.2 *Interreg B*

Het programma Interreg B is gericht op de ontwikkeling en versterking van een grensoverschrijdende en innovatieve economische ruimte, een duurzame regionale ontwikkeling alsmede de maatschappelijke integratie in het grensgebied. Wanneer grensoverschrijdend wordt samengewerkt om bijvoorbeeld kennis en ervaringen uit te wisselen over het concept van organische groei en op welke wijze je organische groei faciliteert terwijl je ook de wettelijke kaders borgt dan is Interreg B een reële mogelijkheid.

Vanaf 2014 wordt meer dan voorheen ingezet op projecten die sterk bijdragen aan het realiseren van de strategische focus binnen een programma. De projecten met de grootste toegevoegde waarde worden ondersteund. De toegevoegde waarde van dit initiatief zit in de Europese trend van een terugtrekkende overheid, die wel eindverantwoordelijk blijft. Best practices over de wijze van organiseren is interessant binnen het Interreg B programma.

7.3.2.1 **Mogelijke bijdrage**

Naar verwachting ca. € 1 - 4 mln. Deze verwachting is gebaseerd op de manier waarop het programma op dit moment werkt. In het nieuwe programma ligt de aansluiting bij de thema's Energy and Climate change, Social infrastructure, Urban development.

7.3.2.2 **Meerwaarde**

Het Interreg B programma kan dienen om samen met Europese partners tot een aanpak te komen om bijvoorbeeld het belangenconflict van functies landbouw en stedelijke ontwikkeling en de gevolgen van klimaatveranderingen op te lossen.

7.3.2.3 **Planning en aanpak**

Het is verstandig om een actieve bijdrage te leveren aan de beleidsvoorbereiding voor de subsidieregeling. Dit kan in overleg met het Ministerie van I&M en de provincie Flevoland. Mogelijk is de provincie Flevoland ook bereid om met raad en daad te ondersteunen bij het ontwikkelen van het project. Internationale samenwerking is een vereiste. Dit betekent dat in 2012 gestart moet worden met het leggen van contacten met Europese partners. De bestaande contacten vanuit het SAWA project waar Zuiderzeeland aan deel neemt, zijn een gemakkelijke ingang.

7.3.2.4 **Projectontwikkeling**

Een Interreg project zou, om aan te sluiten bij de Interreg thema's "Energy and Climate change" en "Urban development", bijvoorbeeld een volgende inhoud kunnen hebben:

Duurzame stedelijke ontwikkeling stelt steeds meer eisen aan overheden. De leefomgeving dient over een langere tijd aantrekkelijk te blijven en ook kunnen omgaan met de gevolgen van klimaatveranderingen. Stedelijke structuren en de stedelijke leefomgeving zijn bijzonder kwetsbaar voor de gevolgen van drogere en nattere weersomstandigheden. Een methode om hierop te anticiperen is organische stedelijke ontwikkeling, waarbij de betrokken overheden de inrichting van een gebied niet meer bepalen, maar faciliteren. Tegelijkertijd zijn goed functionerende steden één van de belangrijkste voorwaarden voor een duurzame economische ontwikkeling. Een louter reactieve opstelling van overheden op de gevolgen van de inrichting van gebieden zal leiden tot een escalatie van kosten voor reactieve maatregelen. Daarom zijn anticiperende strategieën nodig om bij stedelijke ontwikkeling te anticiperen op klimaatveranderingen. Een project dient:

- innovatief te zijn;
- kosteneffectief te zijn;
- synergie-effecten en kostenefficiëntie creëren – bijvoorbeeld door het combineren van functies of maatregelen.

7.3.3 *LIFE+*

LIFE+ is het programma voor de ontwikkeling en uitvoering van het Europese natuur- en milieubeleid. Het programma bestaat uit drie pijlers:

- Natuur en biodiversiteit;
- Milieubeleid en bestuur (Governance);
- Informatie en communicatie.

Het programma biedt twee aanknopingspunten:

1. De innovatieve technieken uit het DuurzaamheidsLab bieden aanknopingspunten voor onderdeel Milieubeleid en bestuur.
2. Het idee om een gescheiden toiletsysteem aan te leggen in woonwijken aan te leggen om urine te scheiden en hieruit fosfaat te winnen valt of staat bij draagvlak onder bewoners. Het onderdeel informatie en communicatie kan helpen bij het verkrijgen van het benodigde draagvlak voor het toepassen van deze maatregel.

7.3.3.1 Mogelijke bijdrage

Een gemiddeld investeringsproject heeft een omvang van ca € 2-4 mln. De mogelijke bijdrage is dan ca. € 1 -2 mln voor een investeringsproject. De kans op een toekenning is voor een goed project circa 25%-50%. Voor een informatie en communicatieproject zijn de bijdragen doorgaans lager.

7.3.3.2 Meerwaarde

Voor een investeringsproject geldt dat een deel van de kosten gefinancierd kan worden. Voor het onderdeel informatie en communicatie weegt de subsidie doorgaans niet op tegen de extra tijd die nodig is om een project op te tuigen en uit te voeren. De meerwaarde van een Europese bijdrage ligt vooral op de erkenning van de koploperspositie en de positieve publiciteit die hier het gevolg van zijn.

7.3.3.3 Planning en aanpak

Op dit moment is nog niet duidelijk wat de exacte innovatieve technieken zijn die vanuit het Duurzaamheidslab de meeste kans maken op een bijdrage vanuit LIFE+. Dit moet nader uitgezocht en geconcretiseerd worden. Nadere projectontwikkeling is noodzakelijk. Het is raadzaam om tijdig contact op te nemen met AgentschapNL onderdeel LIFE+. Zij zijn in staat om te adviseren over het project. Het komt de slaagkans van een project sterk ten goede als lokale overheden erbij betrokken zijn als partner, om het draagvlak te verbreden en te versterken. Daarnaast is het belangrijk dat het project een actie of methodologie implementeert en test waaraan in beperkte mate nog onzekerheden en risico's zijn verbonden. Indien het een bewezen methodiek betreft die volledig zonder risico is, zal de EC niet geneigd zijn om hiervoor nog steun te verschaffen. Tot slot is het herhaalbaarheidspotentieel van belang: de actie moet ook toepasbaar zijn in andere omgevingen en omstandigheden.

7.3.4 EFRO

Met het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) levert de Europese Unie een bijdrage aan de versterking van de economische en sociale samenhang door het ongedaan maken van de belangrijkste regionale onevenwichtigheden in de Europese Unie. Het huidige budget is inmiddels besteed. Naar verwachting komt vanaf 2014 nieuw budget beschikbaar.

7.3.4.1 Mogelijke bijdrage

Enkele miljoenen euro's als streefgetal.

7.3.4.2 Meerwaarde

Vanuit het EFRO programma kan een deel van de kosten voor het realiseren van de ambities op het gebied van de waterkwaliteit en waterkwantiteit worden gefinancierd. Effectief betekent dit dat de netto investeringskosten lager uitvallen.

7.3.4.3 Planning en aanpak

Het is verstandig om een actieve bijdrage te leveren aan de beleidsvoorbereiding voor de subsidieregeling. Dit kan in overleg met de provincie Flevoland. In 2013 moet geanticipeerd worden op de komst van nieuw budget zodat wanneer dit budget komt, er in 2014 een subsidieaanvraag gedaan

kan worden. In paragraaf 7.1 en 7.2 is nader uitgewerkt op welke wijze door middel van lobby geanticipeerd kan worden.

Bijlage 1: Voorbeeldprojecten per subsidiefonds

Life+:

<http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm>

Competitiveness and Innovation Programme (CIP):

<http://ec.europa.eu/cip/>

Voorbeeldprojecten ELENA: http://www.eib.org/products/technical_assistance/elena/index.htm

Eco-Innovation:

<http://eaci-projects.eu/eco/page/Page.jsp>

FP7:

http://cordis.europa.eu/fp7/projects_en.html

Operationele programma's

http://www.op-zuid.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=32&Itemid=11

http://www.kansenvoorwest.nl/index.php?option=com_projectdetails&view=projectdetails&Itemid=42

<http://www.snn.eu/sjablonen/1/infotype/webpage/view.asp?objectID=2986>

<http://www.go-oostnederland.eu/?id=95>

Interreg A

<http://www.deutschland-nederland.eu/seiten/projekte.cfm>

<http://www.grensregio.eu/projecten/>

http://www.interregemr.eu/site_nl1/projekte/

<http://www.interreg4a-2mers.eu/left-navigation-box-1/approved-projects/nl>

Interreg B

<http://www.nweurope.eu/index.php?act=search>

<http://www.northsearegion.eu/ivb/projects/>

Interreg C

http://www.interreg4c.eu/approved_projects.html

Set plan

<http://setis.ec.europa.eu/technologies>

Horizon 202

http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=country-profiles

Plattelands ontwikkelings programma

www.poppojectennederland.nl

TEN E en T

www.a2maastricht.nl

TEN-T

http://tentea.ec.europa.eu/en/ten-t_projects/ten-t_projects_by_country/netherlands.htm

TEN-E

LIFE +

Subprogramma Environment Policy & Governance

12 prioriteiten binnen programma

Water

http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=home.createPage&s_ref=LIFE02%20ENV/NL/000117&area=2&yr=2002&n_proj_id=2074&cfid=400498&cftoken=7df1681af0843f9-BCBF93CA-B208-4138-8CB69257841457DA&mode=print&menu=false

Klimaatverandering

PROJECT TITLE	PROJECT N°	PROJECT WEBSITE	YEAR OF FINANCE	LEAD PARTNER COUNTRY	TYPE OF BENEFICIARY
[-]Revitalising Noordoinder - Revitalising the Noordoinder : from concrete surfaces to grey dune habitats Keywords: coastal area / environmental impact of agriculture / management plan / protected area / Habitats: Fixed coastal dunes with herbaceous vegetation ("grey dunes") / Humid dune slacks / Shifting dunes along the shoreline with <i>Ammophila arenaria</i> (white dunes) /	LIFE09 NAT/NL/000417		2009	NL	NGO-Foundation
[-]Wuthering heaths - Restoration of inland dunes and psammophyte heathland in the North-western Veluwe Themes: Habitats- Coastal / Keywords: coastal area / restoration measure / Habitats: Alluvial forests with <i>Alnus glutinosa</i> and <i>Fraxinus excelsior</i> (Alno-Padion, <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) / Dry sand heaths with <i>Calluna</i> and <i>Genista</i> / European dry heaths / Inland dunes with open <i>Corynephorus</i> and <i>Agrostis</i> grasslands / Inland dunes with open <i>Corynephorus</i> and <i>Agrostis</i> grasslands / Northern Atlantic wet heaths with <i>Erica tetralix</i> / Old acidophilous oak woods with <i>Quercus robur</i> on sandy plains / Species: <i>Caprimulgus europaeus</i> /	LIFE10 NAT/NL/000023		2010	NL	NGO-Foundation
[-]Dutch dune revival - Realisation of Natura 2000 targets for calcareous white, grey dunes and dune slacks in three Du ... Keywords: coastal area / protected area / restoration measure / sensitive area / Habitats: Fixed coastal dunes with herbaceous vegetation ("grey dunes") / Humid dune slacks / Shifting dunes along the shoreline with <i>Ammophila arenaria</i> (white dunes) / Species: <i>Vertigo angustior</i> /	LIFE09 NAT/NL/000418		2009	NL	NGO-Foundation
[-]The Dutch Crane Resort - Improvement of hydrological conditions in peat bog area Fochteloërveen Keywords: eutrophication / migratory species / protected area / restoration measure / wetland / Habitats: Active raised bogs / Degraded raised bogs still capable of natural regeneration / Northern Atlantic wet heaths with <i>Erica tetralix</i> /	LIFE08 NAT/NL/000193		2008	NL	NGO-Foundation
[-]"Healthy Heath" - Propagation and development of dry, moist and wet heath in the Dwingelderveld SPA and pSCI Keywords: environmental impact of agriculture / groundwater / protected area / restoration measure / soil degradation / Habitats: Active raised bogs / Depressions on peat substrates of the <i>Rhynchosporion</i> / European dry heaths / Northern Atlantic wet heaths with <i>Erica tetralix</i> /	LIFE08 NAT/NL/000192		2008	NL	Regional authority

Competitiveness and Innovation Programme (CIP)

Intelligente Energie Europa (IEE)

Name	Summary	Budget	Duur	Partners
http://www.eaci-projects.eu/iee/page/Page.jsp Ecoheat4Cities (Stadsverwarming en District koeling (DHC))	Het belangrijkste doel is het bevorderen van het gebruik van hernieuwbare bronnen gekoppeld aan een algemene daling van het primaire energieverbruik en de ontwikkeling van een hogere efficiëntie van de verwarming en koeling markt. Het project ondersteunt de uitbreiding en versterking van de bestaande DHC infrastructuur en voor de integratie van hernieuwbare energiebronnen. Het zal helpen om "niet-technologische" belemmeringen weg te nemen, door het bevorderen van gemeenten en de publieke acceptatie van DHC door het vaststellen van een vrijwillige groene energie (verwarming en koeling) etiketteringsregeling. De opzet van deze regeling aan te moedigen DHC bedrijven te documenteren en op de markt de prestaties van hun installaties van een primaire bron perspectief (gecombineerde effecten van hernieuwbare energiebronnen en energie-efficiëntie). Door middel van Euroheat & Power-lidmaatschap (32 landen) en partners, zullen de resultaten van het project overdraagbaar en bruikbaar zijn in alle EU-landen en in de EER / EVA en de Energiegemeenschap.	EUR 987 666 (EU-bijdrage: 75%)	26/06/2010 - 25/12/2012	Euroheat & Power (EHP) , België Deens Technologisch Instituut , Denemarken Duits Warmte Kracht Association-AGFW .. , Duitsland Litouwse Energie Instituut (LEI) , Litouwen Technische Universiteit Delft, Technische Universiteit Delft DUWIND Wind Energy Research Institute , Nederland Zweedse Stadsverwarming Association , Zweden Building Research Establishment Limited , Verenigd Koninkrijk

Enterprise and Innovation Programme (EIP)

Sub-thema Eco-innovations

Name	Summary	Budget
a prefabricated eco-building system utilising renewable materials (EUROCELL)	ModCell® is an innovative prefabricated low carbon cellulose-based panel building system designed for use in a wide variety of construction sectors, including housing, schools and retail projects. ModCell® panels have been further developed for use in BaleHaus®, a wholly prefabricated low carbon renewable housing system in which ModCell® panels are used to form structural load-bearing external walls.	EUR 1 611 096 (EU contribution: 50%)
FRANCHISE MARKETING OF A SUSTAINABILITY INDEX AND ECO LABEL FOR CONCRETE (SUSTCON-EPV)	Concrete is the world's most common construction material but the production of cement used to bind it is a key source of CO2 emissions. The use of more sustainable types of concrete is hindered by the prescription based standards and regulation that are currently in use. The project provides the technical and marketing structure that will facilitate the access to the market of sustainable concrete products. Its sustainability index and environmental technology verification protocol are based on the performance of these products rather than their composition.	EUR 1 267 631 (EU contribution: 50%)
Grey Water Recycling Plant (CYPROBELL)	Potable water used in households and industry is normally taken directly from the drinking water system and discharged. Water suitable for potable use is therefore taken from the supply system and used for other purposes. Water policy is an important part of the EU Environmental policy, especially on issues related to water scarcity and droughts. In Cyprus, as well as in most other countries, over 50% of the demand for water could be met by water of a lower grade quality.	EUR 235 989 (EU contribution: 60%)

Emissievrije grondwater en bodemsanering (SMARTSTRIPPING)	Het project stelt een nieuwe aanpak voor bodem en grondwater in situ sanering door een nieuw proces dat vermindert concentraties van vluchtige organische verbindingen (VOC) en semi-VOC die worden geproduceerd door gechloreerde verbindingen (Tetracloroetilene, trichloroetilene, dicloroetilene, cloruro di vinile) en aardolie breuken (benzeen, Ehybenzene, styreen, toluen en xyleen: BESTX, en Methyl-tert-butylether: MTBE), die zijn geadsorbeerde in de verzadigde zone en in het grondwater op industriële en civiele sites en met name op sites met ondergrondse opslagtanks ontbonden. Het proces verschilt van andere technologie omdat het werkt zonder elke releases in de atmosfeer, oppervlaktewater of riool netwerken en sanering resultaten snel worden bereikt. Het project drie jaar zal de voordelen en de grenzen van VOC verwijderingen door het strippen van onderzoeken en zal de kloof tussen technologische demonstratie en prototyping aan de ene kant en replicatie in de andere markt.	EUR 728 013 (EU contribution: 50%)		
EU-MARKT DE ONTWIKKELING VAN MODCELL: EEN PREFAB ECO-BOUW SYSTEEM DAT GEBRUIK MAAKT VAN DUURZAME MATERIALEN (EUROCELL)	ModCell ® is een innovatief prefab laag koolstofgehalte op cellulose gebaseerde panel gebouw dat is ontworpen voor gebruik in een breed scala aan bouw, met inbegrip van huisvesting, scholen en retail projecten. ModCell ® panelen zijn verder ontwikkeld voor gebruik in BaleHaus ®, een volledige geprefabriceerd koolstofarme duurzame huisvestingssysteem waarin ModCell ® panelen worden gebruikt om structurele dragende buitenmuren te vormen.	EUR 1 611 096 (EU-bijdrage: 50%)	21/09/2011 - 22/09/2011	BB-Architecten (BB-A) , Nederland Integral Engineering Design (integraal) , Verenigd Koninkrijk ModCell Limited (ModCell) , Verenigd Koninkrijk Wit Design Associates (WDA) , Verenigd Koninkrijk

Seventh Framework Programme (FP7)

Subprogramma Samenwerking

Sub-thema Nanowetenschappen, -technologie, materialen en nieuwe productietechnologien (NMP)

Name	Summary	Budget	uitvoering	Partners
saneringsproject Adaptieve strategieën te verzachten van de effecten van klimaatverandering op Europese zoetwaterecosystemen (vernieuwen)	<p>Begrijpen hoe zoetwaterecosystemen zal reageren op toekomstige klimaat verandering is essentieel voor de ontwikkeling van beleid en de tenuitvoerlegging strategieën nodig oeverstaten en aquatische ecosystemen te beschermen.</p> <p>De toekomstige status van zoetwater ecosystemen is echter ook afhankelijk van veranderingen in landgebruik, verontreiniging laden en water vraag. Daarnaast moeten de maatregelen die worden genomen om te herstellen van zoetwaterecosystemen om goede ecologische gezondheid of moeten te handhaven van prioritaire soorten zoals vereist door de EU-richtlijnen aan te passen aan toekomstige klimaatverandering of de effecten van klimaatverandering in de context van de veranderende bodemgebruik worden ontworpen. Genereren van de wetenschappelijk inzicht waarmee dergelijke maatregelen moeten worden uitgevoerd met succes is de belangrijkste focus van vernieuwen. Het heeft betrekking op de ontwikkeling van een systeem waarmee water managers ontwerp kosteneffectieve restauratie's voor zoetwater ecosystemen op lokaal en stroomgebied schalen die verantwoordelijk zijn voor de verwachte toekomstige gevolgen van klimaatverandering.</p> <p>De focus ligt op de drie belangrijkste klimaat-gerelateerde en interagerende druk, verhoging van de temperatuur, veranderingen in de waterstanden en stroom regimes en overtollige nutriënten, voornamelijk met betrekking tot laagland rivieren, meren en wetlands omdat dit vaak de moeilijkste problemen aan zowel de behoeften van de KRW en de habitat-richtlijn.</p> <p>VERNIEUWEN zal vooraf onze fundamentele en toegepaste wetenschap in 5 belangrijke gebieden:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Inzicht hoe de werking van zoetwaterecosystemen wordt beïnvloed door klimaatverandering -Nieuwe indicatoren van functionele reactie en hulpmiddelen voor de beoordeling van de kwetsbaarheid -Modellering van ecologische processen -Geïntegreerd modellering -Adaptief beheer	7 miljoen euro		TNO
Geo-clustering om het potentieel van energie-efficiënte gebouwen in de EU te zetten	<p>Energie-efficiëntie in gebouwen zal een belangrijke rol spelen bij het beantwoorden van de klimaatverandering en energie, als we in staat om op grote schaal acties waarbij de EU, alle lidstaten en hun regionale en lokale overheden te activeren. Het concept van Geo-clusters is zeer relevant, omdat virtuele transnationale gebieden waar sterke overeenkomsten zijn te vinden (dat wil zeggen het klimaat, cultuur en gedrag, de bouw typologieën, economie, energie-prijs en het beleid en het bruto binnenlands product, om enkelen te noemen). In dit kader is het duidelijk dat de geo-cluster kaart niet zal worden op basis van vaste geografische regio's, maar is te beschouwen als een multi-dimensionaal en dynamisch instrument.</p> <p>Ons doel is om overeenkomsten over uitgebreide EU te lokaliseren door het combineren van een of meerdere parameters en indicatoren georganiseerd in homogene lagen en sub-lagen. Als een toonbeeld, kunnen we een technologische laag (dat wil zeggen gebouw typologieën, technologieën, ..), een Context laag (dat wil zeggen de Er zijn echter een aantal barrières die het gevolg zijn van verspreide kennis, specifieke behoeften, storingen en knelpunten, maar ook de zwakte en bedreigingen ervaren door het uitvoeren van clusters te maken met energie-efficiëntie in de gebouwde omgeving in alle EU, die een EU-coördinatie actie gericht op een tweeledige aanpak: 1. Het structureren en correleren van de bestaande kennis en informatie beschikbaar op breder publiek niveau van de EU, nationale en lokale basis. Zodra descriptors zijn vastgesteld, zal een correlatie methodiek vervolgens worden ontwikkeld om de verschillende gegevens lagen koppelen en multi-dimensionale kaarten te maken. 2. Validatie door middel van twee pilot-clusters, het uitvoeren van een grondige analyse en validatie van de algemene aanpak en methodiek gericht op de twee pilot-clusters mediterrane boog-en West-Midden-en Noord-West Europese Unie.</p>	EUR 1 494 303 EU-bijdrage : EUR 995 000	2012-01-01 tot 2013-12-31	

Sub-thema	Energie			
	Ontwikkeling van een schone en energie van zichzelf onderhoudende gebouw in de visie van de integratie van H2 economie met duurzame energiebronnen.	Meer dan 40% van het totale energieverbruik in de EU wordt gebruikt om de behoefte aan verwarming, koeling en elektriciteit van gebouwen. Als het grootste deel van deze energie wordt geproduceerd uit de verbranding van olie en aardgas, zowel de EU als de EU bouwsector zijn sterk afhankelijk van geïmporteerde fossiele brandstoffen. Bovendien is de sector is ook een belangrijke bijdrage aan Green-House Gas (BKG). Om problemen met betrekking tot EU-zekerheid van de energievoorziening, EU-bijdrage aan de klimaatverandering en in lijn met het Kyoto-protocol en de lopende besprekingen in de Europese en internationale gemeenschap aan te pakken, heeft de EG de doelstellingen van 30% vermindering van de broeikasgasemissies in 2020 en 20 % stijging van het aandeel van hernieuwbare energie. De bouwsector, als een belangrijke industriële sector, heeft een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van deze doelstellingen. Zo is de trend voor de bouwsector is om van fossiele brandstoffen op basis van de productie van energie tot het gebruik van hernieuwbare energiebronnen (RES) en schone brandstoffen om de benodigde energie te produceren om het gebouw energie	€ 9.889.566,- EU-bijdrage : € 6.699.755,-	1 oktober 2008 tot 30 september 2012
		Echter, om te verzekeren continue werking van energie op basis van RES moet vinden een goede manier om onderbrekingen van RES evenwicht. Momenteel is de oplossing is om het overschot van de geproduceerde elektriciteit op te slaan in grootschalige opslag batterijen, die een aantal nadelen te presenteren. In dit kader, ons concept is de ontwikkeling van een intelligent, zichzelf onderhoudende en nul CO2-uitstoot hybride energie systeem om elektrische energie, verwarming en koeling belastingen (tri-generatie) van een van beide woningen / commerciële gebouwen of wijken van de gebouwen. In het voorgestelde systeem wordt de primaire energie geoogst RES en rechtstreeks voor voorwaardelijke belasting omvatten, terwijl de overtollige energie wordt omgezet in waterstofsulfide om te worden gebruikt als energieopslag materiaal verder worden toegepast als groene brandstof aan het gebouw te dekken verwarmingsbehoefte door directe verbranding of gecombineerde verwarmings-en elektriciteit met behulp van brandstofcellen.		

Sub-thema	Milieu (incl. klimaatverandering)			
	Name	Summary	Budget	uitvoering Partners
CLIMATE FOR CULTU	Schade risicobeoordeling, economische impact en risicobeperkende strategieën voor duurzaam behoud van cultureel erfgoed in de tijden van klimaatverandering (klimaat voor cultuur)	Klimaatverandering is een van de meest essentiële mondiale uitdagingen van onze tijd dreigt ook cultureel erfgoed. Als een niet-hernieuwbare hulpbron belangrijk voor de Europese identiteit zijn duurzame aanpassingsstrategieën vereist voor de langetermijnbewaring. Voor dit doel en voor de eerste keer ooit, zal het klimaat voor cultuur project paar volledig nieuwe hoge resolutie (10x10km) klimaatverandering evolutie scenario's met hele gebouw simulatiemodellen de risico's voor specifieke regio's te identificeren. De innovatie ligt bij de uitwerking van een meer betrouwbare beoordeling van de schade door het aansluiten van de toekomstige klimaat gegevens met hele gebouw simulatiemodellen en nieuwe schade beoordeling functies. In situ metingen bij UNESCO plaatsen in heel Europa zal toestaan dat een veel nauwkeuriger en geïntegreerde beoordeling van de werkelijke schade effect van klimaatverandering op cultureel erfgoed.	4,96 miljoen euro	Begindatum: 2009-11-01 Duur: 60 maanden
		Passende duurzame mitigatie/aanpassingsstrategieën, ook uit eerdere projecten, zijn verder ontwikkeld en toegepast op basis van deze bevindingen gelijktijdig. Al deze resultaten zullen worden opgenomen in een beoordeling van de economische effecten. Teneinde een efficiënt gebruik van hulpbronnen, zal dit project voortbouwen op de resultaten van de reeds gesloten EU-onderzoeksprojecten (Noah s Ark). Technieken van KP5/6 projecten zal worden herbeoordeeld voor hun toepasbaarheid in toekomstige scenario's op verschillende regio's in Europa en de Middellandse Zee tot volledig voldoen aan duurzaamheidscriteria.Het voorgestelde project zal dus kunnen schatten systematischer de potentiële schade van klimaatverandering op Europees cultureel erfgoed.		
		Het team bestaat uit 27 multidisciplinaire partners uit alle hoeken van Europa en Egypte waaronder de wereld s grootste instituten in klimaatmodellering en hele gebouw simulatie. De definitieve verwezenlijking van het project zullen een verslag van de macro-economische impact op cultureel erfgoed in de tijden van klimaatverandering verwant aan het rapport-STERN dat zou een echt Europese bijdrage aan toekomstige IPCC-verslagen.		

Seventh Framework Programme (FP7)

Subprogramma Samenwerking

Sub-thema: Onderzoek tbv MKB

Name	Summary	Budget	Uitvoering	Partners
	<p>Gekristalliseerde honing is korrelig, ondoorzichtig en zeer viskeuze. Kristallisatie is een natuurlijk verschijnsel, en meestal vindt plaats binnen een paar weken na de extractie van de honing uit de honingraat: maar de meeste consumenten de voorkeur heldere vloeibare honing. Kristallisatie ontstaat door de aanwezigheid van glucose micro-kristallen en luchtbelletjes in de honing. Commerciële honing verwerking gebruikt momenteel pasteurisatie-apparatuur (vaak met pasten een vacuüm) te knippen Verwarm de honing aan de micro-kristallen op te lossen en te verwijderen luchtbelletjes, en dus vertraging kristallisatie tot 12 maanden post-processing.</p> <p>Echter, pasteurisatie verwarmt de honing tot ongeveer 80 C, die de warmte gevoelige componenten van honing degradeert: in de eerste plaats de diastase en invertase enzymen, en werpt ook HMF-gehalte (een honing kwaliteitsparameter, met inachtneming van internationale standaard limieten). Om aan de behoeften die door het project KMO-AG's aan te pakken, zal de TOPHONEY project te ontwikkelen van een nieuw honing systeem, gebaseerd op het gebruik van high-power echografie, als niet-thermische alternatief, om het begin van kristallisatie uit te stellen, met behoud van de natuurlijke kwaliteit eigenschappen van de niet-bewerkte honing. KMO-AG-leden van plan bent om deze voordelen te benutten om hun honing te verkopen tegen een premium prijs, en ook te overwinnen opbrengst beperkingen van vacuüm pasteurisatie methoden.</p>	€ 2.125.840,- EU- bijdrage : € 1.607.748,-	1 januari 2010 tot 31 december 2012	

Trans European Networks (TEN)

Subprogramma Transport (TEN-T)

Name	Summary	Budget	Uitvoering	Partners
Betuweroute	<p>De Betuweroute is een 160 km lange dubbelsporige spoorlijn die de haven van Rotterdam verbindt met de Nederlands-Duitse grens op het niveau van Zevenaar (Nederland) en Emmerich (Duitsland). Opgedragen aan vracht-en ERTMS (European Rail Traffic Management System) uitgerust, is de Betuwelijn in juni 2007 geopend en kan worden beschouwd als in grote lijnen afgerond. De Betuweroute is een onderdeel van PP24 (Spoorlijn Lyon/Genoa-Basel- Duisburg-Rotterdam/Antwerp) en van ERTMS corridor voor goederenvervoer per spoor corridor A Rotterdam-Genua. Vanuit een infrastructureel oogpunt, de tijdige voltooiing en de technisch succesvolle ingebruikname van de Betuweroute telt onmiskenbaar een van de succesverhalen van het TEN-V-beleid. De overige projecten hebben geen grote vertraging tot nu toe. Vanuit een operationeel oogpunt, echter, is de Betuweroute geconfronteerd met de algemene kwestie van het spoor concurrentievermogen ten opzichte van weg en, in het geval van de haven van Rotterdam, tegen de binnenwateren.</p> <p>De verdere integratie van diensten aan klanten op corridor A Rotterdam-Genua en de volledige uitrusting met ETCS zullen niettemin bijdragen aan de positie van deze infrastructuur voor goederenvervoer van en naar Rotterdam te versterken. Het belangrijkste doel van de actie is om de Betuweroute langs het spoor ETCS-systeem een upgrade te voldoen aan de ETCS 2.3.0d specificaties worden. De upgrade bestaat uit vervanging van de huidige software in twee Radio Block Centra (RBC) door een 2.3.0d-compatibele softwareversie. Het omvat herprogrammering van een beperkt aantal bakens en het uitvoeren van tests en bijwerken van de documentatie.</p>	Totale project €2.000.000,- waarvan €1.000.000,- subsidie	januari 2010 tot december 2012	ProRail BV

Subprogramma Energie (TEN-E)

Name	Summary	Budget	Uitvoering	Partners
geen projecten gevonden				

Operationele programma's

Subprogramma		Zuid			
Name	Summary	Budget	Uitvoering	Partners	
C-Energy	Doel van het project is om een praktische bijdrage te leveren aan economische opwekking van duurzame energie in Zeeland. Dit wordt gedaan door een demonstratieproject uit te voeren om energie op te wekken uit getijden en golven in de Zeeuwse wateren van de Westerschelde.	Totaal: € 1.400.647,- EFRO subsidie: €546.252,-	14-07-2008 t/m 14-07-2010	Ecofys Netherlands BV en gemeente Borsele	
Kustlaboratorium en cooperatief broedhuis	Het project is er op gericht om een experimentele zoutwaterpolder ter grootte van 50 hectare aan te leggen, genaamd 'Kustlaboratorium'. Het Kustlaboratorium combineert de nieuwste inzichten op het gebied van kustveiligheid, duurzame aquacultuur, natuur en landschap. De integrale aanpak en de daarvoor benodigde samenwerking zijn hierbij cruciaal. In het plan gaan landschap en ecologie gelijk op met economische ontwikkeling en kustveiligheid. Daarnaast wordt een experimenteel broedhuis ontwikkeld voor de productie van biologische uitgangsmaterialen (pootvis, schelpdierbroed, algenenten) ten behoeve van de doorkweek in deze zoutwaterpolder. Belangrijk onderdeel van het project is de uitvoering van een begeleidend R&D programma gericht op onder andere verbetering van uitgangsmaterialen, productiesystemen,- en technieken en ontwikkeling van innovatieve vormen van mechanisatie en monitoring. De opgedane kennis zal worden gebruikt ter versterking van de MKB-sector die gelieerd is aan de aquacultuur. Het moet leiden tot meer diversificatie van dienstverlening en de ontwikkeling van verschillende, zowel extensieve als ook meer intensieve vormen, van aquacultu	Totaal: € 3.165.280,- EFRO subsidie: €1.266.112,-	01-07-10 t/m 31-12-2015	Stichting het Zeeuws Landschap	

Interreg IV A

Subprogramma Ned-Duits
 Subprogramma Vlaanderen- Ned
 Subprogramma Euregio Maas-Rijn
 Subprogramma Zeeën

Name	Summary	Aanvrager	Budget	Looptijd
120 km Kustkwaliteit	<p>Dit project wil het strand- en kustbeheer langs de Vlaams-Zeeuwse kustlijn duurzaam en innovatief verbeteren en vernieuwen. De concrete acties van het project zijn; ecologisch en alternatief strandbeheer, bewaking en veiligheid en bereikbaarheid en toegankelijkheid.</p> <p>De uitwisseling van kennis en praktijkervaring bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van projecten is hierbij ook heel belangrijk. Via dit project wordt gezamenlijk en grensoverschrijdend onderzoek verricht naar nieuwe en innovatieve toepassingsmogelijkheden op het gebied van ecologisch strandbeheer en duurzame energie in strandvoorzieningen.</p> <p>Een gemeenschappelijke standaard voor de strandveiligheid en een handleiding voor bereikbaarheid en toegankelijkheid van het strand wordt opgesteld. Daarbij wordt ook een gezamenlijke bewustwordingscampagne over ecologisch strandbeheer uitgevoerd. In Blankenberge bijvoorbeeld werd in dit kader de strandreddingsdienst volledig gerenoveerd en gemoderniseerd.</p>	Gemeente Veere (NL)	3.208.560 euro met een Interregbijdrage van 1.604.280,00 euro	Van 1 juli 2008 tot en met 30 juni 2011
BodemBreed	<p>BodemBreed richt zich op het verduurzamen van het landbouwkundig bodemgebruik door het versterken van de kennis en inzichten over de bodem als samenhangend geheel. Daarbij willen de partners maatregelen uittesten en invoeren die bijdragen tot een duurzaam bodemgebruik.</p> <p>In hoofdzaak richt het project zich op het lössgebied, maar ook het zandgebied komt aan bod. Via bekendmaking en praktijkvoorbeelden worden de landbouwers geïnformeerd en gesensibiliseerd. Dit proces kan ertoe leiden dat diverse beleidsmaatregelen in de praktijk ook effectief zullen geïmplementeerd worden. Het voorgestelde proces moet naast de inhoudelijke resultaten ook resultaten opleveren voor een beleid op lange termijn. Het project moet kennisinfrastructuur, -netwerken en samenwerkingsverbanden genereren die het innovatieproces en de verdere verbetering van de bodemkwaliteit bevordert.</p>	Provincie Vlaams-Brabant	1.950.000 euro met een Interreg-bijdrage van 975.000 euro	Van 1 juli 2008 tot en met 30 juni 2011
Functioneel groen	<p>Het project richt zich op de toepassing van groen als middel om het leefklimaat in de binnensteden te verbeteren. Luchtkwaliteit (fijnstof en uitlaatgassen), de klimaatsveranderingen (temperatuur en neerslag) en sociale aspecten zijn binnen dit project de hoofdthema's. Bij sociale aspecten valt te denken aan gebruikerskwaliteit, beeldkwaliteit, gezondheid, sociale cohesie en veiligheid.</p> <p>Aan beide zijden van de grens is sterke belangstelling om het leefklimaat te verbeteren. Het project wil een platform vormen voor de deelnemende steden en de andere partijen om van en met elkaar te kunnen leren over een geïntegreerde toepassing van groen. In het project worden concrete voorbeelden gerealiseerd van de toepassing van groen en worden de effecten op de luchtkwaliteit, het klimaat en de sociale beleving geëvalueerd.</p>	Gemeente Tilburg, Dienst Gebiedsontwikkeling, Team Projectmanagement Vastgoedontwikkeling	1.745.000,00 euro met een Interregbijdrage van 770.000,00 euro	Van 1 juli 2009 tot en met 30 juni 2012
Interactief Waterbeheer	<p>Vooruitlopend op de definitieve goedkeuring van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) willen de partners van dit project samen met de grootste grondgebruikers experimenten opzetten om praktijkervaringen op te doen met de vraag hoe kan worden voldaan aan de criteria van die KRW. Daarnaast worden extra maatregelen getest, die een meerwaarde hebben voor zowel de kwantiteit als de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater.</p> <p>Er zijn 3 hoofdthema's binnen het project, waarbinnen in totaal 20 pilots worden uitgevoerd op diverse locaties. Deze hoofdthema's zijn: interactief herstel van het waterkwantiteitssysteem, grensoverschrijdend interactief en gebiedsgericht herstel van het waterkwaliteitssysteem en interactief gebiedsgericht herstel van het grond- en watergebruik.</p> <p>Daarnaast is van wezenlijk belang de kennisontwikkeling en kennisuitwisseling en de interne en externe communicatie van de bereikte resultaten.</p> <p>De projecten zijn nu in uitvoering en in de loop van 2011 zullen de resultaten van de projecten publiek gemaakt kunnen worden. De projecten variëren van het inrichten van rententiegelgebieden met een totale bergingscapaciteit van 130.000 m³ water met natuurontwikkeling, omzetting van intensieve landbouw naar natuur tot peilgestuurde drainage en een adviesinstrument om de landbouw te adviseren over optimaal zuiveringsrendement van zuiveringsinstallaties etc</p>	Provincie Noord Brabant	8.417.692,00 euro met een Interregbijdrage van 4.208.846 euro	Van 1 oktober 2008 tot en met 30 september 2011

Name	Summary	Aanvrager	Budget	Looptijd
Manoeuvres	<p>Historische verdedigingswerken hebben een grote aantrekkingskracht op toeristen en kunnen een aanzienlijke impuls leveren aan de plaatselijke en regionale economie. De instandhouding, exploitatie, functionaliteit, bezoek- en beleefbaarheid is vaak een probleem omdat de oorsprong en functie niet gericht was op exploitatie en bezoek. Ook bleef men lang tijd vasthouden dat er aan dit soort historische bouwwerken niets veranderd mocht worden. Dat standpunt is nu losgelaten en er wordt sinds kort ook erkend dat behoud eigenlijk alleen mogelijk is door ontwikkeling.</p> <p>Hoe ontwikkel je een verdedigingswerk met behoud van de cultuurhistorische, ecologische, ruimtelijke en maatschappelijke waarden. Het project Manoeuvres wil daarin verandering brengen. Negen beheerders van de historische verdedigingswerken die in Zuid-Nederland en Vlaanderen liggen gaan samen kijken hoe ze dit op een innovatieve en duurzame manier kunnen doen.</p>	Stad Mortsel	9.214.735 euro met een Interregbijdrage van 2.825.000 euro	Van 15 december 2007 tot en met 15 december 2011
NATUURLijk water	<p>Er zijn al heel wat inspanningen gedaan in het verleden om een goede waterkwaliteit en –kwantiteit te behalen die voldoet aan de Kader Richtlijn Water. Om aan die normen te voldoen hebben de initiatiefnemers in een drietal polders een integrale aanpak uitgeprobeerd. Deze aanpak moet erin resulteren dat de bewoners/gebruikers van de betreffende polders zich gezamenlijk verantwoordelijk gaan voelen voor de waterkwaliteit en –kwantiteit. Door het geven van maatadvies en subsidies voor niet wettelijk verplichte maatregelen wordt dat proces gestimuleerd.</p> <p>Kreekherstelprojecten, herstellen van bloemrijke dijken en verder optimaliseren van de waterkwaliteit zijn enkele concrete acties die gebeuren in de Ecologische Hoofdstructuur tussen de Zwinstreek (Vlaanderen) en de Braakman (Nederland) en in het Vlaams Ecologisch Netwerk en de Vogelrichtlijngebieden (Vlaanderen).</p>	Waterschap Zeeuws-Vlaanderen	3.898.705,00 euro met een Interregbijdrage van 1.503.375,00 euro	Van 1 februari 2010 tot en met 31 januari 2013
Neem de mensen mee!	<p>Het project 'Neem de mensen mee!' wil inwoners uit Oost- en West-Vlaanderen en Zeeland uitnodigen concrete initiatieven te ontwikkelen om klimaatverandering, of de gevolgen ervan, te beperken (mitigatie). Ze worden 'burgerambassadeurs' in de strijd tegen klimaatverandering, die ook in de lage landen actueel is. Het klimaatprobleem vraagt om gerichte aanpassingsmaatregelen (adaptatie). Hierin draagt de overheid een grote verantwoordelijkheid, maar ze kan niet zonder steun van de samenleving. Daarom is 'Neem de Mensen Mee!' ontwikkeld.</p> <p>De eerste stap is het opstellen van een grensoverschrijdend wetenschappelijk klimaateffect-schetsboek over de verwachte klimaatveranderingen en de effecten daarvan. Op basis hiervan worden een folder en een korte documentaire gemaakt, die inwoners kunnen inspireren tot het ontplooiën van initiatieven. Als deze burgerambassadeurs een stichting of vereniging meekrijgen in een duurzame actie kunnen ze financiële ondersteuning tot een maximum van 15.000 euro aanvragen in de vorm van een co2upon. Informatie over de co2upons en de voorwaarden kan aangevraagd worden via nmm@zeeland.nl.</p> <p>Een andere activiteit binnen het project voorziet in een opleiding voor natuurgidsen over de regiospecifieke effecten van de klimaatsverandering op fauna en flora. In het kader van deze gidsenopleiding worden medio 2012 verschillende publieksavonden georganiseerd in de drie deelnemende provincies</p>	Provincie Zeeland	Van 15 februari 2011 tot en met 14 februari 2014	Van 15 februari 2011 tot en met 14 februari 2014
Proeftuin Kaderrichtlijn Water	<p>Eind 2015 zullen alle lidstaten van de Europese Unie moeten zorgen dat het oppervlakte- en grondwater een goede kwaliteit heeft. Ondanks alle inspanningen blijkt dat de waterkwaliteitsnormen nog steeds worden overschreden. In een drietal polders zal via een integrale aanpak, die er op gericht is om meer dan de wettelijk voorgeschreven maatregelen uit te voeren, nagegaan worden of een dergelijke aanpak wel tot het voorgeschreven resultaat leidt. Deze drie geselecteerde polders liggen in de provincies Zeeland en Oost- en West-Vlaanderen en kennen ieder hun eigen problematiek.</p> <p>De bedoeling is om door intensieve voorlichting, begeleiding en het geven van premies voor bovenwettelijke maatregelen de inwoners/eigenaren van de drie polders te bewegen om hun emissies te verminderen. Dat is maatwerk en zal in het ene geval leiden tot de installatie van zuiveringsinstallatie en in het andere geval tot andere manieren van grondbewerking en zo leiden tot de gewenste waterkwaliteit.</p> <p>Naast de waterkwaliteit zal ook de nog steeds doorgaande verlaging het grondwaterpeil worden aangepakt. Gekeken zal worden naar alternatieve waterbronnen. De inzet van de partners is er ook op gericht om de betrokkenen er van te overtuigen dat een goede waterkwaliteit ook voor hen voordelen oplevert.</p>	PIVAL, Proeftuin voor Innovatie, Verbreding en Adviesverlening voor Landbouw en Veehouderij vzw	1.129.524,51 euro met een Interregbijdrage van 527.206,14 euro	Van 1 november 2010 t/m 31 oktober 2013

Interreg IV B

Subprogramma		Zuid			
Name	Summary	Budget	Uitvoering	Partners	
C-Energy	Doel van het project is om een praktische bijdrage te leveren aan economische opwekking van duurzame energie in Zeeland. Dit wordt gedaan door een demonstratieproject uit te voeren om energie op te wekken uit getijden en golven in de Zeeuwse wateren van de Westerschelde.	Totaal: € 1.400.647,- EFRO subsidie: €546.252,-	14-07-2008 t/m 14-07-2010	Ecofys Netherlands BV en gemeente Borsele	
Kustlaboratorium en cooperatief broedhuis	Het project is erop gericht om een experimentele zoutwaterpolder ter grootte van 50 hectare aan te leggen, genaamd 'Kustlaboratorium'. Het Kustlaboratorium combineert de nieuwste inzichten op het gebied van kustveiligheid, duurzame aquacultuur, natuur en landschap. De integrale aanpak en de daarvoor benodigde samenwerking zijn hierbij cruciaal. In het plan gaan landschap en ecologie gelijk op met economische ontwikkeling en kustveiligheid. Daarnaast wordt een experimenteel broedhuis ontwikkeld voor de productie van biologische uitgangsmaterialen (pootvis, schelpdierbroed, algenenten) ten behoeve van de doorkweek in deze zoutwaterpolder. Belangrijk onderdeel van het project is de uitvoering van een begeleidend R&D programma gericht op onder andere verbetering van uitgangsmaterialen, productiesystemen, - en technieken en ontwikkeling van innovatieve vormen van mechanisatie en monitoring. De opgedane kennis zal worden gebruikt ter versterking van de MKB-sector die gelieerd is aan de aquacultuur. Het moet leiden tot meer diversificatie van dienstverlening en de ontwikkeling van verschillende, zowel extensieve als	Totaal: € 3.165.280,- EFRO subsidie: €1.266.112,-	01-07-10 t/m 31-12-2015	Stichting het Zeeuws Landschap	

Aanvrager Beheer en inrichting Ilperveld
Categorie Gemeente Landsmeer
Regio Landbouwstructuur
Groot-Amsterdam
EU-subsidie EUR 50 000,00
NL-subsidie EUR 50 000,00
Projectkosten EUR 100 000,00
Opleverdatum 1-9-2010

Samenvatting Aanvraag betreft proceskosten voor de uitvoering van een planmatigekavelruil op vrijwillige basis. Met als doel de verkavelingsstructuur en hiermee de bedrijfsvoering van de agrariërs in het Ilperveld te verbeteren. Het agrarisch beheer is onmisbaar voor de natuurdoelen in het Ilperveld. Vrijwillige ruilverkaveling is de enige oplossing voor een rendabel agrarisch bedrijf en voor het behoud van de weidevogels.

Aanvrager Peelvenen, uitvoeringsplan Koningshoeven
Categorie Landinrichtingscommissie Peelvenen
Regio Water, natuur en klimaat
EU-subsidie EUR 496 477,00
NL-subsidie EUR 496 477,00
Projectkosten EUR 992 954,00
Opleverdatum 1-12-2013
Website [Niet bekend. Zoeken met Google](#)
Samenvatting Het project is gericht op waterhuishouding in het middengebied Peelvenen.

Aanvrager Waterbeheersing Lions-Hilaard
Categorie Wetterskip Fryslan
Regio Water, natuur en klimaat
EU-subsidie EUR 815 625,00
NL-subsidie EUR 815 625,00
Projectkosten EUR 2 150 400,00
Opleverdatum 31-10-2011
Website [Niet bekend. Zoeken met Google](#)

Aanvrager Saneren overstorten Zuidlaardermeer
Categorie Gemeente Haren
Regio Water, natuur en klimaat
Overig Groningen
EU-subsidie EUR 250 000,00
NL-subsidie EUR 250 000,00
Projectkosten EUR 2 879 000,00
Opleverdatum 31-12-2011
Website [Niet bekend. Zoeken met Google](#)
Samenvatting Verbeteren van de waterkwaliteit van het Zuidlaardermeer. Door het saneren van de riooloverstorten van de kernen Noordlaren, Midlaren en de Groeve worden de bestaande incidentele lozingen van met regenwater verdund rioolwater op het Zuidlaardermeer teruggebracht

Aanvrager Afkoppelen HWA leiding tbv EHS Wallen Aardenburg
Categorie Gemeente Sluis
Regio Water, natuur en klimaat
EU-subsidie Zeeuwsch-Vlaanderen
NL-subsidie EUR 180 000,00
Projectkosten EUR 180 000,00
Opleverdatum EUR 360 000,00
Website 30-9-2010
Samenvatting [Niet bekend. Zoeken met Google](#)
Verdrogingsbestrijding binnen de EHS (TOP-gebied verdroging). Maatregelcode 216 A2 (niet productieve investeringen tbv andere agromilieudoelstellingen) In het gebied van circa 8 ha wordt de uitmondende hemelwaterafvoerleiding afgeleid zodat de grootste belemmering voor peilopzet in het gebied weggenomen wordt.

Aanvrager Aanleg persriolering Kinderdijk
Categorie Waterschap Rivierenland
Regio Water, natuur en klimaat
EU-subsidie Zuidoost-Zuid-Holland
NL-subsidie EUR 103 449,00
Projectkosten EUR 103 449,00
Opleverdatum EUR 380 965,00
Website 1-10-2012
Samenvatting [Niet bekend. Zoeken met Google](#)
Het realiseren van een persrioolstelsel dat al het huishoudelijke afvalwater van een 11-tal panden transporteert naar een bestaand rioolstelsel in Alblaserdam

Bijlage 2: Checklist subsidieverwerving, soorten subsidies en creativiteit

Subsidies zijn er in allerlei soorten en maten. Er zijn verschillende selectiemethodes, subsidies met of zonder samenwerking en regels over de cofinanciering. Ieder type subsidie stelt zijn eigen succesvoorwaarden. In algemene zin is er natuurlijk sprake van succesvoorwaarden in de 'waardeketen van subsidieverwerving'. Deze onderwerpen komen in deze bijlage kort aan de orde.

Checklist waardeketen

Deze checklists per fase van de subsidieverwerving zijn ontwikkeld voor EU-aanvragen, maar echter breed toepasbaar op alle subsidiestromen. De checklists zijn ontleend aan het boek 'EU subsidies voor gemeenten, succesfactoren in beeld', Hans Bekker en Gert Jan van 't Land (uitgave Binnenlands Bestuur, Kluwer, 2007), ISBN 978-901304861-2.

Checklisten initiatie (kansen zien en creëren)

Checklist voor projecten

- Doe actief onderzoek naar subsidiekansen in de voorbereidingsfase van een project (subsidiescan).
- Denk daarbij ook aan regelingen die in ontwikkeling zijn.
- Regel tijdig voldoende capaciteit (intern of extern) voor verkennen van subsidiekansen en projectontwikkeling. Pak de subsidieverwerving projectmatig aan.
- Zet in op een beperkt aantal belangrijke regelingen, pas de 80/20 regel toe.
- Breng de exacte voorwaarden van de regeling in beeld op basis van de wetteksten. Een folder is niet genoeg.
- Stem je ideeën af met de subsidieverstrekker. Toets je eigen ideeën en creëer draagvlak.
- Om een goede beslissing over aanvragen te nemen breng je in beeld: baten, lasten en risico's van de aanvraag.

Checklist voor de organisatie

- Neem actief deel aan een beperkt aantal geselecteerde netwerken waarin ontwikkeling en uitvoering van belangrijke subsidies aan de orde komt.
- Onderhoud regelmatig contacten met belangrijke subsidieverstrekkers. Deel de verantwoordelijkheid hiervoor ambtelijk en bestuurlijk toe.
- Een aanjagende bestuurder is een goed idee – zo wordt aandacht geborgd.
- Maak afdelingen en medewerkers verantwoordelijk voor het onderzoeken van subsidiekansen en regel kennisverspreiding. Stimuleer kennisontwikkeling
- Het matchen van subsidies op eigen beleid en projecten is niet iets dat je overlaat aan een starter.
- Neem onderzoek naar subsidiekansen (subsidiescan) op in de besluitvorming over beleid en (grote / belangrijke) projecten.
- Koppel subsidies altijd aan belangrijke projecten. Subsidies vragen om extra inspanning - dat is makkelijker bij belangrijke projecten dan bij projecten die er niet toe doen.
- Zorg dat je snel kunt werken bij nieuwe regelingen met een aantal projecten die 'op de plank klaar liggen' en die voorzien van voldoende eigen financiële inbreng van de eigen organisatie.
- Zorg voor makkelijk te regelen eigen co-financiering. Subsidies betalen immers vaak niet 100% van een project, een eigen inbreng is voorwaarde.

Checklisten aanvraag

Checklist voor projecten

- Begin altijd met het maken van een plan / planning en regel de juiste en voldoende capaciteit
- Vraag steun buiten de deur – b.v. bij de provincie, adviseur en zeker ook bij de subsidieverstrekker.
- Bouw draagvlak op voor toekenning, een scherp verhaal op papier is vaak niet genoeg. Vraag een bestuurder om haar of zijn netwerk te benutten.
- Maak een goede aanvraag. Het motto is: doe het goed of doe het niet.
- Matchen van je project / idee met een subsidieregeling vraagt creativiteit: inhoudelijk, financieel.

- Bij internationale projecten is samenwerking met buitenlandse partijen een verplicht onderdeel. Neem de tijd om de samenwerking te organiseren en maak heldere afspraken.
- Blijf je op de hoogte stellen van de exacte voorwaarden van de regeling op basis van de wetteksten. Een folder is niet genoeg.
- Besteed aandacht aan lobby en netwerken. Voor veel regelingen is een goed voorstel alleen niet genoeg.
- Blijf oog houden voor baten en lasten.

Checklist voor de organisatie

- Maak voldoende capaciteit op het juiste niveau vrij. Stimuleer projectmatig werken t.a.v. aanvragen.
- Zorg voor adequate en snelle besluitvorming, subsidies is toch vaak haastwerk met werken tegen een deadline.
- Zorg er voor dat een bestuurder (bij voorkeur een aanjagende bestuurder) meekijkt met de medewerkers voor belangrijke aanvragen. Subsidies verlenen heeft toch vaak sterke elementen van gunnen. Daarbij kan bestuurlijk draagvlak helpen. Dan moet het wel om grote bedragen of belangrijke immateriële effecten gaan. Ook is het belangrijk om bij grote bedragen in de gaten te houden dat er voldoende draagvlak blijft in de organisatie en in de samenleving. Blijf ook afwegen of baten en lasten in orde zijn. Grote bedragen zijn, zoals ze in Duitsland zeggen, Chefsache.

Checklisten projectmanagement / realisatie

Checklist voor projecten

- Lees de beschikking / het besluit nauwkeurig en maak een bewuste keuze of je het er mee eens bent. Vraag hierover advies van een op gebied van subsidies ervaren jurist.
- Zorg voor een goede kick-off met de projectpartners, ruim voldoende tijd in voor het bestendigen van het samenwerkingsverband.
- Benader de uitvoering van de subsidie projectmatig – maak een Project Initiation Document. Zorg daarin voor een heldere beschrijving van de Administratieve Organisatie en Interne Controle.
- Richt een goede centrale projectadministratie in en zie toe dat die aansluit op de eisen van de regeling.
- Maak een overzicht van risicofactoren en stem daarop de verzameling van informatie af.
- Betrek de accountant vanaf het begin bij het project. Bepaalde besluiten kun je later niet meer ongedaan maken als de accountant het er niet mee eens is.
- Geef geen geld uit zonder een goede samenwerkingsovereenkomst waar alle partijen achter staan.
- Zorg voor managementondersteuning en voldoende administratieve capaciteit. Een subsidie doet de projectleider er niet bij tussen 5 en half zes 's middags.
- Zie toe op naleving van de subsidievoorwaarden tot op de letter en overleg alle wijzigingen met de subsidieverstrekker.
- Maak een overzicht van alle belangrijke momenten in het gesubsidieerde project (zoals rapportagemomenten). Maak ook een financiële planning.
- Zorg tenslotte voor goede archivering. In de subsidieregeling staat hoe lang alle stukken dienen te worden bewaard.

Checklist voor de organisatie

- Zorg voor voldoende tijd, geld en deskundigheid om het gesubsidieerde project uit te voeren. Het project moet voor de projectleider niet een straf zijn maar een meerwaarde opleveren.
- Stimuleer projectmatig werken.
- Zorg voor adequate en snelle besluitvorming, er zijn altijd zaken waarover snel een beslissing moet worden genomen.
- Zorg er voor dat een bestuurder meekijkt met de medewerkers die de gesubsidieerde projecten uitvoeren. Als de tijd daarvoor ontbreekt, breng dit dan onder bij een manager en laat deze rapporteren over de voortgang.
- Laat aan het College en de ambtelijke top regelmatig rapporteren over lopende subsidietrajecten. Let vooral op risico's zoals niet voldoen aan subsidievoorwaarden en mogelijke vertragingen.

Checklist organisatie

Checklist voor de organisatie

- Maak een procesbeschrijving voor de verwerving van subsidies. Hoe ziet de waardeketen er voor jouw organisatie uit? Vul namen in en deel verantwoordelijkheden toe.
- Het is een goed idee om een aanjagende heemraad en een subsidiecoördinator te benoemen. Het coördinatorschap is een uitdagende functie. Veranker die aan een medewerker die de organisatie / het organisatieonderdeel goed kan overzien en een geaccepteerde positie heeft. Enthousiasme, een nieuwsgierige houding, brede beleidskennis, creativiteit, bereidheid keuzes te maken, intelligentie, prettige omgangsvormen en eerder zien van kansen dan van bedreigingen zijn goede uitgangspunten voor een juiste invulling van het coördinatorschap.
- Het beste is om de subsidiecoördinator een aanjagende rol te geven – de afdelingen blijven verantwoordelijk voor aanvragen en uitvoering van de gesubsidieerde projecten.
- Maak alle lopende subsidietrajecten zichtbaar, hiervoor zijn handige tools. Neem subsidiesucces op in financiële rapportages;
- Zorg voor een systeem van kennisverzameling en -verspreiding over subsidies in de organisatie;
- Zorg dat er voldoende kennis en capaciteit is voor alle onderdelen van de waardeketen. Beter een paar aanvragen goed doen dan meer hooi op de vork nemen dan goed is. Zorg er voor dat projectleiders worden gestimuleerd, laat ze de subsidies er niet 'bij doen';
- Zorg voor succes op korte termijn. Het motto is dus: vind snel een goede kans en kop die in! Maak er geen theoretische exercitie van. Ervaring doet wonderen. Het enthousiasmeert ook enorm en houdt het onderwerp op de agenda.
- Als al deze zaken teveel zijn voor een bestuurder – zorg dan ook voor verankering in de ambtelijke top. De bedragen die kunnen worden verdiend zijn er naar!
- Een netwerk voor EU-subsidies binnen de VNG is een goed idee. Hier kan ook een betere verhouding tussen inspanning en opbrengst aan de orde komen.

Verschillende soorten subsidies

De selectiemethode

De meeste subsidies werken met budgetten, en als het geld op is, dan is het op. Subsidieverstrekkingen hanteren verschillende selectiemethoden om aanvragen te beoordelen. Ieder van deze selectiemethoden stelt specifieke eisen aan de indieners om succes te behalen.

- De methode 'wie het eerst komt, die het eerst maalt' is steeds minder populair. Succes vraagt om een goed subsidievoorstel maar vooral ook om er op het allereerste moment bij te zijn. Veel waterschappen die in 2004 gebruik hebben gemaakt van de Tijdelijke Regeling Eenmalige Uitkering Bestrijding Wateroverlast³² hebben letterlijk in slaapzakken voor de deur van de subsidieverstrekker zitten wachten op het moment dat ze hun aanvraag konden indienen. Alle aanvragen die op de tweede dag werden ingediend, waren te laat.
- De 'tender'-methode wordt veel gebruikt. Op basis van criteria uit de subsidieregeling beoordeelt de subsidieverstrekker de aanvragen, en alleen de beste initiatieven krijgen een subsidie. Bij deze methode is het van groot belang om een kwalitatief zeer goede aanvraag op te stellen die inhoudelijk overtuigt en aansluit bij de doelstellingen die de subsidieverstrekker heeft geformuleerd.
- Bij de programmatische subsidie stelt de verstrekker samen met potentiële aanvragers een programma van activiteiten op en op basis daarvan worden belanghebbenden in de gelegenheid gesteld om een aanvraag in te dienen. Dit type subsidie is dus in feite een soort tweetrapsraket: eerst zorgen dat je in het programma wordt opgenomen, daarna zorgen dat je een kansrijke aanvraag indient. Dit vraagt om een goede en vooral ook zeer tijdige samenwerking met de subsidieverstrekker! Met name provincies gebruiken deze wijze van subsidieverstrekken regelmatig.

Wel of geen samenwerking

³² Deze subsidie staat ook bekend als de € 100 miljoen NBW-regeling, NBW: Nationaal Bestuursakkoord Water.

Bij sommige subsidies wil de subsidieverstreker dat een samenwerkingsverband van partijen het gesubsidieerde initiatief van de grond trekt. De reden kan zijn dat de subsidieverstreker van mening is dat alleen door samenwerking een bepaalde uitdaging kan worden opgelost. De Europese Commissie vraagt vaak om samenwerking. Samenwerking vergroot de complexiteit van een subsidieproject. Een samenwerkingsproject is immers alleen een succes als alle deelnemers de gevraagde prestaties leveren. Wat betreft de belasting maakt het groot verschil of een organisatie in een samenwerkingsproject optreedt als eindverantwoordelijke partij of als deelnemer.

Subsidiabele kosten en co-financiering

Subsidieverstrekkers betalen vrijwel nooit 100% van de kosten. Een algemene stelregel is: hoe hoger het risicoprofiel van het gesubsidieerde initiatief, hoe hoger de bijdrage van de subsidieverstreker. In vrijwel alle gevallen wordt van een aanvrager een eigen bijdrage gevraagd. Dit wordt de 'co-financiering' genoemd. Welke middelen als co-financiering inzetbaar zijn (geld, materialen, grond, inzet van personeel, etc), verschilt per subsidieregeling.

Voor Europese subsidies is een uitdrukkelijke voorwaarde dat er geen andere Europese middelen worden ingezet. Vaak is het combineren van Europese subsidies met nationale subsidies wel mogelijk. Dit stelt wel specifieke eisen aan de inhoudelijke, procesmatige en rapportageaspecten van de verschillende regelingen. Veelal wordt ook een zichtbare (financiële) inspanning van de subsidieontvanger verwacht.

In de subsidieregeling staat vaak nauwkeurig beschreven welke kostenposten voor subsidie in aanmerking komen, soms zelfs inclusief een voorgeschreven berekeningsmethode.

Creativiteit bij subsidies

Inhoudelijke creativiteit

Creatieve slag	Toelichting
<p>Project verandert niet, doelstellingen wel (afstemming op de doelstelling van de subsidieverstreker)</p>	<p><i>Voorbeelden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Een Europese subsidie voor het opknappen van parken langs het water in een grote stad werd verkregen door het opknappen te definiëren als een methode om via ruimtelijke verbeteringen de maatschappelijk-economische structuur te versterken (redenering: het project zou leiden tot waardestijging van gebouwen en tot versterking van de buurtidentiteit, met nieuw elan en herontwikkeling van onroerend goed als gevolg). Terwijl het oorspronkelijke doel van de gemeente was het opheffen van onderhoudsachterstanden. • Het realiseren van een fiets- /voetveer met voornamelijk een utilitair doel (=voor dagelijks gebruik) heeft een tekort. Door het veer ook een toeristische functie te geven (onderdeel van ontbrekende schakel in wandel- en fietsnetwerk), komen ook recreatie-subsidies (o.a. POP) binnen bereik. Hierdoor kan het gehele tekort met subsidies worden afgedekt. • Een project beoogt de waterkwaliteit in een riviertje te verbeteren, vanuit oogpunt van natuurontwikkeling. Door te beseffen dat schoon en helder water ook belangrijk is voor de recreatie, komen recreatiesubsidies binnen bereik en kan het gehele projecttekort worden afgedekt.

<p>Fasering van het project verandert</p>	<p>Subsidies schrijven vaak voor dat de projectstart binnen een bepaalde termijn moet zijn, vaak menen aanvragers ten onrechte dat ze hieraan niet kunnen voldoen. Hoe daar creatief mee om te gaan? Het begin van de uitvoering betekent echter niet dat de uitvoering daarna continu door moet gaan. Daarom is het goed mogelijk om met een beperkte actie een projectstart te maken, het werk vervolgens even te onderbreken om daarna volgens oorspronkelijke planning weer verder te gaan.</p>
<p>Kleine uitbreiding van het project leidt tot extra kansen</p>	<p><i>Voorbeelden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de aanleg van een natuurvriendelijke oever is extra geld nodig. Dit komt binnen bereik door aan het project een wandelpad en een paar eenvoudige recreatieve / educatieve voorzieningen toe te voegen (picknickbankjes, informatiepanelen). Daardoor ontstaat een integraal natuur/recreatief/educatief project, waarvoor een specifieke subsidie kan worden aangevraagd. • Voor het herontwikkelen van twee percelen op een industrieterrein kan een gemeente een subsidie aanvragen. De benodigde subsidie is echter lager dan de maximale subsidie die kan worden verkregen. Het project wordt uitgebreid met revitalisering van wegen en parkeervakken. • Een weg moet worden opgeknapt. Door een vrijliggend fietspad aan te leggen komt een subsidie beschikbaar voor een deel van het grondwerk, niet alleen voor het fietspad maar ook voor de weg. • Een buurthuis moet worden opgeknapt. Door het toevoegen van een loketfunctie komt een subsidie voor multifunctionele ruimtes beschikbaar. • Een stadspark vertoont onderhoudsachterstanden, hiervoor is geen subsidie. Extra subsidiekansen ontstaan door (a) expliciet nieuwe recreatievoorzieningen toe te voegen (speelweide, evenementenveld) (<i>recreatiesubsidie</i>) en (b) beheer en bewaking in overleg te doen met de buurt (<i>ISV-experimentensubsidie</i>) • Een niet meer in gebruik zijnde kerkgebouwtje moet worden opgeknapt. Door het gebouw geschikt te maken als zaalruimte voor verenigingen (en zo weer een actieve functie te geven in de samenleving) ontstaat een subsidiekans (<i>POP: Plattelands Ontwikkelings Programma</i>).
<p>Verandering van project leidt tot extra kansen</p>	<p>De binnenstad moet worden opgeknapt, er is een tekort aan middelen. Voor een innovatief rioleringsstelsel kan een grote subsidie worden aangevraagd (<i>Europese CIP-regeling</i>). Dié subsidie dekt ook een deel van het vervangen van de verharding in de binnenstad. Zo is er toch geld voor het opknappen van de binnenstad.</p>
<p>Creëren van voordeel bij belanghebbenden scheidt financiële ruimte</p>	<p>Een bedrijventerrein wordt opgeknapt, er is tekort aan middelen. Het bedrijfsleven belooft om werkzoekenden een scholingstraject aan te bieden voor eigen rekening (=kosten inzet). Het bedrijfsleven brengt een bedrag dat even groot is als de scholingssubsidie (<i>CWI</i>) in voor het opknappen van het bedrijventerrein.</p>

Subsidies worden vrijwel altijd verstrekt op basis van co-financiering: de subsidie bedraagt een percentage van de subsidiabele kosten. Hieronder enkele voorbeelden van manieren om de inbreng die de aanvrager moet leveren scherp te bekijken.

Financiële creativiteit

Creatieve slag	Toelichting
Uitbreiding van het project waarvoor je subsidie aanvraag geeft ook meer middelen.	<ul style="list-style-type: none"> • Door projectonderdelen die al geheel zijn gefinancierd in het project in te brengen, kan extra co-financiering voor een project worden gecreëerd. Voorbeeld: voor het opknappen van een bedrijventerrein kan subsidie worden aangevraagd. Het project kost 1000, de subsidie bedraagt 500. Door in het subsidieplan ook verkeersmaatregelen in de omgeving op te nemen (die al geheel zijn gedekt) krijgt het subsidieproject kosten van 2000, met een subsidie van 1000. Zo is de revitalisering in feite voor 100% door subsidie gedekt.
Alle kosten bekijken! (meer co-financieringsbasis voor aanvragen creëren).	<ul style="list-style-type: none"> • De aanvrager kan (soms) ook bijdragen in natura geven, in de vorm van loonkosten voor inzet.
Strategieën om co-financiering uit te breiden.	<ul style="list-style-type: none"> • Wat kan de aanvrager als “eigen bijdrage” inbrengen. Soms zijn dat ook subsidies die van anderen zijn ontvangen. In sommige gevallen kan bv een ISV-subsidie als “eigen middelen” worden aangemerkt. Hierdoor ontstaan meer mogelijkheden voor subsidiëring. • Soms is het mogelijk om middelen die andere partijen in een project steken als basis voor co-financiering in aanmerking te laten komen. Bij een subsidie op een investeringsbijdrage daarom ook altijd goed kijken naar wat andere partijen investeren in het gebied en overwegen om deze activiteiten op te nemen in het project waarvoor subsidie wordt aangevraagd. Een voorbeeld: de geraamde investering van bedrijven in verbetering van eigen huisvesting werd meegenomen als (geprognostiseerde) inbreng in een ruimtelijk verbeteringsproject. De aanvragende gemeente kon dit doen op basis van een raming van het toekomstige investeringsvolume van de bedrijven, verklaringen / participatie van de bedrijven in de aanvraag was niet nodig.

Draagvlak bij subsidieverstrekkers is belangrijk voor de toekenning, opbouwen en versterken van draagvlak is dus belangrijk. Dit is in verschillende fasen van belang: voor de aanvraag, bij het ontwikkelen / indienen van de aanvraag, na de aanvraag.

Communicatie creativiteit

Fase	Toelichting
Voor de aanvraag	<ul style="list-style-type: none"> • Werk (als het kan) met de subsidieverstrekker samen bij het ontwikkelen van de subsidieregeling / plannen. In de fase van ontwikkeling van de regeling / project is vaak een belangrijk moment om alle doelen / belangen goed op elkaar af te stemmen. • Benut kansen om samen met de subsidieverstrekker het belang van het project goed te benutten. Een gezamenlijke brainstorm, een toetsend gesprek, een bezoek aan een locatie of contact tussen bestuurders kunnen van grote invloed zijn. • Samenwerken aan een gezamenlijk eindresultaat (liefst op basis van integrale visie) ondersteunt subsidiesucces.
Bij het ontwikkelen / indienen van de aanvraag	<ul style="list-style-type: none"> • Maak altijd gebruik van een mogelijkheid om projectideeën waarvoor een aanvraag wordt ingediend te toetsen bij de subsidieverstrekker. Je krijgt waardevolle feedback • Maak je aanvraag zichtbaar / herkenbaar voor de subsidieverstrekker. Overtuigend formuleren maar ook de presentatie van de aanvraag zijn van belang.

Na de aanvraag

- Ambtelijke en bestuurlijke contacten om het belang van toekenning te onderstrepen helpen de toekenning.